

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ
ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΩΝ
ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ & ΤΗΣ
ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΟΡΓΑΝΟ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ
2020 - 2021

ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ
ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΩΝ
ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ & ΤΗΣ
ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ
2020 - 2021

Ετήσια Ειδική Έκθεση 2020-2021 σύμφωνα με το άρθρο 23 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση του Ο.Η.Ε. κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών (ΟΡCAT), που κυρώθηκε με το ν. 4228/2014

Η παρούσα έκθεση αποτυπώνει τη δράση του Συνηγόρου του Πολίτη ως *Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης Βασανιστηρίων* (ΕΜΠ) για τα έτη 2020-2021, σύμφωνα με την αρμοδιότητά του κατά το άρθρο δεύτερο του ν. 4228/2014. Τα κείμενα προέκυψαν από έγγραφα της Αρχής και επισκέψεις-αυτοψίες ειδικών επιστημόνων της Αρχής σε χώρους περιορισμού της ελευθερίας υπό την εποπτεία του Βοηθού Συνηγόρου του Πολίτη υπεύθυνου για την εκτέλεση της αρμοδιότητας του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης (μέχρι 10.1.2022) κ. Γιώργου Π. Νικολόπουλου, ενώ η τελική επιμέλεια της έκδοσης ολοκληρώθηκε υπό την εποπτεία του Βοηθού Συνηγόρου του Πολίτη υπεύθυνου για την εκτέλεση της αρμοδιότητας του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης (από 1.3.2022) κ. Γιάννη Μόσχου.

Ειδικοί επιστήμονες / στελέχη του ΕΜΠ: Χρυσούλα Αντωνίου, Βίκυ Βασιλαντωνοπούλου, Μαρία Βουτσίνου, Ελένη Καλαμπάκου, Μαρία Καραβόλου, Ζωή Καραμήτρου, Ιωάννα Κουβαριτάκη, Ελένη Κουτρούμπα, Μαρία Λιαδή, Όλγα Λυσανδροπούλου, Ευαγγελία Μαρκάκη, Κατερίνα Μαρκετάκη, Μαρία Μαυρογένη, Αλεξάνδρα Μοσχοπούλου, Γιάννης Μόσχος, Αιμιλία Πανάγου, Φωτεινή Παντελίδου, Μαρία Παπαδημητράκη, Στέργιος Πρεβέντης, Αγγελίνα Σώρα, Μιχάλης Τσαπόγας, Χρύσα Χατζή

Επιμέλεια έκθεσης: Μαρία Παπαδημητράκη, Γιάννης Πέτσας, Μιχάλης Τσαπόγας
Μετάφραση: Μαρία Ξανθοπούλου, info@translationembassy.com
Συντονισμός έκδοσης: Αλεξάνδρα Πολιτσάθη
Σχεδιασμός, σελιδοποίηση: ΚΑΜΠΥΛΗ ΑΕΒΕ, Αμαλία Χριστακοπούλου, Νικολέττα Μιχελάκη info@kambili.gr

Επιτρέπεται η δωρεάν αναπαραγωγή του κειμένου αυτής της έκδοσης σε οποιαδήποτε μορφή ή μέσο, υπό την προϋπόθεση ότι αναπαράγεται με τρόπο ακριβή και μη παραπλανητικό. Είναι απαραίτητη η αναφορά στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του Συνηγόρου του Πολίτη και στον τίτλο της έκδοσης. Σε περίπτωση που περιλαμβάνεται υλικό τρίτων, πρέπει να ζητηθεί η άδεια από τον αντίστοιχο κάτοχο των πνευματικών δικαιωμάτων.

Για ερωτήματα σχετικά με την έκδοση επικοινωνήστε με το press@synigoros.gr

Η Ειδική Έκθεση τυπώθηκε το 2022 από το Εθνικό Τυπογραφείο σε 700 αντίτυπα και είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα <https://www.synigoros.gr>

© **Συνήγορος του Πολίτη**

📍 Χαλκοκονδύλη 17, 104 32 - Αθήνα

☎ Τηλ.: (+30) 213 1306 600

🌐 **www.synigoros.gr**

📘 ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ – THE GREEK OMBUDSMAN

🐦 @Synigoros

Διαστάσεις: 16,5x23,5

Σελίδες: 104

ISSN: 2623-3711

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
1. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΜΠ ΚΑΙ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ 2020-21	13
1.1. Θεσμικό πλαίσιο.....	15
1.2. Λειτουργία ΕΜΠ επί πανδημίας.....	16
1.3. Συνεργασίες και διεθνής παρουσία.....	17
2. ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ	19
2.1. Σχόλια επί νομοσχεδίων.....	21
2.1.1. Νόμος 4686/2020.....	21
2.1.2. Νόμος 4760/2020.....	22
2.1.3. Νόμος 4825/2021.....	38
2.2. Έρευνες ΕΜΠ για την ποινική κράτηση.....	39
2.2.1. Άδειες κρατουμένων: διενέργεια έρευνας μέσω ερωτηματολογίων προς τα καταστήματα κράτησης σχετικά με τα ποσοστά παραβίασης/«κακής χρήσης» όρων αδειών.....	39
2.2.2. Υπηρεσίες υγείας: διενέργεια έρευνας μέσω ερωτηματολογίων προς τα καταστήματα κράτησης σχετικά με την παροχή υπηρεσιών υγείας.....	43
2.3. Ψυχιατρική κράτηση: μεταφορά ψυχασθενών από ΕΛΑΣ.....	43
3. ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ	45
3.1. Μέτρα περιορισμού της πανδημίας.....	47
3.1.1. Φυλακές.....	47
3.1.1.1. Αλληλογραφία με Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής για γενικά μέτρα και κρούσματα.....	48
3.1.1.2. Ειδικές περιπτώσεις.....	54
3.1.2. Κρατητήρια και ΠροΚεΚΑ.....	55
3.1.3. Επιβατηγό «Βενιζέλος».....	56

3.1.4. Ψυχιατρεία: αλληλογραφία με Υπουργείο Υγείας για γενικά μέτρα	56
3.2. Διερεύνηση θανάτων και περιστατικών βίας	57
3.3. Συνθήκες και δικαιώματα κρατουμένων σε φυλακές	60
3.3.1. Μεταγωγή λόγω φοίτησης.....	60
3.3.2. Πρόσβαση σε αποφάσεις μεταγωγής.....	62
3.3.3. Πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας.....	63
3.3.3.1. Μεταγωγές για εξετάσεις και νοσηλεία.....	63
3.3.3.2. Κρατούμενοι χωρίς ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ	63
3.4. Συνθήκες και δικαιώματα κρατουμένων σε ΠροΚεΚΑ: περίθαψη & ψυχολογική υποστήριξη	67
4. ΑΥΤΟΨΙΕΣ	69
4.1. Μεθοδολογία αυτοψιών	71
4.2. Φυλακές: Κατάστημα Κράτησης Αλικαρνασσού	71
4.3. Αστυνομικά κρατητήρια	80
4.3.1. Αστυνομική Διεύθυνση Ηρακλείου.....	80
4.3.2. Τμήμα Διαχείρισης Μετανάστευσης Θέρμης.....	81
4.3.3. Υποδιεύθυνση Μεταγωγών Θεσσαλονίκης	82
4.4. ΠροΚεΚΑ και Τμήματα Συνοριακής Φύλαξης.....	83
4.4.1. Ταύρος.....	84
4.4.2. Αμυγδαλέζα	85
4.4.3. Τμήματα Συνοριακής Φύλαξης Σουφλίου και Φερών	88
4.4.4. Φυλάκιο Ορεστιάδας.....	89
4.5. Αρματαγωγό «Ρόδος».....	90
4.6. Ψυχιατρεία: ΠΑΓΝΗ	93

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η διετία 2020-2021 καθορίστηκε καταλυτικά από την εμφάνιση και ραγδαία εξάπλωση της πανδημίας covid-19. Αυστηρά μέτρα περιοχής της απόλαυσης θεμελιωδών ελευθεριών τέθηκαν σε ισχύ και εξακολούθησαν να εφαρμόζονται κατά τη πρώτη φάση εξάπλωσης της πανδημίας, μέχρι και την έναρξη του εμβολιαστικού προγράμματος, οπότε και σταδιακά αίρονταν. Το ίδιο συνέβη και στους χώρους στέρσης ή περιορισμού της ελευθερίας. Σειρά δικαιωμάτων των κρατούμενων και φιλοξενούμενων στους χώρους αυτούς, όπως τα επισκεπτήρια ή οι άδειες, αναστάλησαν, ενώ και βασικές υπηρεσίες, υγειονομικές, εκπαιδευτικές, ψυχαγωγικές είτε περιορίστηκαν είτε έπαυσαν να είναι διαθέσιμες για σημαντικά χρονικά διαστήματα.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η λειτουργία του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης (ΕΜΠ) δεν έμεινε ανεπηρέαστη.

Ακολουθώντας, μάλιστα, τις σχετικές συστάσεις της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης (CPT) για την απόλυτη προτεραιοποίηση της ασφάλειας τόσο των κρατούμενων και φιλοξενούμενων σε χώρους στέρσης ή περιορισμού της ελευθερίας όσο και των στελεχών των Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης, και χωρίς ειδικές οδηγίες και πρωτόκολλα υγειονομικής ασφάλειας, παρά τις σχετικές αιτήσεις για χορήγησή τους προς τις αρμόδιες αρχές, ο ΕΜΠ υποχρεώθηκε να αναθεωρήσει τον επιχειρησιακό του σχεδιασμό και να προσαρμόσει τη δράση του στα νέα, πανδημικά δεδομένα. Κατά συνέπεια, ο αρχικός σχεδιασμός περιοδικών, αλλά και στοχευμένων και συστηματικών αυτοψιών και επιθεωρήσεων για την εντατικότερη παρακολούθηση των συνθηκών σε χώρους που προηγούμενες επισκέψεις κλιμακίων του ΕΜΠ είχαν αναδείξει τα πλέον προβληματικά ευρήματα, υποχώρησε και αντικαταστάθηκε με εστίαση στη μελέτη και ανάλυση συστημικών δυσλειτουργιών, προβλημάτων και στρεβλώσεων.

Έτσι, ο ΕΜΠ συνέλεξε και αξιολόγησε δεδομένα και μελέτησε περιπτώσεις θανάτων ή τραυματισμών κρατουμένων που αναδεικνύουν γενικότερα ζητήματα λει-

τουργίας των φυλακών και των λοιπών χώρων κράτησης με άμεσες επιπτώσεις στη διαμόρφωση των συνθηκών κράτησης, όπως τα μέτρα ασφαλείας, η επάρκεια προσωπικού, η μέριμνα για την έγκαιρη αντιμετώπιση ιδιαίτερων αιτημάτων ή συμπεριφορών και η διαχείριση εκτάκτων περιστατικών.

Παράλληλα, ο ΕΜΠ αξιοποίησε μια σειρά παρεμβάσεων του Συνηγόρου του Πολίτη, κατόπιν σχετικών αναφορών κρατουμένων σε καταστήματα κράτησης, για να αξιολογήσει τις συνθήκες εντός των χώρων αυτών. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις που καταγράφονται στην παρούσα έκθεση αφορούν προβλήματα για την ικανοποίηση αιτημάτων για μεταγωγή λόγω φοίτησης, για πρόσβαση σε αποφάσεις μεταγωγής, για μεταγωγή για ιατρικές εξετάσεις και νοσηλεία, για πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, για ιατροφαρμακευτική κάλυψη κρατούμενων χωρίς ΑΜΚΑ/ ΠΑΑΥΠΑ, για πιστοποίηση αναπηρίας κ.α.

Πρωταρχική μέριμνα του Μηχανισμού, κατά την εφαρμογή από τη διοίκηση μέτρων περιορισμού της πανδημίας στους χώρους κράτησης, αποτέλεσε η τήρηση της αναλογικότητας ανάμεσα στη διαφύλαξη της δημόσιας υγείας και την προστασία των δικαιωμάτων των κρατουμένων, παρεμβαίνοντας με την κατάθεση συγκεκριμένων προτάσεων και συστάσεων ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες κάθε χώρου από τις πρώτες ημέρες της πανδημίας.

Από τα σχετικά πρώτα στάδια της εξάπλωσης της πανδημίας, ο ΕΜΠ εξασφάλισε διαρκή ενημέρωση για την τήρηση και αποτελεσματικότητα των σχετικών υγειονομικών πρωτοκόλλων στα καταστήματα κράτησης, ιδίως σε σχέση με την εμφάνιση και διαχείριση κρουσμάτων. Από την αξιολόγηση των δεδομένων προκύπτει, ότι η μη εφαρμογή αποσυμφορητικών μέτρων υπήρξε καταλυτική για το βαθμό αποτελεσματικότητας μέτρων και πρωτοκόλλων που αποσκοπούσαν στη προστασία της υγείας. Ο αποκλεισμός, δε, των κρατουμένων από κάθε επαφή με την ελεύθερη κοινότητα (διακοπή αδειών και επισκεπτηρίων, απαγόρευση μεταγωγών σε νοσοκομεία πλην εκτάκτων περιστατικών) συντέλεσε σημαντικά στη δημιουργία περιβάλλοντος υψηλού κινδύνου.

Σε ό,τι αφορά τα αστυνομικά κρατητήρια, ο Συνήγορος επανέλαβε την πάγια θέση του, ότι τα κρατητήρια είναι εξ ορισμού ακατάλληλα για διοικητική κράτηση αλλοδαπών προς απέλαση.

Και στα ψυχιατρικά καταστήματα, όπως και στα καταστήματα κράτησης, τα ληφθέντα μέτρα πρόληψης για την πανδημία αφορούσαν ιδίως τη διακοπή αδειών εξόδου και διανυκτέρευσης σε νοσηλεύομενους, την διακοπή δια ζώσης επισκεπτηρίων, την ελεγχόμενη είσοδο ατόμων στις κλινικές, την εντατικοποίηση μέτρων καθαριότητας και υγιεινής, την αναστολή λειτουργίας τακτικών και εξωτερικών

ιατρείων, την αναστολή εκπαιδευτικών και εθελοντικών δραστηριοτήτων και την απομόνωση των ύποπτων κρουσμάτων.

Το περιορισμένο πρόγραμμα αυτοψιών και επιθεωρήσεων που πραγματοποιήθηκε τη διετία 2020-21 συμπεριέλαβε -εκτός από καταστήματα κράτησης, ΠροΚεΚΑ και τμήματα συνοριακής φύλαξης, αστυνομικά κρατητήρια, ψυχιατρεία- για πρώτη φορά και αρματαγωγό πλοίο του Π/Ν, όπου και υπήρξε άρνηση εισόδου στο κλιμάκιο της Αρχής. Η προφανής, και μόνη διαθέσιμη κατά το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, νομική βάση για άρνηση εισόδου σε κλιμάκιο του ΕΜΠ σε οιοδήποτε χώρο στέρσης ή περιορισμού της ελευθερίας προβλέπει ιεραρχική απόφαση και υποχρέωση νόμιμης αιτιολογίας. Σημειώνεται, σε κάθε περίπτωση, ότι το συγκεκριμένο περιστατικό αποτελεί την πρώτη φορά, από την ανάληψη των ειδικών αρμοδιοτήτων βάσει των ν. 3907/2011 και 4228/2014, που η διοίκηση αρνήθηκε την είσοδο σε στελέχη της Αρχής σε οιοδήποτε χώρο περιορισμού ή στέρσης της ελευθερίας ή κράτησης.

Η κατάσταση στους χώρους εγκλεισμού της χώρας εξακολουθεί να μην είναι ικανοποιητική, οι, δε, βασικές παθογένειες είναι χρόνιες και επίμονες: συχνή διαπίστωση υπερπληθυσμού, ανεπάρκεια προσωπικού, ελλείμματα σε αναγκαίες υπηρεσίες, περιορισμένες δυνατότητες ψυχαγωγίας, εκπαίδευσης, απασχόλησης και κατάρτισης για τους κρατούμενους, ακαταλληλότητα χώρων, εξακολούθηση εφαρμογής μη ενδεδειγμένων πρωτοκόλλων στη μεταχείριση των ψυχικά πασχόντων. Η λήψη έκτακτων μέτρων για το περιορισμό της εξάπλωσης της πανδημίας και τη διασφάλιση της δημόσιας υγείας επιβάρυνε έτι περαιτέρω μια δυσμενή κατάσταση, καθώς εστίασε στον περιορισμό απόλαυσης δικαιωμάτων και παροχής υπηρεσιών για τους κρατούμενους και φιλοξενούμενους σε χώρους περιορισμού ή στέρσης της ελευθερίας, απορρίπτοντας ουσιαστικά μέτρα που θα συνέτειναν στην αποσυμφόρηση των χώρων αυτών.

Βαίνοντας προοδευτικά στη μετά την πανδημία εποχή, ο ΕΜΠ επανέρχεται στην υλοποίηση του επιχειρησιακού του σχεδιασμού, εξακολουθώντας να λειτουργεί με τη συνδρομή σημαντικού αριθμού εκ του επιστημονικού του προσωπικού, με διευρυμένα κλιμάκια επιθεωρήσεων, με αναβαθμισμένη μεθοδολογία για τη διεξαγωγή αυτοψιών, με στενή και σταθερή συνεργασία με ομόλογους θεσμούς στην Ευρώπη και με αρμόδιους φορείς διεθνών οργανισμών, του Ο.Η.Ε. και του Συμβουλίου της Ευρώπης. Με τη μέγιστη αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων εργαλείων, του θεσμικού πλαισίου, της εμπειρογνωμοσύνης των στελεχών του, της υφιστάμενης υλικοτεχνικής υποδομής.

Αδιαπραγμάτευτος και σταθερός στόχος του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης του

Συνηγόρου του Πολίτη αποτελεί η άρτια, πλήρης και εμπειριστατωμένη καταγραφή των συνθηκών κράτησης στη χώρα, και η παροχή των κατάλληλων συστάσεων για τη βελτίωσή τους, προκειμένου να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις ενός κράτους δικαίου πλήρως εναρμονισμένου με τις επιταγές του δικαιοπολιτικού πολιτισμού του 21ου αιώνα.

Ανδρέας Ι. Πολλάκης

Συνήγορος του Πολίτη

Ιούλιος 2022

1. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΜΠ ΚΑΙ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ 2020-21

1. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΜΠ ΚΑΙ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ 2020-21

1.1. Θεσμικό πλαίσιο

Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (OPCAT) αποτελεί μια διεθνή συνθήκη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η οποία υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 2002 και τέθηκε σε ισχύ το 2006. Κοινός παρονομαστής υπήρξε η συναίνεση και συναντίληψη των κρατών μελών της διεθνούς κοινότητας, ότι οι προσπάθειες για την καταπολέμηση της κακομεταχείρισης των ανθρώπων που στερούνται της ελευθερίας τους, και ως εκ τούτου η θέση τους είναι ιδιαίτερα ευάλωτη, θα πρέπει να εστιάζονται στην πρόληψη. Σε αυτό το πλαίσιο υιοθετήθηκε μια διευρυμένη αντίληψη για την έννοια του βασανιστηρίου, κατά την οποία αυτό δεν περιορίζεται μόνο στη συστηματική πρόκληση πόνου αλλά και σε κάθε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση που υποβιβάζει την ανθρώπινη υπόσταση. Η χρήση βασανιστηρίων προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και στοχεύει στην εκμηδένιση της προσωπικότητας του θύματος. Πέρα από εγκληματική πράξη, βάσει του εθνικού αλλά και του διεθνούς δικαίου, αποτελεί μια στάση αντίθετη στον ανθρώπινο πολιτισμό. Χώροι όπως φυλακές, κέντρα κράτησης μεταναστών, ψυχιατρεία, αστυνομικά κρατητήρια κ.ά. αποτελούν εστίες κινδύνου για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Η Ελλάδα κύρωσε με το ν. 4228/2014 το ανωτέρω Προαιρετικό Πρωτόκολλο, καθιστώντας τη συγκεκριμένη Σύμβαση εσωτερικό δίκαιο της χώρας με αυξημένη τυπική ισχύ (σύμφωνα με το άρθρο 28 § 1 του Συντάγματος), ενώ με το δεύτερο άρθρο του νόμου αυτού ο Συνήγορος του Πολίτη ορίσθηκε ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων. Η αποστολή του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης (εφεξής ΕΜΠ) περιλαμβάνει την τακτική εξέταση της μεταχείρισης των προσώπων που στερούνται της ελευθερίας τους, την κατάθεση αντίστοιχων συστάσεων βελτίωσης προς τις αρμόδιες αρχές και την υποβολή προτάσεων και

παρατηρήσεων σχετικά με την υφιστάμενη νομοθεσία ή τα τυχόν σχέδια νόμων. Με το άρθρο τέταρτο ν. 4228/2014, ορίσθηκε ότι ο ΕΜΠ διενεργεί επισκέψεις σε όλους τους, δημόσιους ή ιδιωτικούς, χώρους στέρσης της ελευθερίας, με ή χωρίς προηγούμενη ενημέρωση των αρμόδιων αρχών. Ως τέτοιοι χώροι νοούνται οι φυλακές, τα αστυνομικά κρατητήρια, τα ψυχιατρικά καταστήματα, οι χώροι διοικητικής κράτησης αλλοδαπών, προνοιακά ιδρύματα κ.ά. Μάλιστα, κατά τη διεθνή πρακτική, οι επισκέψεις αυτές μπορούν να διενεργούνται και μη εργάσιμες ημέρες ή ακόμα και νυκτερινές ώρες. Η επίσκεψη του ΕΜΠ περιλαμβάνει συλλογή στοιχείων με κάθε διαθέσιμο μέσο, όπως, ενδεικτικά, επίσκεψη σε όλους τους χώρους κράτησης, εξέταση προσώπων και λήψη φωτογραφιών. Με βάση, εξ άλλου, τη γενική αρμοδιότητα του άρθρου 103 § 9 του Συντάγματος και του ν. 3094/2003, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει πρόσβαση σε κάθε αρχείο, έγγραφο, στοιχείο ή φάκελο.

Με αφετηρία τους παραπάνω άξονες δράσης ο ΕΜΠ εκπονεί τον επιχειρησιακό προγραμματισμό του σχετικά με την παρακολούθηση των ζητημάτων που σχετίζονται με τον περιορισμό της ελευθερίας, έχοντας ως αφετηρία την πεποίθηση ότι η κράτηση, ως επαχθέστερος περιορισμός της ελευθερίας, πρέπει να επιβάλλεται κατ' εξαίρεση, όταν δεν μπορεί να αποφευχθεί ή δεν μπορούν να επιβληθούν εναλλακτικά μέτρα.

1.2. Λειτουργία ΕΜΠ επί πανδημίας

Το 2020 και το 2021 ήταν η έβδομη και όγδοη χρονιά άσκησης, από το Συνήγορο του Πολίτη, της ειδικής αρμοδιότητας του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης (Ε.Μ.Π.) σύμφωνα με το ν. 4228/2014, με τον οποίο η Ελλάδα κύρωσε το Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (OPCAT).

Οι εξαιρετικές συνθήκες που επέβαλε η διάδοση της πανδημίας του κορονοϊού COVID-19, ιδιαίτερα δε η επιβολή περιοριστικών μέτρων τόσο στο γενικό πληθυσμό όσο και στους χώρους κράτησης, δημιούργησαν, αναμφίβολα, ένα πρωτόγνωρο πλαίσιο για τη λειτουργία του Μηχανισμού, που τον οδήγησε στην αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων υλοποίησης της αποστολής του. Έτσι, ανέστειλε κατά μεγάλο μέρος την κύρια μέθοδο δράσης του (επιτόπιες αυτοψίες σε χώρους κράτησης) και προέκρινε, κυρίως, τον εξ αποστάσεως έλεγχο των συνθηκών διαβίωσης και διασφάλισης των δικαιωμάτων των ατόμων που υπόκεινται σε καθεστώτα στέρσης ή περιορισμού της ελευθερίας τους - ιδίως μέσω της αλληλογραφίας με τη διοίκηση, της διερεύνησης αναφορών κρατουμένων και της συμμετοχής

μελών του Μηχανισμού σε διεθνείς συναντήσεις με ομόλογους θεσμούς για την ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας βάσει των νέων δεδομένων. Μόλις το Νοέμβριο 2021, κατόπιν εκτίμησης των νέων δεδομένων και ενημέρωσης των αρμόδιων αρχών, έγινε επανεκκίνηση της πλήρους λειτουργίας του Μηχανισμού.

1.3. Συνεργασίες και διεθνής παρουσία

Ο ΕΜΠ συμμετείχε στις ανά χώρα διαβουλεύσεις και στην εναρκτήρια διαδικτυακή συνεδρίαση της «*Association for the Creation of an International Training Centre for Visits to Places of Deprivation of Liberty*» (Ιούνιος 2021) για τη δημιουργία - με συνεργασία του Συμβουλίου της Ευρώπης - ενός διεθνούς κέντρου κατάρτισης των φορέων ελέγχου των συνθηκών κράτησης και προστασίας των δικαιωμάτων των κρατουμένων.

Στο πλαίσιο επίσκεψης κλιμακίου της Επιτροπής Πρόληψης Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης (CPT), πραγματοποιήθηκε συνάντηση εργασίας με τον ΕΜΠ (Νοέμβριος 2021) για ανταλλαγή πληροφοριών, εκτιμήσεων και απόψεων σχετικά με τις συνθήκες κράτησης.

Ο ΕΜΠ συμμετείχε, παρουσιάζοντας τις θέσεις και δράσεις του, στις συναντήσεις (διαδικτυακές ή ζωντανές) του δικτύου των ομόλογων μηχανισμών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (SEE NPM Network).

2. ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

2. ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

2.1. Σχόλια επί νομοσχεδίων

2.1.1. Νόμος 4686/2020

Παρατηρήσεις στο σχέδιο νόμου του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου «Βελτίωση μεταναστευτικής νομοθεσίας, τροποποίηση διατάξεων των νόμων 4636/2019, 4375/2016, 4251/2014 και άλλες διατάξεις»¹.

Άρθρο 50: Κράτηση εν όψει επιστροφής

Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου, με το άρθρο 50 τροποποιείται η παρ. 1 του άρθρου 30 ν. 3907/2011 «ώστε να καθίσταται αποτελεσματικότερη η απομάκρυνση των υπηκόων τρίτων χωρών που υπόκεινται σε διαδικασία επιστροφής». Ωστόσο, ο Συνήγορος του Πολίτη, στις προτεινόμενες διατάξεις εντοπίζει μία καίριας σημασίας αλλαγή στη διατύπωση και στο περιεχόμενο της ρύθμισης, η οποία δύναται να πλήξει όχι μόνο τα δικαιώματα των υπηκόων τρίτων χωρών αλλά και την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας Επιστροφών (Οδηγία 2008/115/ΕΚ «Σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη - μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών»). Συγκεκριμένα: Στο ισχύον άρθρο 30 του ν. 3907/2011 προβλέπεται ότι «οι υπήκοοι τρίτης χώρας που υπόκεινται σε διαδικασίες επιστροφής, σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 21, τίθενται υπό κράτηση για την προετοιμασία της επιστροφής και τη διεκπεραίωση της διαδικασίας απομάκρυνσης, μόνο εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν δύνανται να εφαρμοσθούν αποτελεσματικά άλλα επαρκή και λιγότερο επαχθή μέτρα, όπως εκείνα που προβλέπονται στην παρ. 3 του άρθρου 22». Η ισχύουσα ρύθμιση συ-

1. Πλήρες κείμενο διαθέσιμο στο <https://www.synigoros.gr/api/files/download/66>.

νιστά ορθή εναρμόνιση του εσωτερικού μας δικαίου με το άρθρο 15 της Οδηγίας Επιστροφών. Αντίθετα, με το άρθρο 50 του παρόντος επέρχεται πλήρης αντιστροφή του κανόνα και της εξαίρεσης, όπου η κράτηση γίνεται κανόνας κατά παράβαση του ενωσιακού δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων και μόνον κατ' εξαίρεση μπορούν να επιβληθούν εναλλακτικά μέτρα. Ο Συνήγορος επισημαίνει και το προσέτιμο της Οδηγίας (παρ. 16): *«Η χρήση της κράτησης με σκοπό την απομάκρυνση θα πρέπει να είναι περιορισμένη και να υπόκειται στην αρχή της αναλογικότητας όσον αφορά τα χρησιμοποιούμενα μέσα και τους επιδιωκόμενους στόχους. Η κράτηση δικαιολογείται μόνο για την προετοιμασία της επιστροφής ή για την εκτέλεση της διαδικασίας απομάκρυνσης και εφόσον δεν αρκεί η εφαρμογή λιγότερο αναγκαστικών μέτρων»*. Ο Συνήγορος προτείνει να απαλειφθεί η προτεινόμενη τροποποίηση της παρ. 1 άρθρου 30 ν. 3907/2011 με το άρθρο 50, ως αντίθετη με το ενωσιακό δίκαιο και την αρχή της αναλογικότητας στους περιορισμούς της προσωπικής ελευθερίας.

2.1.2. Νόμος 4760/2020

Σχόλια και παρατηρήσεις στο σχέδιο νόμου *«Ρυθμίσεις Σωφρονιστικής νομοθεσίας, διατάξεις για το Ταμείο Προνοίας Απασχολουμένων στα Σώματα Ασφαλείας και λοιπές διατάξεις Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη»*².

Ο Συνήγορος του Πολίτη, στο πλαίσιο της γενικής αρμοδιότητάς του αλλά και ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης Βασανιστηρίων και Κακομεταχείρισης, με αφορμή τη νομοθετική πρωτοβουλία υπό τον τίτλο *«Ρυθμίσεις Σωφρονιστικής νομοθεσίας και λοιπές διατάξεις Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη»*³, απέστειλε τις γενικές παρατηρήσεις του ως προς το πνεύμα της συγκεκριμένης πρότασης νόμου αλλά και ειδικότερα σχόλια και προτάσεις ως προς ζητήματα που περιλαμβάνονται σε αυτήν ή που θεωρεί σκόπιμο να περιληφθούν, με βάση την πολυετή εμπειρία της Αρχής τόσο από τη διερεύνηση σχετικών αναφορών όσο και από τη συστηματική παρακολούθηση των εξελίξεων στο πεδίο εφαρμογής της σωφρονιστικής πολιτικής. Ειδικότερα, το υπόψη σχέδιο νόμου ρυθμίζει, μεταξύ άλλων, πέντε συγκεκριμένα ζητήματα σωφρονιστικής πολιτικής, που άπτονται των συνθηκών έκτισης των στερητικών της ελευθερίας ποινών, εκ των οποίων τα τρία αντιστοιχούν σε αναγνωρισμένα δικαιώματα των κρατουμένων από την εθνική, την ευρωπαϊκή και τη διεθνή σωφρονιστική νομοθεσία, η προστασία των οποίων εμπίπτει στον πυρήνα της αποστολής της Αρχής σύμφωνα με το παραπάνω θε-

2. Πλήρες κείμενο διαθέσιμο στο <https://www.synigoros.gr/api/files/download/4>

3. Σε δημόσια διαβούλευση <http://www.opengov.gr/ytp/?p=2915>.

σμικό πλαίσιο (συγκεκριμένα: τα άρθρα 1 §§ 2-3 και 13, που ρυθμίζουν ζητήματα σχετικά με την υλοποίηση του δικαιώματος στην υγεία, το άρθρο 1 §§ 4-5, που ρυθμίζει το δικαίωμα στην άδεια και το άρθρο 9, που ρυθμίζει οργανωτικά ζητήματα για την άσκηση του δικαιώματος στην κοινωνική επανένταξη κρατουμένων και αποφυλακισμένων). Από τις υπόλοιπες δύο διατάξεις σωφρονιστικού ενδιαφέροντος η μιν μία (άρθρο 3) ρυθμίζει τις προϋποθέσεις μεταγωγής σε αγροτικές φυλακές, η δε άλλη (άρθρο 2) οργανωτικά και λειτουργικά ζητήματα του Σώματος Επιθεώρησης και Ελέγχου Καταστημάτων Κράτησης ως φορέα εσωτερικού ελέγχου των καταστημάτων κράτησης. Προβλέπονται επίσης ρυθμίσεις οργανωτικού και λειτουργικού χαρακτήρα για τη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής (άρθρα 4-8). Αφετηρία των παρατηρήσεων και προτάσεων της Αρχής αποτελεί η πάγια προγραμματική θέση ότι κάθε πρωτοβουλία αναθεώρησης των κανόνων που διέπουν την οργάνωση και λειτουργία του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης πρέπει να γίνεται *«υπό το πρίσμα μίας “ολιστικής” επανεξέτασης της λειτουργίας του, τόσο στις επιμέρους όψεις του - δηλ. τη νομοθετική (σύστημα ποινών), τη δικαστική (επιμέτρηση ποινών) και τη σωφρονιστική (συνθήκες κράτησης) - όσο και, συνολικά, στις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις, στο πλαίσιο μιας μεσοπρόθεσμης, συγκροτημένης, ποινικής και σωφρονιστικής πολιτικής»*⁴. Στο πλαίσιο αυτό και δεδομένου ότι το υπόψη σχέδιο νόμου επιφέρει σημαντικές αλλαγές σε κρίσιμες διατάξεις του επί 20ετία και πλέον ισχύοντος Σωφρονιστικού Κώδικα (ν. 2776/1999), η Αρχή επιθυμεί, κατ' αρχήν, να παρατηρήσει ότι το σωφρονιστικό μας σύστημα πρέπει να επανεξεταστεί ως προς όλα τα επιμέρους στοιχεία του με ολιστική προσέγγιση και μακροπρόθεσμη προοπτική αντί για βραχυπρόθεσμες, μεμονωμένες και αποσπασματικές παρεμβάσεις. Απ' αυτή την άποψη, επισημαίνεται η ανάγκη μιας συνολικότερης αναθεώρησης του Σωφρονιστικού Κώδικα - σε συνέχεια και εναρμόνιση με τις πρόσφατες μεταρρυθμίσεις στους λοιπούς θεμελιώδεις κώδικες της ποινικής μας νομοθεσίας (ΠΚ και ΚΠΔ) - προκειμένου να ενσωματωθούν στην έννομη τάξη μας οι μεταγενέστερες ευρωπαϊκές και διεθνείς εξελίξεις⁵, καθώς επίσης να ληφθούν υπόψη οι σχετικές εμπειρίες σε εθνικό και

4. Συνήγορος του Πολίτη, *Ειδικές Εκθέσεις Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης* 2014 https://old.synigoros.gr/resources/docs/greek_web.pdf, 2015 <https://old.synigoros.gr/resources/docs/ee2015-15-basanistiria--2.pdf> (σελ. 137) και 2017 https://old.synigoros.gr/resources/opcat_2017_gr.pdf (σελ. 27).

5. Όπως, ενδεικτικά, η πρόσφατη (2020) αναθεώρηση των *«Ευρωπαϊκών Σωφρονιστικών Κανόνων»* του Συμβουλίου της Ευρώπης και η παλαιότερη (2015) των *«Ελάχιστων Βασικών Κανόνων για τη Μεταχείριση των Φυλακισμένων»* του ΟΗΕ (*«Κανόνες Νέλσον Μαντέλα»*), καθώς επίσης οι σύγχρονες τάσεις της νομολογίας του ΕΔΔΑ επί θεμάτων σωφρονιστικής πολιτικής και μεταχείρισης των κρατουμένων.

παγκόσμιο επίπεδο αλλά και οι προτάσεις που έχουν κατατεθεί - μεταξύ άλλων - και από την Αρχή. Σ' αυτή την προοπτική και ενόψει εισαγωγής προς ψήφιση του υπόψη σχεδίου νόμου στην Εθνική Αντιπροσωπεία, η Αρχή επιθυμεί να διατυπώσει ορισμένες παρατηρήσεις - γενικές και ειδικότερες - τόσο επί συγκεκριμένων διατάξεων του όσο και προτάσεις για συναφή ζητήματα.

Ρυθμίσεις για το δικαίωμα στην υγεία

α. Άρθρο 1 § 2

Με την εν λόγω διάταξη του σχεδίου νόμου τροποποιείται το τρίτο εδάφιο της § 3 του άρθρου 27 Σωφρονιστικού Κώδικα (ν. 2776/1999) εξασφαλίζοντας τη δυνατότητα παροχής υπηρεσιών υγείας στα καταστήματα κράτησης και με την επίσκεψη νοσηλευτών (πέραν των ιατρών), επιχειρώντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, να ενισχύσει την προάσπιση της υγείας των κρατουμένων και να καλύψει, ως ένα βαθμό, τις σημαντικές ελλείψεις προσωπικού στα ιατρεία και αναρρωτήρια των καταστημάτων κράτησης, εξαιτίας της σοβαρής υποστελέχωσής τους σε σχέση με τις προβλεπόμενες οργανικές θέσεις. Στο βαθμό, μάλιστα, που προβλέπεται να καλύπτεται η σχετική δαπάνη από το Κατάστημα Κράτησης, τότε το εύρος της ωφέλειας καταλαμβάνει όλους τους κρατούμενους, οπότε, αναμφίβολα, η υπόψη τροποποίηση κινείται προς την ορθή κατεύθυνση. Επισημαίνεται, ωστόσο, από την εμπειρία των επιτόπιων επισκέψεων κλιμακίων της Αρχής σε καταστήματα κράτησης και της επικοινωνίας τους με κρατούμενους ότι, σε περιπτώσεις αναγκαίων ιατρικών εργασιών (συνήθως οδοντιατρικών), όταν δεν μπορεί να εξασφαλισθεί συγκεκριμένη απαραίτητη ιατρική ειδικότητα από το κατάστημα κράτησης και γίνεται προσωπική επιλογή ιατρού από τον ίδιο τον κρατούμενο, τότε το βάρος της σχετικής δαπάνης μεταβιβάζεται σ' αυτόν, γεγονός που λειτουργεί συχνά αποτρεπτικά για την πλειονότητα των κρατουμένων, με δυσμενείς επιπτώσεις στην υγεία τους. Προτείνεται, επομένως, η διεύρυνση της προτεινόμενης ρύθμισης ώστε να καλύπτει και τις περιπτώσεις αυτές, με αναδιτύπωση του εδ. 3 της παρ. 2 του άρθρου 27 Σωφρονιστικού Κώδικα ως εξής: *«Η δαπάνη για τον ιατρό επιλογής του κρατουμένου βαρύνει τον ίδιο πλην των περιπτώσεων που αφορούν απαραίτητες ιατρικές πράξεις και η διεύθυνση του καταστήματος κράτησης αδυνατεί να του εξασφαλίσει ιατρό της απαιτούμενης ειδικότητας».*

β. Άρθρο 1 § 3

Η διάταξη κινείται σε ορθή κατεύθυνση αποβλέποντας, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση, στην αποσυμφόρνηση των θεραπευτικών καταστημάτων κράτησης από ασθενείς κρατούμενους για εξέταση ή νοσηλεία και προκρί-

νοντας την παραπομπή τους στα «κατά τόπους αρμόδια δημόσια νοσηλευτικά ιδρύματα του τύπου κράτησης ή όμορης περιφερειακής ενότητας». Κατ' αυτόν τον τρόπο φαίνεται να εξασφαλίζονται αφενός μεν η αμεσότερη πρόσβαση των κρατουμένων σε ιδίου επιπέδου υπηρεσίες υγείας με τους πολίτες στην κοινότητα και αφετέρου η βιώσιμη λειτουργία των θεραπευτικών καταστημάτων κράτησης. Για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων τροποποιείται το άρθρο 30 §§ 1-2 Σωφρονιστικού Κώδικα και, ιδίως, το δεύτερο και τρίτο εδάφιο της παρ. 1, εισάγοντας διαβαθμισμένη αντιμετώπιση των περιστατικών ασθενείας των κρατουμένων και προβλέποντας, ειδικότερα, στο δεύτερο εδάφιο, τη μεταγωγή τους «σε ειδική θεραπευτική ή ψυχιατρική μονάδα του πλησιέστερου νοσοκομείου της περιφερειακής ενότητας όπου εδρεύει το Κατάστημα Κράτησης ή σε αντίστοιχη μονάδα όμορου νοσοκομείου» μετά από «πρόταση και γνωμάτευση του αρμοδίου ιατρού του Καταστήματος Κράτησης». Θετική κρίνεται επίσης η προσθήκη στο τρίτο εδάφιο της παρ. 1 - σχετικά με την εισαγωγή των νοσούντων κρατουμένων «σε ειδικό θεραπευτικό Κατάστημα Κράτησης» - της προϋπόθεσης αυτό να «κριθεί απαραίτητο από τον Διευθυντή της οικείας θεραπευτικής ή ψυχιατρικής μονάδας» και να δοθεί η σχετική εντολή του. Επισημαίνεται, ωστόσο, η ανάγκη πρόβλεψης με κατάλληλες εγκύκλιες οδηγίες των περιπτώσεων που ο αρμόδιος ιατρός του καταστήματος κράτησης, στο οποίο υπάγεται ο ασθενών κρατούμενος, έχει ειδικότητα γενικής ιατρικής και μόνο κατ' επίσκεψη καλείται ψυχίατρος, ώστε η υποβολή πρότασης και γνωμάτευσης προκειμένου για κρατούμενο με προβλήματα ψυχικής υγείας να μην αποβαίνει σε βάρος της κατάλληλης έγκαιρης αντιμετώπισης επειγόντων περιστατικών. Περαιτέρω, δεδομένης της χρήσης όρων όπως «όμορο νοσοκομείο» ή «πλησιέστερο δημόσιο νοσοκομείο περιφερειακής ενότητας στον οποίο λειτουργεί κατάστημα κράτησης», είναι σημαντικό το ζήτημα της παραπομπής κρατουμένων για εξετάσεις και νοσηλεία σε δημόσια νοσοκομεία ανάλογα με τις παρεχόμενες ειδικότητες και την απόσταση αυτών από την έδρα του καταστήματος κράτησης ή ανάλογα με την ύπαρξη καταστήματος κράτησης στην έδρα του νοσοκομείου που διαθέτει την απαιτούμενη ειδικότητα⁶. Ειδικότερα,

6. Με βάση τα σήμερα ισχύοντα για τις υγειονομικές περιφέρειες, κρατούμενος του Καταστήματος Κράτησης Μαλανδρινίου Φωκίδας που χρειάζεται γναθοχειρουργό (ειδικότητα που δεν υπάρχει στο Νοσοκομείο Λαμίας), θα παραπεμφθεί όχι στην πλησιέστερη Πάτρα αλλά στη μακρινή Λάρισα (πραγματικό παράδειγμα που κατέληξε σε θάνατο του κρατουμένου, καθώς λόγω παρέλευσης χρόνου η ασθένεια εξελίχθηκε)- βλ. Συνήγορος του Πολίτη, *Ειδική Έκθεση 2018 Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης* <https://old.synigoros.gr/resources/e8nikos-mhchanismos-prolhyhs-twn-vasanisthriwn--ths-kakometaxeirishs---ethsia-eidikh-ek8esh-orcat-2018.pdf> (σελ. 18) *Ειδική Έκθεση 2019 Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης* https://old.synigoros.gr/resources/docs/eee_orcat_2019_gr.pdf (σελ. 30).

οι επτά Υγειονομικές Περιφέρειες της Επικράτειας και τα τοπικά όρια αυτών καθορίζονται με το άρθρο 1 ν. 3329/2005, όπως ισχύει. Με την υπ' αριθ. Γ3α/οικ.3579/14.1.2015 Απόφαση Υπουργού Υγείας καθορίστηκε η νοσηλευτική, επιστημονική και εκπαιδευτική διασύνδεση όλων των δομών παροχής υπηρεσιών Π.Φ.Υ., που αποτελούν το Π.Ε.Δ.Υ. με τα νοσοκομεία της Δ.Υ.Πε. και στις δημόσιες δομές Π.Φ.Υ. περιλήφθηκαν και τα ειδικά περιφερειακά ιατρεία των καταστημάτων κράτησης. Η προαναφερόμενη υπουργική απόφαση προβλέπει χαρακτηριστικά ότι *«στις περιπτώσεις κατά τις οποίες πρέπει να αντιμετωπιστούν περιστατικά, που χρήζουν νοσηλευτικής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σε κλινικές και από ειδικότητες, που δεν υφίστανται στα Νοσοκομεία Αναφοράς, οι δημόσιες δομές παροχής υπηρεσιών πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας διασυνδέονται με οποιοδήποτε νοσοκομείο, της οικείας ΥΠΕ, διαθέτει τις αντίστοιχες κλινικές και ειδικότητες, το οποίο, ad hoc, θεωρείται Νοσοκομείο Αναφοράς»*. Επομένως θα πρέπει, ειδικά για τους κρατούμενους, η αναφορά και η διασύνδεση των νοσοκομείων να μην εξαρτάται από τη διοικητική διάρθρωση των Υγειονομικών Περιφερειών αλλά από τη χιλιομετρική απόσταση και το κριτήριο του Σωφρονιστικού Κώδικα (όπως τροποποιείται η παρ. 2 του άρθρου 30 με το υπόψη σχέδιο νόμου) *«πλησιέστερο δημόσιο νοσοκομείο περιφερειακής ενότητας στον οποίο λειτουργεί άλλο κατάστημα κράτησης»*. Θα μπορούσε να προστεθεί στην παρ. 2 τρίτο εδάφιο που να προβλέπει ότι *«για την παραπομπή των ασθενών κρατούμενων στην περίπτωση του προηγούμενου εδαφίου όπως και τρίτου εδαφίου της παρ. 1 λαμβάνονται υπόψη μόνο η άμεση διαθεσιμότητα της αναγκαίας κλινικής και ειδικότητας και η χιλιομετρική απόσταση και όχι η κατά τόπο αρμοδιότητα και διάρθρωση των ΥΠΕ»*.

γ. Άρθρο 13

Η προτεινόμενη τροποποίηση του άρθρου 16 ν. 4509/2017 με την πρόβλεψη μεταφοράς του θεραπευόμενου κρατούμενου από ειδικά εκπαιδευμένους νοσηλευτές, με κατάλληλα διαμορφωμένο όχημα και τη συνοδεία του θεράποντος ιατρού, κινείται αναμφίβολα σε απολύτως θετική κατεύθυνση και σηματοδοτεί μια κατ' αρχήν ουσιαστική μεταβολή στην ισχύουσα αντίληψη και πρακτική για την εμπλοκή της αστυνομίας στις θεραπευτικές φύσεως δραστηριότητες της ποινικής δικαιοσύνης, απαλλάσσοντας - και ορθά - τα όργανα της δημόσιας δύναμης από σχετικές αρμοδιότητες πλην εξαιρέσεων. Ωστόσο, η προτεινόμενη μεταβολή πρέπει να επεκταθεί και στο συναφές πεδίο της ακούσιας ψυχιατρικής νοσηλείας, επιβάλλοντας, κατ' αντιστοιχία, την ορθή ερμηνεία και εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 96 § 5 ν. 2071/1992, που ρυθμίζει την κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας ακούσια μεταφορά προς εξέταση του φε-

ρόμενου ως ψυχικά ασθενή σε ψυχιατρική κλινική για εξέταση και γνωμάτευση⁷, κατά τρόπον ώστε η μεταφορά αυτή να γίνεται με ασθενοφόρο ή συμβατικό αυτοκίνητο και τη συνοδεία νοσηλευτών. Η μακρόχρονη εμπειρία της Αρχής από τη διερεύνηση πλειάδας σχετικών αναφορών έχει δείξει ότι, κατά την παγίως ακολουθούμενη μέχρι σήμερα πρακτική, η εκτέλεση της εισαγωγικής παραγγελίας ανατίθεται σε αστυνομικά όργανα, χωρίς, εντούτοις, να υπάρχει ρητή προς τούτο πρόβλεψη στις εν γένει διατάξεις περί καθηκόντων του αστυνομικού προσωπικού (π.δ. 141/91, π.δ. 254/2004), ενώ η μεταφορά του φερόμενου ως ψυχικά ασθενή γίνεται με περιπολικό και δέσμευσή του με χειροπέδες - συχνά, μάλιστα, οπισθάγκωνα (ενεργοποιώντας το άρθρο 147 π.δ. 141/1991 για δέσμευση, σε κάθε περίπτωση, των μεταγομένων με χειροπέδες) - ακόμη και όταν η θέα του ένστολου προσωπικού επιτείνει την ταραχή των μεταγομένων και τα προβλήματα υγείας, που ενδεχομένως αντιμετωπίζουν. Ο Συνήγορος του Πολίτη, για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των φερομένων ως ψυχικά ασθενών, έχει απευθυνθεί εγγράφως στην Εισαγγελία του Αρείου Πάγου εισηγούμενος ενέργειές της προς τις κατά τόπους Εισαγγελίες και την ΕΛΑΣ, ενώ με παλαιότερη ειδική του έκθεση για το θέμα⁸ έχει προτείνει τη θεσμοθέτηση της υποχρεωτικής μεταφοράς των προς εξέταση ατόμων με ειδικά διαμορφωμένα οχήματα του ΕΚΑΒ, την εκπαίδευση των πληρωμάτων στην ασφαλή μεταφορά τους, με γνώμονα το σεβασμό της προσωπικής τους αξιοπρέπειας και, μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις - όταν συντρέχουν συγκεκριμένοι λόγοι ασφάλειας του ασθενή ή τρίτων - τη συνδρομή της αστυνομίας με ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό για την αντιμετώπιση των περιστατικών αυτών.

Ρυθμίσεις για το δικαίωμα στην άδεια: άρθρο 1 §§ 4-5

Με την προτεινόμενη ρύθμιση τροποποιούνται τα όρια για τη χορήγηση τακτικών αδειών και, συγκεκριμένα, από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 55 § 1 Σωφρονιστικού Κώδικα οι δυο πρώτες περιπτώσεις και προϋποθέσεις αντίστοιχα

7. Συγκεκριμένα, το εν λόγω άρθρο ορίζει ότι *«Στην περίπτωση που τη διαδικασία κινεί αυτεπάγγελα ο εισαγγελέας ή που στην αίτηση αναφέρεται ότι ήταν ανέφικτη η εξέταση του ασθενή, λόγω άρνησής του να εξετασθεί, ο εισαγγελέας πρωτοδικών δικαιούται να διατάξει τη μεταφορά του ασθενή για εξέταση και σύνταξη των γνωματεύσεων, σε δημόσια ψυχιατρική κλινική. Η μεταφορά του διενεργείται υπό συνθήκες που εξασφαλίζουν το σεβασμό στην προσωπικότητα και την αξιοπρέπεια του ασθενή, η δε παραμονή του ασθενή εκεί για τις αναγκαίες εξετάσεις δεν μπορεί να διαρκέσει περισσότερο από 48 ώρες»*.
8. Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση «Ακούσια νοσηλεία ψυχικά ασθενών», 2007 <https://old.synigoros.gr/resources/docs/206391.pdf> (σελ. 30-32).

για τη χορήγηση των αδειών. Η προτεινόμενη τροποποίηση της περίπτ. 1 της παρ. 1 του άρθρου 55 Σωφρονιστικού Κώδικα μεταβάλλει την πρώτη τυπική προϋπόθεση για τη χορήγηση της τακτικής άδειας και ειδικότερα το όριο/τμήμα ποινής που πρέπει να έχει εκτίσει ο κατάδικος για να του χορηγηθεί άδεια, από το ισχύον γενικό όριο του ενός πέμπτου σε διαφορετικό όριο ανάλογα με το ύψος της επιβληθείσας ποινής. Η πρόταση αυτή μπορεί να θεσπίζει μικρότερο ποσοστό/όριο για την πρώτη κατηγορία (υποπερίπτωση αα΄) με επιβληθείσα ποινή φυλάκισης μέχρι πέντε έτη και ίδιο ποσοστό/όριο για τη δεύτερη κατηγορία με επιβληθείσα άνω των δέκα ετών (υποπερ. αβ΄), ωστόσο για τις δυο επόμενες κατηγορίες (υποπερ. αγ΄ και αδ΄) με επιβληθείσα ποινή άνω των δέκα ετών και ισόβια κάθειρξη, αντίστοιχα, αυξάνει το απαιτούμενο όριο εκτιθείσας ποινής σε σχέση με την ισχύουσα μορφή του άρθρου 55 § 1 Σωφρονιστικού Κώδικα. Επί πλέον, λαμβάνοντας υπόψη τα προβλεπόμενα όρια του άρθρου 105 § 1 ΠΚ και ειδικά την περίπτ. γ΄ αυτής της διάταξης, διαπιστώνεται ότι στην υποπερίπτωση αδ΄ της προτεινόμενης ρύθμισης το προαπαιτούμενο τμήμα της εκτιθείσας ποινής για τη χορήγηση της άδειας υπερβαίνει το μισό του προβλεπόμενου ορίου για τη χορήγηση υφ΄ όρον απόλυσης στη συγκεκριμένη κατηγορία, οπότε δεν φαίνεται να εκπληρώνονται οι στόχοι της μείωσης των αρνητικών συνεπειών της ποινής και της κοινωνικής επανένταξης των κρατουμένων ως αιτιολογική βάση του θεσμού των σωφρονιστικών αδειών. Συνεπώς προς την αύξηση των ορίων με τη διάταξη του άρθρου 1 § 4 του υπόψη σχεδίου νόμου είναι και αυτή του άρθρου 1 § 5 που αυξάνει τα όρια/ποσοστά της εκτιθείσας ποινής για την αύξηση/παράταση των ημερών της άδειας, ενώ, αντίθετα, σε σχέση με την ισχύουσα μορφή του άρθρου 56 § 1 Σωφρονιστικού Κώδικα, μειώνει τις ημέρες αυτές καθώς και τις ημέρες διάρκειας της τακτικής άδειας. Κρίνεται, επίσης, ιδιαίτερος επαχθής και ανατιολόγητη η ρύθμιση για τους καταδικασθέντες σε ισόβια κάθειρξη, όπου τα προαπαιτούμενα έτη πραγματικής κράτησης για τη χορήγηση άδειας αυξάνονται στα 12, ενώ με την ισχύουσα ρύθμιση απαιτούνται 8 έτη πραγματικής έκτισης ποινής. Στην περίπτωση μάλιστα των ανωτέρω, ο κρατούμενος θα πρέπει να εκτίσει με οποιονδήποτε τρόπο 14 έτη, αντί για τα ισχύοντα 12, προκειμένου οι ημέρες άδειας να αυξηθούν κατά μία ημέρα αντί για την ισχύουσα πρόβλεψη της δυνατότητας αύξησης των ημερών άδειας έως και 3 ημέρες. Τέλος, η απουσία ρητής αναφοράς του υπόψη σχεδίου νόμου σε τροποποίηση του άρθρου 55 § 1, περίπτ. 1 εδ. 4 Σωφρονιστικού Κώδικα, που αφορά στις άδειες καταδικασθέντων ανηλίκων ή μετεφήβων σε ποινικό σωφρονισμό, δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να ερμηνευθεί ότι η μεταχείρισή τους θα υπαχθεί στο ίδιο καθεστώς με των ενήλικων κρατουμένων. Ο Συνήγορος του Πολίτη, με βάση συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης και θέσεις της θεωρίας και νομολογίας,

έχει ήδη επισημάνει σε ειδική του έκθεση για το θέμα⁹ ότι «η χορήγηση τακτικών αδειών κατά την έκταση της (στερητικής της ελευθερίας) ποινής γίνεται δεκτή τα τελευταία χρόνια όχι μόνον ως μοχλός για την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων, αλλά και ως μέσο μείωσης των αρνητικών συνεπειών της κράτησης εν γένει. (...) η άδεια συνιστά δικαίωμα του κρατουμένου και ταυτόχρονα εξυπηρετεί το σκοπό της έκτασης της ποινής (...) η ορθή και ακριβοδίκαιη κρίση κάθε αιτήματος για χορήγηση τακτικής άδειας αποτελεί αξίωση του κρατουμένου». Δεδομένου ότι με τη μέχρι σήμερα μορφή της συγκεκριμένης θετικής προϋπόθεσης του ορίου/τμήματος της ποινής που πρέπει να έχει εκτιθεί ο νομοθέτης επέλεγε μια γενική πρόβλεψη και κατέφευγε σε ειδικές μόνο όταν το ήθελε ρητά, η προτεινόμενη ρύθμιση με πρόβλεψη συγκεκριμένου ορίου/τμήματος για κάθε κατηγορία ποινής μεταβάλλει τις ισχύουσες νομοθετικές επιλογές. Ωστόσο, όπως έχει επισημάνει ο Συνήγορος του Πολίτη, «δεν αποτελεί αντικείμενο εκτίμησης, υπέρ ή σε βάρος του καταδίκου, το μέγεθος της εκτιθείσας ποινής και, αντιστοίχως, το εναπομείναν προς έκταση μέρος αυτής, ούτε και υπό την έννοια της χρονικής απόστασης από το στάδιο της αποφυλάκισης και άρα της κοινωνικής επανένταξης»¹⁰. Σε συνέχεια αυτής της διαπίστωσης και ενόψει της αναφοράς της Αιτιολογικής Έκθεσης στην πρόθεση «εξειδίκευσης του καθεστώτος χορήγησης αδειών κρατουμένων καθώς έχουν παρατηρηθεί αυξανόμενα περιστατικά παραβίασης των όρων της άδειας», η Αρχή δεν θεωρεί ότι αποτελεί ασφαλές κριτήριο αλλά και μέγεθος ελέγχου της παραβίασης των όρων της άδειας το εκτιθέν τμήμα της ποινής για τη χορήγησή της. Άλλωστε, στην Αιτιολογική Έκθεση ουδόλως τεκμηριώνεται - ώστε να καταστεί δεκτική αντικειμενικής αξιολόγησης - κάποια αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα αφενός μεν στην αύξηση του χρόνου πραγματικής έκτασης της ποινής και τη μείωση των ημερών άδειας και αφετέρου στην προσδοκώμενη μείωση των παραβιάσεων των όρων της άδειας, που φαίνεται να αποτελεί και την αιτία για την αλλαγή της νομοθεσίας. Πολύ περισσότερο, μάλιστα, δεν εκτίθενται τυχόν εμπειρικά ευρήματα τα οποία να μπορούν να τεκμηριώσουν την - σε κάθε περίπτωση αμφισβητούμενη - υπόθεση ότι ο αριθμός των ημερών της χορηγούμενης άδειας είναι ανάλογος με την πιθανότητα ο κρατούμενος να μην επιστρέψει στο κατάστημα ή ότι το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα κράτησης παρέχει περισσότερα εχέγγυα καλής χρήσης της άδειας. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, έχει νομολο-

9. Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση «Τακτικές Άδειες Κρατουμένων», 2008 https://old.synigoros.gr/resources/6982_5_1-.pdf (σελ. 5).

10. Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση «Τακτικές Άδειες Κρατουμένων» https://old.synigoros.gr/resources/6982_5_1-.pdf (σελ. 7).

γηθεί¹¹ ότι ο ίδιος ο θεσμός της άδειας ενέχει την αποδοχή, εκ μέρους του νομοθέτη, του ενδεχομένου της παραβίασης αυτής, καθώς προκρίνονται οι ευεργετικές επιδράσεις του θεσμού στον κρατούμενο, όπως είναι η διατήρηση των οικογενειακών του δεσμών και η ψυχική του αποφόρτιση. Εν κατακλείδι, παρατηρείται ότι οι ιδιαίτερες αυστηρές προβλέψεις του υπόψη σχεδίου νόμου για το θεσμό των αδειών δεν συνοδεύονται από τα πορίσματα τυχόν διεξαχθείσας έρευνας, τα οποία να επιβεβαιώνουν τα επικαλούμενα στην Αιτιολογική Έκθεση αυξημένα ποσοστών παραβιάσεων αδειών, πολύ περισσότερο, μάλιστα, δεν αναφέρεται καθόλου η σχέση μεταξύ αριθμού χορηγηθεισών αδειών και παραβιάσεών τους σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα, ώστε να μπορεί να τεκμηριωθεί ποσοτικά η ανωτέρω διαπίστωση. Η Αρχή, προκειμένου να σχηματίσει ακριβή εικόνα της κατάστασης σχετικά με την έκταση του φαινομένου της παραβίασης των όρων χορήγησης των αδειών ή της μη επιστροφής του κρατουμένου μετά τη λήξη της (άρθρο 54 §§ 7-8 Σωφρονιστικού Κώδικα), ώστε να δικαιολογείται η προτεινόμενη επί το αυστηρότερο μεταβολή των προϋποθέσεων χορήγησής τους, προχώρησε στη διατύπωση σχετικών ερωτημάτων σε όλα τα καταστήματα κράτησης της χώρας. Από την επεξεργασία των απαντήσεων προέκυψε ότι η συντριπτική πλειοψηφία (98%) των όρων των χορηγηθεισών αδειών κατά την περίοδο 2015 έως 2020 τηρήθηκε¹². Χαρακτηριστικό είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό παραβίασης όρων ανά σωφρονιστικό κατάστημα είναι μόλις 4% και απαντάται μόνο στο 6% του συνόλου των σωφρονιστικών καταστημάτων που ανταποκρίθηκαν στο αίτημά μας (33 καταστήματα σε σύνολο 34). Πρόκειται, επομένως, για εξαιρετικά χαμηλό και δικαιολογημένο ποσοστό, το οποίο σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ικανό να τεκμηριώσει την αυθαίρετη απόφαση της Αιτιολογικής Έκθεσης ότι τάχα «έχουν παρατηρηθεί αυξανόμενα περιστατικά παραβίασης των όρων της άδειας» (σελ. 2), ώστε να μπορεί να δικαιολογηθεί βάσιμα η προτεινόμενη επί το αυστηρότερο μεταβολή των προϋποθέσεων χορήγησης σωφρονιστικών αδειών. Επιπλέον, οι επιπτώσεις των προβλεπόμενων ρυθμίσεων στην ποιότητα των συνθηκών κράτησης (σε σχέση με τα προβλεπόμενα διεθνή standards) θα οδηγήσουν αναπόφευκτα στην περαιτέρω ενίσχυση του υπερ-

11. Ενδεικτικά: 132/2001 Συμβ. Πλημμ. Πατρών, 37/2019 Συμβ. Πλημμ. Βόλου.

12. Για όλα τα έτη από το 2015 μέχρι και το 2019 υπολογίστηκε το διάστημα από 1/1 μέχρι 31/12, ενώ για το 2020 από 1/1 μέχρι 31/7. Σημειώνεται ότι για μεγάλο χρονικό διάστημα εντός του 2020 απαγορεύθηκε η χορήγηση αδειών λόγω εφαρμογής στα καταστήματα κράτησης μέτρων για περιορισμό της διάδοσης του κορονοϊού: βλ. έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 7017/4/24303γ' /18.9.2020 Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-476a34d732bd/11377005.pdf>

πληθυσμού των ελληνικών φυλακών, επιτείνοντας την κατασταλτική διάσταση του εγκλεισμού έναντι του σωφρονιστικού χαρακτήρα και της προετοιμασίας για την κοινωνική επανένταξη. Συμπληρωματικά με τα παραπάνω και ενόψει των προτεινόμενων αλλαγών στο καθεστώς των σωφρονιστικών αδειών, ο Συνήγορος του Πολίτη κρίνει σκόπιμο να θυμίσει παλαιότερη πρότασή του σχετικά με την ανάγκη εισαγωγής στο άρθρο 54 § 8 Σωφρονιστικού Κώδικα χρονικής διαβάθμισης στο δικαίωμα του κρατουμένου για υποβολή νέας αίτησης χορήγησης άδειας, όταν αυτός δεν επιστρέφει κατά τη λήξη της προηγούμενης χορηγηθείσας άδειας (χωρίς πρότερη έγκαιρη ενημέρωση του Καταστήματος και επαρκή δικαιολόγηση της καθυστέρησης). Συγκεκριμένα, η Αρχή - σε συνέχεια διερεύνησης σχετικών αναφορών - θεωρεί απαραίτητη και δικαιολογητική ορθότερη την εισαγωγή διαβάθμισης ανάλογα με το εάν επακολουθήσει οικειοθελής επιστροφή του κρατουμένου ή όχι, καθώς επίσης σε σχέση με το χρονικό διάστημα της καθυστέρησης και την ενδεχόμενη αντικειμενική δυσκολία έγκαιρης ενημέρωσης του υπηρεσίου του καταστήματος, ώστε να μην τυχάνουν της ίδιας αντιμετώπισης και να μη στερούνται του δικαιώματος συντομότερης υποβολής νέας αίτησης για άδεια οι κρατούμενοι που επιστρέφουν οικειοθελώς στο κατάστημα λίγες μόλις ώρες μετά τη λήξη της άδειάς τους, με εκείνους οι οποίοι δεν επιστρέφουν καθόλου και συλλαμβάνονται αργότερα. Σε συνέχεια των παραπάνω προτείνεται η εξής αναδιατύπωση της παρ. 8 του άρθρου 54 Σωφρονιστικού Κώδικα: *«Κρατούμενος που δεν επιστρέφει στο κατάστημα κράτησης μετά τη λήξη ή ανάκληση χορηγηθείσας άδειας, χωρίς να έχει προβεί σε έγκαιρη και ακριβή ενημέρωση και παραδεκτή δικαιολόγηση προς την υπηρεσία του καταστήματος, παραπέμπεται στο Συμβούλιο αδειών και πειθαρχικού ελέγχου και δεν επιτρέπεται να λάβει νέα τακτική ή εκπαιδευτική άδεια: (α) σε περίπτωση οικειοθελούς επιστροφής του εντός του αμέσως επόμενου εικοσιτετραώρου, πριν από την πάροδο έξι μηνών από την επιστροφή του, (β) σε περίπτωση οικειοθελούς επιστροφής του μετά την πάροδο ολόκληρης της επόμενης ημέρας, πριν από την πάροδο δώδεκα μηνών από την επιστροφή του και (γ) σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, πριν από την πάροδο δύο ετών από τη σύλληψή του»*. Επιπλέον, ως προς τη διαδικασία χορήγησης τακτικών αδειών, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επισημάνει¹³ ότι η ισχύουσα πρόβλεψη του άρθρου 55 § 2 Σωφρονιστικού Κώδικα (μετά την προσθήκη που εισήχθη με το άρθρο 20 § 3 ν. 3772/2009: *«Ο δικαστικός λειτουργός που προεδρεύει του Συμβουλίου, σε περίπτωση διαφωνίας του ως προς τη χορήγηση της*

13. Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση 2015 *Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης* <https://old.synigoros.gr/resources/docs/ee2015-15-basanistiria--2.pdf> (σελ. 137).

άδειας, προσφεύγει εντός προθεσμίας πέντε ημερών στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών ως Συμβούλιο, το οποίο αποφαινεται αμετάκλητα») μοιάζει να μη συνάδει καταρχήν με θεμελιώδεις κανόνες λειτουργίας των διοικητικών οργάνων, καθώς μάλλον προσιδιάζει στο χαρακτήρα νομοθετικά επιβαλλόμενης ενδοστρεφούς δίκης. Παράλληλα είναι ορατός, σχεδόν βέβαιος, ο κίνδυνος της κατά κανόνα απόρριψης του αιτήματος που είχε αρχικά γίνει κατά πλειοψηφία δεκτό, σύμφωνα με την εμπειρία της Αρχής από τη διερεύνηση σχετικών αναφορών αλλά και από συζητήσεις με κρατούμενους και μέλη διοικήσεων καταστημάτων κράτησης. Ο Συνήγορος του Πολίτη δεν αμφισβητεί τα εχέγγρα της δικαστικής κρίσης με την οποία εντέλει περιβάλλεται, στην περίπτωση αυτή, η κρίση περί της χορήγησης τακτικής άδειας, ενώ αντιλαμβάνεται και τους λόγους διασφάλισης της προστασίας υπέρτερου δημόσιου συμφέροντος που φαίνεται να επέβαλαν την εν λόγω νομοθετική πρόβλεψη. Ωστόσο, και με την ειδική επισήμανση ότι το περιεχόμενο της νομιμότητας της ποινικής καταστολής πρέπει να κατανοείται υπό δικαιοκρατικό, φιλελεύθερο και ανθρωπιστικό πρίσμα, θεωρεί ότι η εν λόγω διάταξη χρήζει επανεξέτασης.

Ρυθμίσεις για τις αγροτικές φυλακές: άρθρο 3

Η συγκεκριμένη ρύθμιση τροποποιεί το άρθρο 41 ν. 4356/2015 και θέτει ως προϋπόθεση για τη μεταγωγή στα αγροτικά καταστήματα κράτησης και την Κ.Α.Υ.Φ. τη «χορήγηση τακτικής άδειας τουλάχιστον μια φορά» και την «τήρηση των όρων της άδειας». Στην ισχύουσα διάταξη και τα αγροτικά καταστήματα κράτησης ο Συνήγορος του Πολίτη είχε αναφερθεί εκτενώς¹⁴. Η προτεινόμενη τροποποίηση ευθυγραμμίζει τα μέρη της εκτιθείσας ποινής με τα προβλεπόμενα στη διάταξη του άρθρου 1 § 4 του υπόψη σχεδίου νόμου όρια χορήγησης της τακτικής άδειας (κατά τροποποίηση του άρθρου 55 § 1 Σωφρονιστικού Κώδικα). Στο δεύτερο εδάφιο της υπό τροποποίηση μορφής του άρθρου 41 § 1 ν. 4356/2015 προβλέπονται οι περιπτώσεις επαναμεταγωγής κρατουμένου, «ο οποίος από τον χρόνο μετάβασής του σε αγροτικές φυλακές ή στην Κ.Α.Υ.Φ.», στο κατάστημα κράτησης από το οποίο αρχικά μετήχθη και προβλέπεται μεταξύ άλλων να έχει «απωλέσει τις προϋποθέσεις χορήγησης άδειας ή εκλείψει ο λόγος χορήγησής της». Δεδομένης της ρύθμισης του άρθρου 54 § 7-8 Σωφρονιστικού Κώδικα και καθώς δεν υπάρχει σχετική αναφορά στην Αιτιολογική Έκθεση, δεν καθίσταται αντιληπτός ο σκοπός και το ρυθμιστικό αντικείμενο των συγκεκριμένων περιπτώσεων. Πέραν του ότι με την προτεινόμενη τροπο-

14. Συνήγορος του Πολίτη, *Ειδική Έκθεση 2015 Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης* <https://old.synigoros.gr/resources/docs/ee2015-15-basanistiria--2.pdf> (σελ. 135-136).

ποίηση της § 1 θα πρέπει να γίνεται σωστή παραπομπή στις νέες περιπτώσεις αυτής από την ισχύουσα § 2 του άρθρου 41 ν. 4356/2015, ώστε να προβλέπεται και η περίπτ. δ', οι ανωτέρω αναφερθείσες περιπτώσεις «απώλειας των προϋποθέσεων χορήγησης άδειας ή έκλειψης του λόγου χορήγησής της» δεν μπορούν να επεκτείνονται σε λόγους που δεν σχετίζονται με τον κρατούμενο αλλά προβλέπονται από σχετική διάταξη, όπως για παράδειγμα το άρθρο 54 § 4 Σωφρονιστικού Κώδικα. Γενικότερα, όμως, η Αρχή εκφράζει την ανησυχία της ως προς τη μελλοντική επαρκή λειτουργία των αγροτικών φυλακών. Τα εν λόγω καταστήματα, όπως είναι γνωστό, προκειμένου να είναι πλήρως λειτουργικά, χρειάζονται άτομα με συγκεκριμένες γνώσεις σχετικά με την κτηνοτροφία, την τυροκομία κ.λπ., αλλά και πλήθος ατόμων προκειμένου να γίνουν οι γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες (όργωμα, σπορά, ποιμνιο κ.λπ.). Έχοντας υπόψη τόσο τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά όσο και την αυστηρότητα των νέων προϋποθέσεων μεταγωγής, εγείρονται ερωτήματα ως προς τη λειτουργία των εν λόγω καταστημάτων στο μέλλον. Το γεγονός ότι οι προς ψήφιση προϋποθέσεις χορήγησης των τακτικών αδειών μειώνουν τον πληθυσμό των κρατουμένων που θα έχει δικαίωμα άδειας, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η μεταγωγή σε αγροτική φυλακή θα προϋποθέτει να έχει προηγουμένως ο κρατούμενος λάβει τουλάχιστον μία άδεια, φαίνεται ότι θα μπορούσε να οδηγήσει στην αποδυνάμωση των αγροτικών φυλακών. Αφενός η μεταγωγή σε αγροτική φυλακή προϋποθέτει να μην έχει διαπράξει ο κρατούμενος κανένα πειθαρχικό παράπτωμα, αφετέρου οι συνθήκες υπερπληθυσμού στα άλλα καταστήματα κράτησης ευνοούν τις συγκρούσεις μεταξύ των κρατουμένων και πολλαπλασιάζουν τα πειθαρχικά κρούσματα. Ενδεχομένως, προς εξορθολογισμό της εν λόγω ρύθμισης, θα μπορούσαν να ορισθούν μόνο συγκεκριμένα πειθαρχικά παραπτώματα τα οποία να αποτελούν κώλυμα για τη μεταγωγή σε αγροτική φυλακή. Σε κάθε περίπτωση, είναι κοινώς αποδεκτό ότι οι αγροτικές φυλακές λειτουργούν ανακουφιστικά για τους κρατουμένους και τους εφοδιάζουν με κατάρτιση χρήσιμη για την ομαλή επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο. Επί πλέον, τα προϊόντα τους καλύπτουν τις ανάγκες σε προμήθειες άλλων καταστημάτων κράτησης ή πωλούνται στο εμπόριο, αποτελώντας έτσι σημαντική οικονομική αρωγή που δεν μπορεί να παραβλεφθεί. Έτσι, σε κάθε περίπτωση, προτού επιχειρηθεί οποιαδήποτε σχετική μεταρρύθμιση, θα έπρεπε να έχει προηγηθεί μελέτη του πληθυσμού των καταστημάτων κράτησης της χώρας ώστε να αποτιμηθεί το ανθρώπινο δυναμικό που πληροί τις τυπικές προϋποθέσεις για να μεταχθεί στις αγροτικές φυλακές, και ειδικότερα αν αυτός ο αριθμός παρίσταται ικανός προκειμένου εκείνες να λειτουργήσουν πλήρως. Αλλιώς ελλοχεύει ο κίνδυνος να καταργηθούν εν τοις πράγμασι, ελλείψει δικαιούχων κρατουμένων. Συμπερασματικά - όπως προκύπτει και από τα πλέον

πρόσφατα δημοσιευμένα στατιστικά στοιχεία (16.10.2020) των σωφρονιστικών στατιστικών της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής¹⁵ - συνολικά τα τέσσερα αγροτικά καταστήματα κράτησης της χώρας παραμένουν σταθερά με πληθυσμό σημαντικά λιγότερο του ανωτέρου ορίου της χωρητικότητάς τους, συνεπώς μπορούν κατεξοχήν να αξιοποιηθούν για την αποσυμφόρηση των υπολοίπων υπερπλήρων κλειστών καταστημάτων. Απ' αυτή την άποψη, η επί το αυστηρότερο μεταβολή των όρων και προϋποθέσεων μεταγωγής κρατουμένων σ' αυτά - χωρίς, μάλιστα, καμία αιτιολόγηση και τεκμηρίωση για την αναγκαιότητα και σκοπιμότητά τους - οδηγεί στην πρόταση απόσυρσης των σχετικών προβλέψεων του σχεδίου νόμου.

Ρυθμίσεις για το δικαίωμα στην κοινωνική επανένταξη: άρθρο 9

Η Αρχή χαιρετίζει ανεπιφύλακτα το ενδιαφέρον της Πολιτείας για την ενίσχυση της κοινωνικής επανένταξης των κρατουμένων και αποφυλακιζομένων, όπως συγκεκριμενοποιείται στις προβλέψεις του σχεδίου νόμου για την περιφερειακή ανάπτυξη και αύξηση του αριθμού των οργανικών θέσεων του Ν.Π.Ι.Δ. «Επάνοδος» - αποκλειστικού επίσημου φορέα για την κοινωνική επανένταξη - αποβλέπει δε στην άμεση διάθεση των απαραίτητων πιστώσεων για την υλοποίησή τους αλλά και, γενικότερα, για την ενίσχυση των πόρων του αρμόδιου φορέα, ώστε να μπορεί να επιτελεί απρόσκοπτα τη σημαντική αποστολή του. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι η δημιουργία ενός νέου και σύγχρονου υποστηρικτικού πλέγματος για την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων και αποφυλακιζομένων - όπως εξαγγέλλεται προγραμματικά στην αιτιολογική έκθεση του υπόψη σχεδίου νόμου - δεν μπορεί να περιορίζεται σε ρυθμίσεις για τον επιτελικό ρόλο της «Επάνοδος» ούτε να καλύπτει μόνο το στάδιο μετά την αποφυλάκιση - τη λεγόμενη «μετα-σωφρονιστική μέριμνα» («*after care*»). Κατ' αρχήν, η ανάπτυξη πολιτικών για την κοινωνική επανένταξη δεν αποβλέπει απλώς στη μείωση των τιμών εγκληματικότητας αλλά εγγράφεται στη γενικότερη υποχρέωση κάθε δημοκρατικής Πολιτείας να ενσωματώνει όλα τα μέλη της ως ελεύθερους και ισότιμους πολίτες, παρέχοντάς τους εξίσου την απόλαυση όλων των ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, βρίσκει δε έρεισμα στη διάταξη του άρθρου 25 του Συντάγματος αλλά και σε διάσπαρτες διατάξεις του Σωφρονιστικού Κώδικα (ενδεικτικά, στο άρθρο 51 § 1, όπου τίθεται ο στόχος της «προσαρμογής στην κοινωνική ζωή μετά την απόλυση» και κατεξοχήν στο 12^ο κεφάλαιο, με τίτλο «Μετασωφρονιστική μέριμνα»,

15. http://www.minocp.gov.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=7055&Itemid=696&lang=GR/

άρθρα 81-82). Σ' αυτή την προοπτική, η Αρχή έχει τονίσει επανειλημμένα τον ανασταλτικό παράγοντα στην προώθηση της ιδέας της επανένταξης αφενός των διατάξεων της ποινικής μας νομοθεσίας για τις παρεπόμενες ποινές και το ποινικό μητρώο¹⁶ και αφετέρου το πλήθος των κωλυμάτων, που θεσπίζονται σε διάσπαρτες διατάξεις, για την κατάληψη θέσεων εργασίας λόγω ποινικής καταδίκης. Τα ζητήματα αυτά έχουν αποτελέσει αντικείμενο πλειάδας αναφορών προς την Αρχή, η οποία έχει επανειλημμένα τονίσει την επιτακτική ανάγκη εναρμόνισης της ισχύουσας νομοθεσίας με την προοπτική της επαγγελματικής και κοινωνικής ένταξης των κρατουμένων και αποφυλακισμένων, προτείνοντας την επανεξέταση όλων των αρνητικών νομοθετικών προϋποθέσεων που υφίστανται σχετικά με την επαγγελματική αποκατάσταση του πληθυσμού αυτού, τον εξορθολογισμό τους, την απάλειψη όσων θεωρούνται υπερβολικές και αδικαιολόγητες, με την ταυτόχρονη θέσπιση αντισταθμισμάτων σε όσες περιπτώσεις κρίνεται ότι πρέπει να παραμείνουν¹⁷. Για το θέμα αυτό και προκειμένου ειδικά για τον ιδιωτικό τομέα υπάρχει πόρισμα ομάδας εργασίας, που είχε συσταθεί «για την καταγραφή, ταξινόμηση, αξιολόγηση και εξορθολογισμό των κωλυμάτων και εν γένει θεσμικών εμποδίων επαγγελματικής επανένταξης αποφυλακισμένων και ποινικώς διωχθέντων προσώπων», το οποίο έχει δημοσιευθεί σε ειδική έκδοση της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής υπό τον τίτλο «Αόρατες ποινές. Ευρωπαϊκή διάσταση - ελληνική προοπτική»¹⁸, ώστε δεν απομένει παρά η υλοποίησή τους μέσω της αναμόρφωσης της σχετικής νομοθεσίας. Επίσης, στην ίδια κατεύθυνση της ενίσχυσης θεσμών και μέτρων που λειτουργούν υποστηρικτικά του στόχου της κοινωνικής επανένταξης, η Αρχή θεωρεί ότι η επ' αόριστον αναστολή του μέτρου της παροχής κοινωφελούς εργασίας για ενήλικους, που προβλέφθηκε με το άρθρο 98 § 1 ν. 4623/2019, αφενός μεν συνιστά οπισθοχώρηση από το κεκτημένο της επί τριακονταετία ισχύος ενός σημαντικού θεσμού με κατεξοχήν ευνοϊκές συνέπειες στην κοινωνική επανένταξη (παρά τα επιμέρους προβλήματα που αναδείχθηκαν κατά την εφαρμογή του), ενώ αφετέρου οδηγεί σε επιπλέον επιβάρυνση του σωφρονιστικού μας συστήματος. Εν προκειμένω, η Αρχή θεωρεί ότι απαιτείται η ουσιαστική αναβάθμιση των ήδη υφισταμένων φορέων για την παροχή

16. Βλ. Β. Καρύδης, Ε. Φυτράκης (επιμ.), *Ποινικός εγκλεισμός και δικαιώματα. Η οπτική του Συνηγόρου του Πολίτη*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 2011, ιδίως σσ. 157-169.

17. Συνήγορος του Πολίτη, *Ετήσια Έκθεση 2015* <https://old.synigoros.gr/resources/docs/ee2015-06-ergasia.pdf> (σελ. 56).

18. Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων / Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, «Αόρατες ποινές. Ευρωπαϊκή διάσταση - ελληνική προοπτική», Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 2018, σ.213-364.

κοινοφελούς εργασίας και η δημιουργία νέων, μεριμνώντας για τη στελέχωσή τους με το κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό ταυτόχρονα με την έκδοση των απαραίτητων κανονιστικών πράξεων.

Θέματα οργάνωσης και λειτουργίας του Σώματος Επιθεώρησης και Ελέγχου των Καταστημάτων Κράτησης: άρθρο 2

Η προτεινόμενη ρύθμιση επιφέρει αλλαγές στο Σ.Ε.Ε.Κ.Κ. καθώς αποτελεί «ειδική υπηρεσία και όργανο κομβικής σημασίας για την εύρυθμη λειτουργία και τον επαρκή έλεγχο των Καταστημάτων Κράτησης της χώρας» (κατά την Αιτιολογική Έκθεση) και για το λόγο αυτό προβλέπεται με την παράγραφο 2 η τοποθέτηση, ως προϊσταμένου του ανωτέρω οργάνου, «προσώπου εγνωσμένης αξίας και εμπειρίας». Με αναγωγή όμως στο γράμμα της προτεινόμενης διατάξεως διαπιστώνεται ότι ως τέτοιο πρόσωπο νοείται μόνο «συνταξιούχος δικαστικός λειτουργός, με την επιφύλαξη του άρθρου 27 του ν. 4670/2020» (που ήδη προβλεπόταν) ή «απόστρατος αξιωματικός των ενόπλων δυνάμεων ή των σωμάτων ασφαλείας», ενώ πέραν των προαναφερόμενων ιδιοτήτων ο νομοθέτης δεν θεώρησε ότι τα τιθέμενα κριτήρια της εγνωσμένης εμπειρίας και αξίας μπορεί να πληρούνται από άλλα πρόσωπα. Αντίθετα, για τη στελέχωση του Σ.Ε.Ε.Κ.Κ. από της ιδρύσεώς του ο νομοθέτης είχε ορίσει ότι «συνιστάται ένα ευέλικτο σώμα από έμπειρους και γνώστες του αντικειμένου υπαλλήλους, η υπηρεσιακή μάλιστα προέλευση των οποίων δεν θα περιορίζεται στον σωφρονιστικό κλάδο, αλλά ... και από άλλους υπαλλήλους του Δημοσίου ή νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου»¹⁹. Επί πλέον, με τις τροποποιήσεις που επιφέρει το άρθρο 2 § 1 του υπόψη σχεδίου νόμου στο άρθρο 2 § 1 ν. 3090/2002 είτε επεκτείνεται η αρμοδιότητα του Σ.Ε.Ε.Κ.Κ. σε ήδη προβλεπόμενες αρμοδιότητες (όπως αυτή της περίπτ. β´) είτε προτίθενται νέες, όπως αυτές των περιπτώσεων γ´ έως η´. Από τις νεοπαγείς αρμοδιότητες του Σ.Ε.Ε.Κ.Κ. ενδιαφέρον προκαλεί αναμφίβολα όχι αυτή καθαυτή η αρμοδιότητα της περίπτ. γ´ αλλά το δεύτερο εδάφιο της για τη δυνατότητα του υγειονομικού επιθεωρητή να κρίνει την ολοκλήρωση της νοσηλείας κρατουμένου σε Θεραπευτικό Κατάστημα Κράτησης και την επιστροφή του στο Κατάστημα Κράτησης προέλευσής του. Στη διάταξη όμως δεν καθορίζεται το πώς μπορεί ο υγειονομικός επιθεωρητής να κρίνει αν ο κρατούμενος ολοκλήρωσε τη νοσηλεία του χωρίς να έχει εποπτεία αυτής. Η μόνη περίπτωση που μεσολαβεί άλλος πέραν του ιατρού επιλογής του κρατουμένου και του ιατρού του καταστήματος κράτησης, είναι αυτή που προβλέπε-

19. Αιτιολογική Έκθεση ν. 3090/2002 <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/S-EPITHER-eisig.pdf> (σελ. 1).

ται στο άρθρο 27 § 5 Σωφρονιστικού Κώδικα. Συνεπώς, θα ήταν ασφαλέστερο για τη διασφάλιση της ορθής απόφασης του υγειονομικού επιθεωρητή να τίθενται προϋποθέσεις για την κρίση του, όπως για παράδειγμα γνώμη θεράποντος ιατρού του θεραπευτικού καταστήματος ή δημόσιου νοσοκομείου που έκρινε την παραπομπή ή πάροδος του χρόνου νοσηλείας που αρχικά είχε προταθεί. Στο ίδιο πλαίσιο και η προβλεπόμενη, με την προτεινόμενη ρύθμιση, στην περίπτ. ζ' της § 1 του άρθρου 2 ν. 3090/2002 αρμοδιότητα για «επανεξέταση παλαιών υποθέσεων για εντοπισμό στοιχείων που μπορούν να αξιοποιηθούν προς περαιτέρω έρευνα» δεν καθορίζει, πέραν του στοιχείου της παλαιότητας και του σκοπού του εντοπισμού στοιχείων, καμία άλλη προσδιοριστική παράμετρο, με αποτέλεσμα να καθίσταται αόριστη η όλη διατύπωση. Τέλος, στην αρμοδιότητα της περίπτ. ε' προβλέπεται «εισήγηση προς τον Γενικό Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής επί αναφερομένων πειθαρχικών παραπτώματων των επικεφαλής των Τμημάτων Εξωτερικής Φρούρησης, καθώς και του αστυνομικού προσωπικού εν γένει, που υπηρετεί με απόσπαση στα Καταστήματα Κράτησης». Δεδομένου όμως ότι στο αστυνομικό προσωπικό τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις του π.δ. 120/2008 και για την καταγγελία πειθαρχικών παραπτώματων προβλέπει το άρθρο 23 αυτού ενώ για τη δίωξη το άρθρο 21 αυτού, ίσως θα έπρεπε να προβλέπεται διαβίβαση των καταγγελιών στα αρμόδια όργανα ή να αναφέρεται τυχόν ειδική διάταξη που ρυθμίζει την πειθαρχική αρμοδιότητα του Γενικού Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής στο συγκεκριμένο προσωπικό.

Θέματα οργάνωσης και λειτουργίας της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής: άρθρο 8

Με την εν λόγω διάταξη αυξάνονται οι οργανικές θέσεις συγκεκριμένων κλάδων μόνιμου προσωπικού για τη στελέχωση των δύο νέων Γενικών Διευθύνσεων που συστάθηκαν στη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής (άρθρο 18 § 3 στ. γ' και δ' ν. 4625/2019), εκ των οποίων η μία είναι η Γενική Διεύθυνση Διαχείρισης Καταστημάτων Κράτησης και Διαχείρισης Κρίσεων - αποτελούμενη από τις Διευθύνσεις Διαχείρισης Καταστημάτων Κράτησης και Διαχείρισης Κρίσεων - ενώ υφίσταται ήδη η Γενική Διεύθυνση Αντεγκληματικής και Σωφρονιστικής Πολιτικής - αποτελούμενη από τη Διεύθυνση Οργάνωσης και Λειτουργίας Καταστημάτων Κράτησης και τη Διεύθυνση Αντεγκληματικής Πολιτικής. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι στις προτεινόμενες ειδικότητες των εν λόγω θέσεων απουσιάζει εντελώς η πρόβλεψη για σύσταση θέσεων ειδικού επιστημονικού προσωπικού, με γνωστικό αντικείμενο που εμπίπτει απολύτως στις αρμοδιότητες των ανωτέρω δύο Γενικών Διευθύνσεων και μπορεί, αναμφίβολα, να συνδράμει αποτελεσματικά στο έργο τους συνεισφέροντας στην επιστημονική τεκμηρίωση του σχεδιασμού της αντεγκληματικής

και σωφρονιστικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 1 π.δ. 159/2009 με τίτλο «Επαγγελματική κατοχύρωση των πτυχιούχων των τμημάτων Κοινωνιολογίας» προβλέπεται ότι: «Οι πτυχιούχοι των Τμημάτων Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, του Πανεπιστημίου Αιγαίου και του Πανεπιστημίου Κρήτης, δύνανται με βάση τις γενικές και εξειδικευμένες γνώσεις που απέκτησαν κατά τη διάρκεια των σπουδών τους να απασχολούνται τόσο ως ελεύθεροι επαγγελματίες όσο και ως μισθωτοί με οποιαδήποτε σχέση εργασίας: ... ιγ. στα σωφρονιστικά ιδρύματα της χώρας, δημόσια και ιδιωτικά, ως σύμβουλοι, αναλυτές και εμπυχωτές σε αντικείμενα σχετικά με τον τίτλο σπουδών τους και τις εξειδικευμένες γνώσεις τους. ιδ. σε δημόσιους, ιδιωτικούς και κοινωνικούς φορείς, ως σύμβουλοι και εμπυχωτές κοινωνικής επανένταξης αποφυλακισμένων, με σχετικό αντικείμενο δράσης». Ενόψει, επομένως, της εξαγγελθείσας αναβάθμισης του έργου της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής προτείνεται η σύσταση οργανικών θέσεων με τις παραπάνω ειδικότητες, προκειμένου να αξιοποιηθούν από τις υπαγόμενες σ' αυτή (ή εποπτευόμενες) Διευθύνσεις και υπηρεσίες (όπως τα καταστήματα κράτησης της χώρας και το Ν.Π.Ι.Δ. «Επάνοδος») με την πρόσληψη μόνιμου προσωπικού με «εξειδικευμένες γνώσεις» άμεσα συνδεδεμένες με το αντικείμενο και τις αρμοδιότητες των εν λόγω Διευθύνσεων και υπηρεσιών, όπως, ιδίως, οι παρεχόμενες στο πλαίσιο μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών ελληνικών και αλλοδαπών πανεπιστημίων με αντικείμενο σχετικά επιστημονικά πεδία (Εγκληματολογία, Σωφρονιστική, Κοινωνιολογία του Ποινικού Συστήματος κλπ).

2.1.3. Νόμος 4825/2021

Σχόλια και παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου «Αναμόρφωση διαδικασιών απελάσεων και επιστροφών πολιτών τρίτων χωρών, προσέλκυση επενδυτών και ψηφιακών νομάδων, ζητήματα αδειών διαμονής και διαδικασιών χορήγησης διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου και Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη»²⁰.

Άρθρο 34: Κράτηση και διαδικασία απέλασης

Με την τροποποίηση του άρθρου 81 §1 ν. 3386/2005 εξακολουθεί να υφίσταται η πρόβλεψη της κράτησης σε αστυνομικά τμήματα. Αποτελεί θετικό βήμα, ότι και στις διαδικασίες απέλασης του ν. 3386/2005 ορίζεται, ότι η διοικητική κράτηση

20. Πλήρες κείμενο διαθέσιμο στο: <https://www.synigoros.gr/api/files/download/144>

εκτελείται στα Προαναχωρησιακά Κέντρα του ν. 3907/2011. Ωστόσο, στην πράξη, οι «κατά κανόνα ειδικές εγκαταστάσεις» της Οδηγίας Επιστροφών (άρθρο 16) δεν επαρκούν και ένας μεγάλος αριθμός αλλοδαπών κρατείται σε αστυνομικά τμήματα. Όπως πολλές φορές έχει επισημάνει ο Συνήγορος του Πολίτη²¹, η μαζική κράτηση αλλοδαπών σε αστυνομικά τμήματα δεν ανταποκρίνεται στις νομοθετικές υποχρεώσεις της διοίκησης για εξασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης στους διοικητικά κρατούμενους αλλοδαπούς. Στοιχειοθετείται, παράλληλα, η παραβίαση σειράς θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως αυτά κατοχυρώνονται στην ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία, ιδίως δε στο άρθρο 3 ΕΣΔΑ.

Τέλος, εν όψει των πολλών τροποποιήσεων που εισάγονται στο ν. 3907/2011 με το παρόν σχέδιο νόμου, ο Συνήγορος του Πολίτη κρίνει σκόπιμο να επαναφέρει την παρατήρηση που είχε υποβάλει²² κατά την ψήφιση του ν. 4686/2020, ότι η τροποποίηση του άρθρου 30 §1 ν. 3907/2011, με την οποία η κράτηση επιβάλλεται ως κανόνας και τα εναλλακτικά μέτρα καθίστανται η εξαίρεση, αφίσταται της Οδηγίας Επιστροφών που επιβάλλει ακριβώς τον αντίστροφο κανόνα, σύμφωνα και με την αρχή της αναλογικότητας που πρέπει να διέπει την επιβολή περιορισμών στην προσωπική ελευθερία.

2.2. Έρευνες ΕΜΠ για την ποινική κράτηση

2.2.1. Άδειες κρατούμενων: διενέργεια έρευνας μέσω ερωτηματολογίων προς τα καταστήματα κράτησης σχετικά με τα ποσοστά παραβίασης/«κακής χρήσης» όρων αδειών

Η Αρχή υπέβαλε αναλυτικές παρατηρήσεις (βλ. ανωτέρω) επί του σχεδίου νόμου, το οποίο τροποποίησε επί το δυσμενέστερον τις τυπικές προϋποθέσεις χορήγησης τακτικής άδειας. Ειδικότερα, με το άρθρο 1 § 4 του ν. 4760/2020 (ΦΕΚ 247Α/11.12.2020), το οποίο αντικατέστησε το άρθρο 55 § 1 περ. 1 και 2 του ν. 2776/1999 (Σωφρονιστικός Κώδικας), αναπροσαρμόστηκαν προς τα πάνω τα ελά-

21. Πλέον πρόσφατη αναφορά στην *Ειδική Έκθεση Επιστροφών 2020* (σελ. 33): «Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει πολλάκις σημειώσει τη σημασία της χρήσης εναλλακτικών της κράτησης μέτρων, όπως είναι η τακτική εμφάνιση ενώπιον των αρχών, η κατάθεση οικονομικής εγγύησης, η υποχρέωση παραμονής σε ορισμένο μέρος κ.ά., όπως άλλωστε υπογραμμίζεται σταθερά από το Συμβούλιο της Ευρώπης και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, καθώς οι συνθήκες διαβίωσης, η ακαταλληλότητα και χωρητικότητα των χώρων κράτησης και η αναστολή των επιχειρήσεων επιστροφής, που οδηγεί σε μακροχρόνια παραμονή, καθιστούν επιτακτική την ανάγκη αξιολόγησης εξατομικευμένων υποθέσεων» <https://www.synigoros.gr/api/files/download/215>

22. <https://www.synigoros.gr/api/files/download/66>

χιστα όρια των ποσοστών πραγματικής έκτισης στερητικής της ελευθερίας ποινής (περ. 1) και διευρύνθηκε η κατηγορία των αδικημάτων της δεύτερης τυπικής προϋπόθεσης (περ. 2, περί μη ύπαρξης ποινικών εκκρεμοτήτων) εντάσσοντας στην κατηγορία αυτή και πλημμελήματα που ενέχουν πράξεις βίας ή απειλής βίας κατά προσώπων και πραγμάτων. Όπως επισήμανε, μεταξύ άλλων, η Αρχή, στην Αιτιολογική Έκθεση του υπόψη σχεδίου νόμου *«οι ιδιαιτέρως αυστηρές προβλέψεις του υπόψη σχεδίου νόμου για το θεσμό των αδειών δεν συνοδεύονται από τα πορίσματα τυχόν διεξαχθείσας έρευνας, τα οποία να επιβεβαιώνουν τα επικαλούμενα στην Αιτιολογική Έκθεση αυξημένα ποσοστά παραβιάσεων αδειών, πολύ περισσότερο, μάλιστα, δεν αναφέρεται καθόλου η σχέση μεταξύ αριθμού χορηγηθεισών αδειών και παραβιάσεων τους σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα, ώστε να μπορεί να τεκμηριωθεί ποσοτικά η ανωτέρω διαπίστωση»*.

Η Αρχή απηύθυνε σχετικά ερωτήματα σε όλα τα καταστήματα κράτησης της χώρας²³, προκειμένου να σχηματίσει ακριβή εικόνα της κατάστασης σχετικά με την έκταση του φαινομένου της παραβίασης των όρων χορήγησης των αδειών ή της μη επιστροφής του κρατουμένου μετά τη λήξη της (άρθρο 54 §§ 7-8 ΣωφρΚ). Από την επεξεργασία των στοιχείων προέκυψε ότι κατά την περίοδο 2015 έως 2020 τηρήθηκαν σε συντριπτικό ποσοστό (98%) οι όροι των αδειών που είχαν χορηγηθεί, καθώς από τις 18525 διαπιστώθηκαν μόνο 316 παραβιάσεις ή κακή χρήση όρων.

Όπως επισημαίνει η Αρχή, *πρόκειται «για εξαιρετικά χαμηλό και - στατιστικά - απολύτως δικαιολογημένο ποσοστό, το οποίο, σε καμία περίπτωση, δεν μπορεί να θεωρηθεί ικανό να τεκμηριώσει την απόφαση της Αιτιολογικής Έκθεσης ότι «έχουν παρατηρηθεί αυξανόμενα περιστατικά παραβίασης των όρων της άδειας» (σελ. 2), ώστε να εκληφθεί ως δικαιολογητική βάση η προτεινόμενη προς το αυστηρότερο μεταβολή των προϋποθέσεων χορήγησης σωφρονιστικών αδειών. Επιπλέον, οι επιπτώσεις των προβλεπόμενων ρυθμίσεων στην ποιότητα των συνθηκών κράτησης (σε σχέση με τα προβλεπόμενα διεθνή standards) θα οδηγήσουν αναπόφευκτα στην περαιτέρω ενίσχυση του υπερπληθυσμού των ελληνικών φυλακών, επιτείνοντας την κατασταλτική διάσταση του εγκλεισμού έναντι του σωφρονιστικού χαρακτήρα και της προετοιμασίας για την κοινωνική επανένταξη»*.

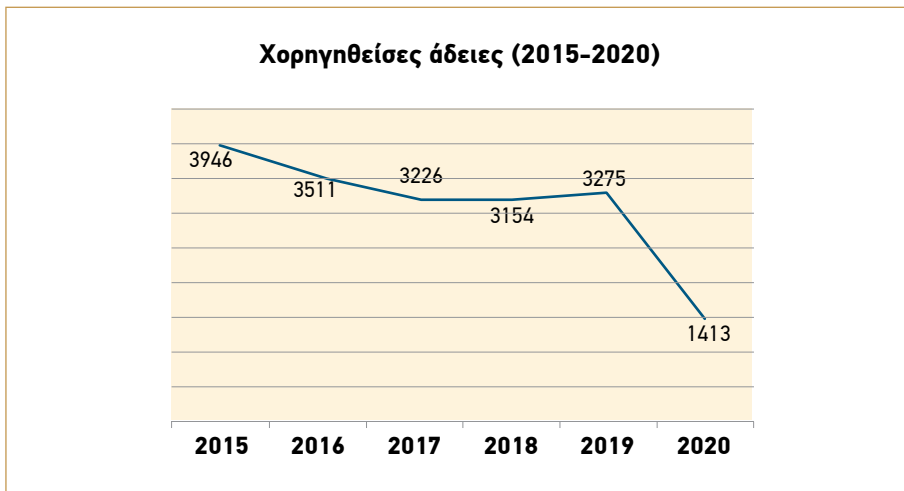
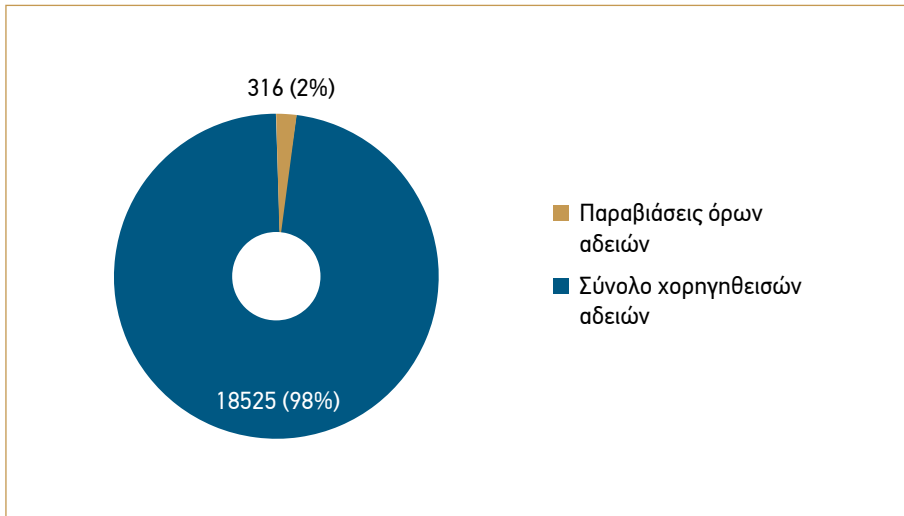
23. Η Αρχή έλαβε απαντήσεις από τα 33 εκ των 34 καταστημάτων κράτησης, στα οποία απευθύνθηκε. Επισημαίνεται ότι κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας, το Κ.Κ Δράμας δεν είχε τεθεί σε λειτουργία.

Στους πίνακες που ακολουθούν περιλαμβάνονται αναλυτικά τα στοιχεία που διαβιβάστηκαν στην Αρχή, στο πλαίσιο της προαναφερθείσας έρευνας, η οποία καλύπτει τα έτη²⁴ από το 2015 έως και το 2020.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΑΔΕΙΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

ΕΤΟΣ	ΑΙΤΗΘΕΙΣΕΣ	ΧΟΡΗΓΗΘΕΙΣΕΣ	ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΟΡΩΝ/ ΚΑΚΗ ΧΡΗΣΗ ΑΔΕΙΑΣ
2015	5482	3946	49
2016	4714	3511	56
2017	4387	3226	69
2018	4267	3154	58
2019	4508	3275	58
2020	2113	1413	26
ΣΥΝΟΛΟ	25471	18525	316

24. Για όλα τα έτη από το 2015 μέχρι και το 2019 υπολογίστηκε το διάστημα από 1/1 μέχρι 31/12, ενώ για το 2020 από 1/1 μέχρι 31/7. Σημειώνεται ότι για μεγάλο χρονικό διάστημα εντός του 2020 απαγορεύθηκε η χορήγηση αδειών λόγω εφαρμογής στα καταστήματα κράτησης μέτρων για περιορισμό της διάδοσης του κορονοϊού: βλ. έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 7017/4/24303γ'/18.9.2020 Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-476a34d732bd/11377005.pdf>

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων που συνέλεξε η Αρχή μέσω ερωτηματολογίων, τα οποία απύ-
θνε στα καταστήματα κράτησης της χώρας.

2.2.2. Υπηρεσίες υγείας: διενέργεια έρευνας μέσω ερωτηματολογίων προς τα καταστήματα κράτησης σχετικά με την παροχή υπηρεσιών υγείας

Στο ίδιο πλαίσιο, στις αρχές του 2022, ο Συνήγορος του Πολίτη προχώρησε στη διερεύνηση της κατοχύρωσης του δικαιώματος των κρατουμένων στην παροχή υπηρεσιών υγείας σύμφωνα και με τις σχετικές διατάξεις (άρθρα 27-30) του Σωφρονιστικού Κώδικα (ν. 2776/2019). Η Αρχή συνέταξε και απέστειλε ερωτηματολόγιο αποτελούμενο από 28 σχετικές ερωτήσεις στις διευθύνσεις όλων των Καταστημάτων Κράτησης της χώρας, αποσκοπώντας στην ενημέρωση του σχετικά με τις παρεχόμενες υπηρεσίες υγείας στους κρατουμένους έως και 31.12.2021. Ο ΕΜΠ βρίσκεται σε αναμονή λήψης των απαντήσεων από το σύνολο των καταστημάτων κράτησης και κατόπιν της συλλογής τους θα προχωρήσει στην ανάλυση τους και στην δημοσίευση των συμπερασμάτων του εντός του έτους 2022.

2.3. Ψυχιατρική κράτηση: μεταφορά ψυχασθενών από ΕΛΑΣ

Ο Συνήγορος, σε συνέχεια εξέτασης αντίστοιχων υποθέσεων, απευθύνθηκε εγγράφως προς το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας και την Εισαγγελία του Αρείου Πάγου σχετικά με τον τρόπο μεταχείρισης των ψυχικά ασθενών από τα αστυνομικά όργανα κατά τη μεταφορά τους προς εκτέλεση παραγγελίας ακούσιας νοσηλείας, επισημαίνοντας ότι οι φερόμενοι ως ψυχικά ασθενείς πρέπει να διαφοροποιούνται από τους λοιπούς καταδικωμένους και να προσεγγίζονται με διαφορετικό τρόπο, ιδίως δε να αποφεύγονται η δέσμευσή τους με χειροπέδες και η κράτησή τους (πολύ περισσότερο, μάλιστα, η διανυκτέρευσή τους) σε αστυνομικό τμήμα ή τμήμα μεταγωγών. Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει ήδη προτείνει τη θεσμοθέτηση της υποχρεωτικής μεταφοράς των ασθενών με ειδικά προς τούτο διαμορφωμένα οχήματα του ΕΚΑΒ, την εκπαίδευση των πληρωμάτων για την ασφαλή και αξιοπρεπή μεταφορά τους και, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, τη συνδρομή ειδικά εκπαιδευμένου προσωπικού της ΕΛ.ΑΣ. για την ασφάλεια του ασθενή ή/και τρίτων²⁵.

25. <https://old.synigoros.gr/resources/docs/206391.pdf>

3. ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

3. ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

3.1. Μέτρα περιορισμού της πανδημίας

3.1.1. Φυλακές

Πρωταρχική μέριμνα του Μηχανισμού, κατά την εφαρμογή από τη διοίκηση μέτρων περιορισμού της πανδημίας στους χώρους κράτησης, αποτέλεσε η τήρηση της αναλογικότητας ανάμεσα στη διαφύλαξη της δημόσιας υγείας και την προάσπιση των δικαιωμάτων των κρατουμένων, παρεμβαίνοντας με την κατάθεση συγκεκριμένων προτάσεων και συστάσεων ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες κάθε χώρου. Συγκεκριμένα, ο Συνήγορος απέστειλε τις υπ' αρ. πρωτ. Γρ. Συν. 38/27.3.2020²⁶ και 70/27.4.2020²⁷ επιστολές του προς τα συναρμόδια υπουργεία, εκθέτοντας τις απόψεις του για την προστασία ευάλωτων ομάδων πληθυσμού από τη διάδοση της πανδημίας του κορονοϊού και προτείνοντας την ενδυνάμωση των εφαρμοζόμενων μέτρων για την ανακούφισή τους, θεωρώντας απαραίτητη την αποσυμφόρηση όλων των χώρων στέρσης ή περιορισμού της ελευθερίας στο μέγιστο δυνατό - μετά από στάθμιση της ανάγκης προστασίας τόσο της δημόσιας ασφάλειας όσο και της δημόσιας υγείας. Ειδικότερα για τα καταστήματα κράτησης, ο Συνήγορος υπενθύμισε το γενικό πρόβλημα υπερπληθυσμού, το οποίο, στην παρούσα συγκυρία, χρήζει επείγουσας αντιμετώπισης ενόψει του ιδιαίτερος σοβαρού κινδύνου που συνιστούν ο συγχρωτισμός και η στενή επαφή των κρατουμένων τόσο μεταξύ τους όσο και με το προσωπικό. Η Αρχή, μεταξύ άλλων, πρότεινε την εξέταση της δυνατότητας εφαρμογής εναλλακτικών μέτρων, σε σχέση ιδίως με την επιβολή του μέτρου της προσωρινής κράτησης, την αντικατάσταση και αναστολή εκτέλεσης των στερητικών της ελευθερίας ποινών, την πρόωρη αποφυλάκιση ή την αντικατάσταση, όπου ενδείκνυται, των μέτρων στέρσης ή περιορισμού της ελευθερίας με αντίστοιχα στην κοινότητα.

---

26. <https://www.synigoros.gr/api/files/download/85>

27. <https://www.synigoros.gr/api/files/download/67>

Απευθυνόμενος στη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής και σε καταστήματα κράτησης, ο ΕΜΠ εξασφάλισε διαρκή ενημέρωση για την τήρηση και αποτελεσματικότητα των σχετικών υγειονομικών πρωτοκόλλων, ιδίως σε σχέση με την εμφάνιση και διαχείριση κρουσμάτων. Αποτιμώντας τις απαντήσεις αλλά και τις εξελίξεις των επιδημιολογικών μεγεθών, ο ΕΜΠ επισήμανε ότι - όπως προκύπτει από την αντιπαραβολή των Καταστημάτων όπου εκδηλώθηκαν κρούσματα με το βαθμό υπέρβασης της χωρητικότητάς τους (υπερπληθυσμός) - η έλλειψη εφαρμογής αποσυμφορητικών μέτρων κατέδειξε το όριο της αποτελεσματικότητας των μέτρων, εκ προοιμίου ατελέσφορων υπό καθεστώς συνωστισμού, ενώ ο αποκλεισμός των κρατούμενων από κάθε επαφή με την ελεύθερη κοινότητα (διακοπή αδειών και επισκεπτηρίων, απαγόρευση μεταγωγών σε νοσοκομεία πλην εκτάκτων περιστατικών), συντέλεσε σημαντικά στη δημιουργία περιβάλλοντος υψηλού κινδύνου.

Το Σεπτέμβριο 2021, μετά τη σταδιακή αποκλιμάκωση των περιοριστικών μέτρων και προκειμένου να προγραμματίσει τις αυτοψίες του, ο ΕΜΠ ζήτησε και έλαβε από τη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής αναλυτική ενημέρωση για τα εφαρμοζόμενα μέτρα και τις ισχύουσες αποφάσεις που διέπουν τον εμβολιασμό κρατούμενων και προσωπικού, καθώς επίσης σχετικά με την επανέναρξη όσων δραστηριοτήτων είχαν διακοπεί (εκπαιδευτικών, αγροτικών, ψυχαγωγικών ή άλλων).

3.1.1.1. Αλληλογραφία με Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής για γενικά μέτρα και κρούσματα

Από την έναρξη της πανδημίας του κορονοϊού COVID-19 και καθ' όλη την διάρκεια της, ο Συνήγορος του Πολίτη, στο πλαίσιο της γενικής αρμοδιότητάς του αλλά και ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης Βασανιστηρίων και Κακομεταχείρισης κατ' άρθρο δεύτερο του ν. 4228/2014 «Κύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας», είχε σειρά διερευνητικών επαφών με την Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής προκειμένου να ενημερωθεί σχετικά με την λήψη των μέτρων πρόληψης στους χώρους περιορισμού της ελευθερίας που υπάγονται στην ανωτέρω Γενική Γραμματεία. Ειδικότερα ο Συνήγορος του Πολίτη με την 1102/13457/13.3.2020 επιστολή του προς τη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής και την υπενθυμιστική αυτής στις 11.5.2020, ζήτησε ενημέρωση σχετικά με τα μέτρα πρόληψης που έχουν ληφθεί στους χώρους περιορισμού της ελευθερίας, που υπάγονται, κατά λόγο αρμοδιότητας, στην ανωτέρω Γενική Γραμματεία λόγω της πανδημίας του κορονοϊού COVID-19. Αντίστοιχα, τον Ιούλιο του 2020 η Αρχή ζήτησε εκ νέου ενημέρωση σχετικά με τυχόν διατηρούμε-

νους περιορισμούς και υποχρεωτικά ή συνιστώμενα μέτρα ασφαλείας στην επαφή των εγκλείστων προσώπων ή του προσωπικού με πρόσωπα εκτός των συγκεκριμένων χώρων, όπως, τις επισκέψεις οικείων, δικηγόρων ή ιατρών, την πρόσβαση των εγκλείστων προσώπων σε αγαθά προσκομιζόμενα από οικείου τους, την δυνατότητα προμήθειας αγαθών ελεύθερου εμπορίου από έγκλειστα πρόσωπα, τις επισκέψεις, αυτοψίες ή επιθεωρήσεις διεθνών ή εγχώριων ελεγκτικών σωμάτων, τις φιλοξενούμενες πολιτιστικές ή άλλες εκδηλώσεις εξωτερικών φορέων, τις μεταγωγές ή μετακινήσεις εγκλείστων προσώπων και τις άδειες πρόσκαιρης μετάβασης εγκλείστων προσώπων στις κατοικίες τους. Επιπρόσθετα, ο ΕΜΠ επεσήμαινε στην ανωτέρω επιστολή την ανάγκη ιδιαίτερης κρατικής μέριμνας για την υγεία και ασφάλεια των τελούντων υπό καθεστώς στέρησης ελευθερίας αλλά και την ανάγκη σταδιακής επανόδου σε κανονικές συνθήκες λειτουργίας των αντιστοιχών χώρων και απόλαυσης των δικαιωμάτων των εγκλείστων προσώπων.

Λόγω μη ανταπόκρισης στην πρώτη επιστολή, αλλά και με αφορμή δημοσιεύματα και ανακοινώσεις φορέων σχετικά με την επαναφορά περιορισμών και απαγορεύσεων στα καταστήματα κράτησης της χώρας, που είχαν ληφθεί κατά την πρώτη φάση της πανδημίας, ο ΕΜΠ επανήλθε με νέα επιστολή του τον Σεπτέμβριο του 2020, με την οποία καλούσε την Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής να αποστείλει στην Αρχή κάθε είδους σχετικό έγγραφο που αφορά στην εκ νέου επιβολή περιοριστικών μέτρων και απαγορεύσεων στα καταστήματα κράτησης της χώρας, καθώς και στον τρόπο εφαρμογής τους, επισημαίνοντας παράλληλα ότι η επιβολή οριζόντιων και γενικευμένων περιοριστικών μέτρων σε βάρος των ποινικών κρατουμένων μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστούν δυσμενή διακριτή μεταχείριση σε βάρος τους και ότι επιβάλλουν ιδιαίτερα επαχθείς όρους κατά την κράτησή τους στο βαθμό, ιδίως, που αναστέλλουν την άσκηση βασικών δικαιωμάτων τους και υπενθυμίζοντας την πρόταση του για αξιοποίηση της δυνατότητας ελαστικοποίησης του χρόνου έκτισης των στερητικών της ελευθερίας ποινών ή της κατ' οίκον έκτισής τους, σύμφωνα με τις προβλέψεις διατάξεων του τότε ισχύοντος Ποινικού Κώδικα όπως π.χ. του άρθρου 105 (έκτιση της ποινής ή του υπολοίπου της στην κατοικία τους, για όσους έχουν υπερβεί το 70ο έτος και έχουν καταδικαστεί έως 15 έτη), του άρθρου 110α (απόλυση υπό τον όρο της κατ' οίκον έκτισης της ποινής με ηλεκτρονική επιτήρηση) κλπ.

Η Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής απάντησε τον Οκτώβριο του 2020 στις δύο ανωτέρω επιστολές του ΕΜΠ, γνωστοποιώντας ότι τα υφιστάμενα μέτρα πρόληψης στα καταστήματα κράτησης της χώρας επικαιροποιούνται μέσω της έκδοσης σχετικών εγκυκλίων σύμφωνα με τα εκάστοτε επιδημιολογικά δεδομένα και περιλαμβάνουν: την υποχρεωτική χρήση μάσκας, την χρήση αντισηπτικών και την εξ αποστάσεως θερμομέτρηση όσων εισέρχονται στα καταστήματα

κράτησης (νεοεισερχόμενων κρατούμενων, συνηγόρων, επισκεπτών κλπ), την αντιμετώπιση σε όλων των νεοεισερχόμενων κρατουμένων, καθώς και όσων κρατουμένων επιστρέφουν από άδεια ως ύποπτα κρούσματα και την τοποθέτηση τους σε ειδικούς χώρους για διάστημα 14 ημερών με στόχο την αποφυγή ενδεχόμενης διασποράς ιού, την προσωρινή διακοπή πραγματοποίησης των ανοικτών επισκεπτηρίων και τον δραστικό περιορισμό των κλειστών επισκεπτηρίων με την παράλληλη διεύρυνση των ηλεκτρονικών επισκεπτηρίων μέσω skype, την προσωρινή διακοπή χορήγησης αδειών στους κρατούμενους, την απαγόρευση μεταφοράς οιουδήποτε είδος τροφίμων και ένδυσης από επισκέπτες προς τους κρατούμενους, την απαγόρευση μεταγωγών κρατουμένων σε δημόσια νοσοκομεία για ιατρικές εξετάσεις εξαιρουμένων των έκτακτων και σοβαρών περιστατικών, την παροχή οδηγιών πρόληψης στους σωφρονιστικούς υπαλλήλους που επιστρέφουν από άδεια, την εντατικοποίηση των εργασιών καθαριότητας και απολύμανσης στους χώρους των καταστημάτων κράτησης και τέλος την πραγματοποίηση των διαζώσης εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και λοιπών εκδηλώσεων υπό την αυστηρή τήρηση των μέτρων υγειονομικής προστασίας (θερμομέτρηση, αερισμός του χώρου, χρήση μάσκας και απολυμαντικών και τήρηση αποστάσεων).

Δεδομένου του εμβολιασμού μεγάλου μέρους του πληθυσμού, τη σταδιακή αποκλιμάκωση των γενικευμένων περιοριστικών μέτρων και τη συνακόλουθη επανέναρχη σειράς δημόσιων δραστηριοτήτων, ο ΕΜΠ με την από 24.9.2021 επιστολή του και με το από 13.10.2021 υπενθυμιστικό υπόμνημα ενημέρωσε την Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής για την επανέναρχη της πραγματοποίησης αυτοψιών των κλιμακίων του σε χώρους κράτησης και ζήτησε την συνεργασία της Γενικής Γραμματείας ως προς την ενημέρωση του συνόλου των καταστημάτων κράτησης της χώρας για την επικείμενη επανέναρχη των αυτοψιών-επισκέψεων στο πλαίσιο αποσόβησης ενδεχόμενων δισταγμών των διευθύνσεων τους. Επίσης, επεσήμανε την ανάγκη ενημέρωσης του σχετικά με τυχόν υπάρχοντα ειδικά πρωτόκολλα που έχουν εκπονηθεί και τεθεί σε ισχύ σχετικά με τους όρους και τα μέτρα υγειονομικής ασφάλειας που διέπουν, κατά την παρούσα φάση, τις επιθεωρήσεις ή οργανωμένες επισκέψεις μεμονωμένων προσώπων ή συλλογικών οργάνων και κλιμακίων στα καταστήματα κράτησης, καθώς και σχετικά με τις ισχύουσες εγκυκλίους και αποφάσεις που αφορούν την εφαρμογή του προγράμματος εμβολιασμού κρατουμένων και προσωπικού, τη διάθεση ατομικών μέτρων προστασίας, τις προϋποθέσεις αδειών και επισκεπτηρίων, τη ρύθμιση της επικοινωνίας μεταξύ κρατουμένων σε χώρους συγχρωτισμού, τις διαδικασίες μεταγωγής, τη μέριμνα για νοσούντες κρατουμένους και τους όρους και το χρονοδιάγραμμα επανέναρχης όσων εκπαιδευτικών, αγροτικών ψυχαγωγικών ή άλλων δραστηριοτήτων είχαν ανασταλεί. Στην απαντητική της επιστολή, η Γενι-

κή Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, απέστειλε το σύνολο των εγκυκλίων σχετικά με την λήψη μέτρων πρόληψης από τον κορονοϊό COVID-19 στα καταστήματα κράτησης της χώρας και τις οδηγίες στο πλαίσιο της ενημέρωσης του προσωπικού. Περαιτέρω, ενημέρωσε τον ΕΜΠ για την εφαρμογή έγκαιρης διενέργειας δειγματοληπτικών τεστ ανίχνευσης του κορονοϊού στο προσωπικό και στους κρατούμενους και στην προετοιμασία και έκδοση ενός «Οδηγού Ψυχικής διαχείρισης COVID-19 για τα Καταστήματα Κράτησης της χώρας» με στόχο την ψυχική υποστήριξη των κρατουμένων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων από την πανδημία. Αναφορικά με το πρόγραμμα εμβολιασμού, επισημαίνεται ότι η εμβολιαστική διαδικασία πραγματοποιήθηκε κατόπιν έγγραφης δήλωσης επιθυμίας των κρατουμένων να συμμετάσχουν σε αυτή, ενώ έως το τέλος του Σεπτεμβρίου 2021 είχε εξασφαλιστεί η συναίνεση και ο εμβολιασμός του 54.3% του συνόλου των κρατουμένων. Επισημαίνεται, επίσης, ότι έγιναν όλες οι απαραίτητες διαδικασίες για την απόδοση Προσωρινού Αριθμού Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (Π.Α.Μ.Κ.Α) στους κρατούμενους που δεν διέθεταν Αριθμού Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (Α.Μ.Κ.Α) ή Προσωρινό Αριθμό Ασφάλισης και Υγειονομικής Περιθαλψης Αλλοδαπού (Π.Α.Α.Υ.Π.Α) με στόχο τη δυνατότητα συμμετοχής στο εμβολιαστικό πρόγραμμα κατά του κορονοϊού COVID-19. Όσο αφορά τα μέτρα πρόληψης διασποράς του ιού, επισημαίνεται ότι οι πρωτοεπίσاکτοι και οι μεταγόμενοι κρατούμενοι απομονώνονται κατά την είσοδο ή επανείσοδο τους στο κατάστημα κράτησης και ελέγχονται με τεστ ταχείας ανίχνευσης αντιγόνων COVID-19 κατά την πρώτη και πέμπτη ημέρα. Σχετικά με τις επισκέψεις τρίτων προσώπων στους κρατούμενους αναφέρεται, ότι ο εκάστοτε επισκέπτης, στην περίπτωση που δεν φέρει πιστοποιητικό εμβολιασμού ή νόσησης, υποχρεούται να έχει υποβληθεί εντός των τελευταίων 48 ωρών πριν την ημέρα επίσκεψης σε διαγνωστικό έλεγχο ανίχνευσης κορονοϊού. Αναφορικά με τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες και τα προγράμματα που αποσκοπούν στη δημιουργική αξιοποίηση του χρόνου των κρατουμένων και στη μείωση των δυσμενών επιπτώσεων του εγκλεισμού, η Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής επισημαίνει την λειτουργία εκπαιδευτικών δομών σε 20 από τα 34 καταστήματα κράτησης της χώρας κατά το σχολικό έτος 2020-2021, η οποία, ωστόσο, αναστάλη από τον Μάρτιο του 2020, ενώ με την έκδοση σχετικής εγκυκλίου Α.Π.4637/26.5.2020 ήρθη η απαγόρευση των πάσης φύσεως εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και λοιπών εκδηλώσεων. Στη συνέχεια, τον Νοέμβριο του 2020, απαγορεύτηκαν εκ νέου οι δια ζώσης εκπαιδευτικές και θεραπευτικές δραστηριότητες έως και τον Ιανουάριο 2021.

Επιπρόσθετα, ο ΕΜΠ με το από 26.11.2021 έγγραφο του προς τη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής ζήτησε ενημέρωση σχετικά με τους αριθμούς κρουσμάτων και θανάτων ανά Κατάστημα Κράτησης, από την έναρξη της πανδη-

μίας μέχρι 31.11.2021. Στο απαντητικό της έγγραφο η Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, επισημαίνει ότι με βάση τα καταγεγραμμένα στοιχεία έως και 31 Δεκεμβρίου 2021 έχουν καταγραφεί 2443 κρούσματα σε κρατούμενους και 713 σε υπαλλήλους όλων των κλάδων στα Καταστήματα Κράτησης, ενώ έχουν σημειωθεί 10 θάνατοι κρατούμενων και 3 θάνατοι υπαλλήλων όλων των κλάδων. Με βάση τα παρεχόμενα στοιχεία από την Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, συμπληρώθηκε και παρατίθεται αναλυτικός πίνακας στοιχείων αριθμού κρουσμάτων και θανάτων κρατούμενων και προσωπικού ανά κατάσταση κράτησης της χώρας από 1.2.2020 έως και 31.12.2021. Πρέπει να σημειωθεί ότι το πρώτο εξάμηνο του 2020, κατά την έναρξη δηλαδή της πανδημίας, τα κρούσματα και οι θάνατοι εμφανίζονται ως μηδενικά, γιατί η εφαρμογή της καταγραφής των κρουσμάτων COVID-19 στα καταστήματα κράτησης της χώρας ξεκίνησε από τον Ιούνιο του 2020.

Σύνολο κρουσμάτων στα καταστήματα κράτησης της χώρας (2020-2021)

ΕΤΟΣ	ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ				ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ			
	Αριθμός κρουσμάτων		Αριθμός θανάτων		Αριθμός κρουσμάτων		Αριθμός θανάτων	
2020	Α' ΕΞΑΜΗΝΟ (1/1/2020 – 26/6/2020)	Β' ΕΞΑΜΗΝΟ (27/6/2020 – 31/12/2020)	Α' ΕΞΑΜΗΝΟ 1/1/2020 – 26/6/2020)	Β' ΕΞΑΜΗΝΟ (27/6/2020 – 31/12/2020)	Α' ΕΞΑΜΗΝΟ 1/1/2020 – 26/6/2020)	Β' ΕΞΑΜΗΝΟ (27/6/2020 – 31/12/2020)	Α' ΕΞΑΜΗΝΟ 1/1/2020 – 26/6/2020)	Β' ΕΞΑΜΗΝΟ (27/6/2020 – 31/12/2020)
	0	395	0	4	0	122	0	1
2021	Α' ΕΞΑΜΗΝΟ (1/1/2021 – 25/6/2021)	Β' ΕΞΑΜΗΝΟ (26/6/2021 – 26/11/2021)	Α' ΕΞΑΜΗΝΟ (1/1/2021 – 25/6/2021)	Β' ΕΞΑΜΗΝΟ (26/6/2021 – 26/11/2021)	Α' ΕΞΑΜΗΝΟ (1/1/2021 – 25/6/2021)	Β' ΕΞΑΜΗΝΟ (26/6/2021 – 26/11/2021)	Α' ΕΞΑΜΗΝΟ (1/1/2021 – 25/6/2021)	Β' ΕΞΑΜΗΝΟ (26/6/2021 – 26/11/2021)
	501	1547	1	5	210	381	0	2
ΣΥΝΟΛΟ	2443	10	713	3				

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων που συνέλεξε η Αρχή από τα απαντητικά έγγραφα της ΓΓΑΠ

3.1.1.2. Ειδικές περιπτώσεις

Η Αρχή, με αφορμή σχετικές αναφορές που έλαβε, απευθύνθηκε εγγράφως στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα και το Κατάστημα Κράτησης Ναυπλίου, όπου αφενός έθεσε το ζήτημα του υπερπληθυσμού τους και των υφιστάμενων συνθηκών υγιεινής υπό το πρίσμα της προφύλαξης των κρατουμένων και του προσωπικού από τον COVID-19 και αφετέρου ζητήθηκαν πληροφορίες για τυχόν αντισταθμιστικά μέτρα, που έχουν ληφθεί, για την προστασία των δικαιωμάτων των κρατουμένων (όπως σχετικά με τη δυνατότητα εφαρμογής μεθόδων εξ αποστάσεως επικοινωνίας με τους οικείους τους και συνέχισης της εκπαιδευτικής διαδικασίας των κρατουμένων μαθητών μέσω τηλεδιάσκεψης). Τα καταστήματα απάντησαν ότι, στο μέτρο του δυνατού, έχουν ληφθεί μέτρα προφύλαξης από τον κορονοϊό και καταβλήθηκε προσπάθεια για την περαιτέρω ενίσχυση της υγειονομικής φροντίδας των κρατούμενων. Ωστόσο, αναγνώρισαν ότι αποτελεί πρόβλημα ο υπερπληθυσμός, λαμβανομένων υπόψη των υφιστάμενων υποδομών. Εμβληματική περίπτωση αποτέλεσε το Κ.Κ. Ναυπλίου, όπου οι πλεονάζοντες κρατούμενοι κατακλίνονται μόνιμα σε στρώματα στο δάπεδο. Εξάλλου, σε αντιστάθμισμα της αναστολής των ανοικτών επισκεπτηρίων, ενισχύθηκε η τηλεφωνική επικοινωνία των κρατουμένων με τους οικείους τους μέσω της αυξημένης δωρεάν παροχής τηλεκαρτών. Όσον αφορά την εκπαιδευτική διαδικασία, αυτή είχε ανασταλεί λόγω των προστατευτικών μέτρων κατά της πανδημίας και, ενώ ζητήθηκε να διερευνηθεί η δυνατότητα εξ αποστάσεως διδασκαλίας, τελικά αυτό δεν κατέστη εφικτό.

Κρατούμενος στο Κατάστημα Κράτησης Λάρισας ανέφερε ότι, τρεις μέρες μετά τον εντοπισμό του πρώτου κρούσματος κορονοϊού (Νοέμβριος 2020) και το συνακόλουθο 24ωρο εγκλεισμό όλων των κρατουμένων στους θαλάμους, διενεργήθηκαν εξετάσεις από κλιμάκιο του ΕΟΔΥ και εντοπίστηκαν 54 κρατούμενοι θετικοί στον ιό, μεταξύ αυτών και ο εντολέας του αναφερόμενου δικηγόρου, ενώ μια βδομάδα μετά διαπιστώθηκαν θετικοί άλλοι 34 κρατούμενοι. Έκτοτε οι κρατούμενοι που είχαν βρεθεί θετικοί, συνολικά 84 μέχρι τη στιγμή υποβολής της αναφοράς, παρέμεναν απομονωμένοι από τους λοιπούς, σε θάλαμο χωρητικότητας 50 ατόμων. Ο αναφερόμενος ζήτησε την παρέμβαση του Συνηγόρου προκειμένου «να διαπιστωθεί κατά πόσο τα προτεινόμενα από τον ΕΟΔΥ μέτρα εφαρμόζονται εντός των φυλακών και κατά πόσο επαρκούν για την προστασία του συνόλου των κρατουμένων». Ο Συνήγορος, γνωρίζοντας ήδη (κατόπιν του υπ' αρ. πρωτ. 12898/9.10.2020 αναλυτικού απαντητικού εγγράφου της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής) τόσο τα γενικά μέτρα που είχαν ληφθεί όσο και σειρά συναφών εγκυκλίων (6062/30.7.2020, 6166/3.8.2020, 6347/13.8.2020, 6405/18.8.2020, 6130/31.8.2020) που είχαν σταλεί στους διευθυντές των Καταστημάτων Κράτησης, καθώς και τις από 7.5.2020 «Οδηγίες για τα Καταστήματα

Κράτησης» του ΕΟΔΥ, επισήμανε ότι τα οριζόντια και γενικευμένα περιοριστικά μέτρα επιβάλλεται να εξετάζονται διαρκώς υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας, σε σχέση τόσο με την εφαρμογή πρόσφορων αντισταθμισμάτων όσο και με την επαλήθευση της επιδημιολογικής αναγκαιότητας και αποτελεσματικότητάς τους. Ειδικά σε σχέση με το συγκεκριμένο Κατάστημα, επισήμανε πως οι εξελίξεις των επιδημιολογικών μεγεθών φαίνεται να δικαιολογούν την ανησυχία, ότι ο αποκλεισμός των κρατουμένων από κάθε μορφής επαφή με την ελεύθερη κοινότητα, ως κύριο, αν όχι και μοναδικό μέτρο πρόληψης, όχι μόνο δεν έχει αποδώσει τα προσδοκώμενα, αλλ' αντιθέτως συντελεί στη δημιουργία περιβάλλοντος υψηλού κινδύνου για τη διασπορά του ιού. Σε ερώτημα του Συνηγόρου για το κατά πόσον έχει καταστεί εν τοις πράγμασι δυνατή η υλοποίηση των οδηγιών του ΕΟΔΥ στο συγκεκριμένο Κατάστημα Κράτησης, καθώς και για τις προσεχείς συναφείς ενέργειες της ΓΓΑΠ και της Διεύθυνσης του Καταστήματος, η ΓΓΑΠ παρέσχε αναλυτικές πληροφορίες για τα μέτρα που έχουν ληφθεί. Παρέμεινε, πάντως, ασχολίαστη η παρατήρηση του Συνηγόρου, πως η «υλοποίηση των οδηγιών του ΕΟΔΥ ... που επιβάλλουν φυσική αποστασιοποίηση ... εξαρτάται από την πυκνότητα και το μέγεθος του πληθυσμού των κρατουμένων», δεδομένου ότι, σύμφωνα με τα δημοσιευμένα στοιχεία, στο συγκεκριμένο Κατάστημα υπήρχαν 690 κρατούμενοι επί προβλεπόμενης διαθεσιμότητας 554 θέσεων²⁸.

3.1.2. Κρατητήρια και ΠροΚεΚΑ

Ο Συνήγορος παρενέβη με αφορμή δημοσιεύματα, σύμφωνα με τα οποία διαγνώσθηκαν κρούσματα μεταξύ κρατουμένων σε τρία αστυνομικά τμήματα της Αθήνας. Απευθυνόμενος στο Αρχηγείο της ΕΛΑΣ, ο Συνήγορος υπενθύμισε την πάγια θέση του ότι τα κρατητήρια είναι εξ ορισμού ακατάλληλα για διοικητική κράτηση αλλοδαπών προς απέλαση, προσθέτοντας ότι η επάνοδος των κρατητηρίων στη φυσική τους χρήση θα συνέβαλε στην αποσυμφόρησή τους και στην ασφαλέστερη αντιμετώπιση υγειονομικών κινδύνων.

Το διάστημα 11-12.3.2020 κλιμάκιο της Αρχής επισκέφθηκε τη νήσο Λέσβο περιλαμβάνοντας στον προγραμματισμό του και αυτοψία των συνθηκών κράτησης στο αρματαγωγό Π/Ν «ΡΟΔΟΣ», καθώς και έλεγχο των όρων κράτησης, εν όψει απέλασης, τεσσάρων αλλοδαπών, κατόπιν σχετικών αναφορών από τους πληρεξουσίους τους δικηγόρους. Μετά την παρεμπόδιση της αυτοψίας αυτής (βλ. ειδικότερα παρακάτω σε ειδικό κεφάλαιο), ο Συνήγορος εισηγήθηκε, σε περίπτωση που υπάρξει στο μέλλον κατ' εξαίρεση ανάγκη χρήσης αρματαγωγών πλοίων για επείγουσα στέγαση παράτυπων μεταναστών, τυχόν κράτηση στον εσωτερικό

28. Φ.Υ. 290072.

χώρο αφενός να μην είναι πολυήμερη και αφετέρου να διασφαλίζεται ο αναγκαίος διαχωρισμό γυναικών από άνδρες αλλά και οικογενειών ή τυχόν ασυνόδευτων ανηλίκων - περιπτώσεις, για τις οποίες, άλλωστε, δεν ενδείκνυται η κράτηση, όπως έχει επανειλημμένα επισημανθεί από την Αρχή²⁹ - ενώ πρόσθετο λόγο επανεξέτασης των συνθηκών στέγασης σε κλειστό χώρο μεγάλου αριθμού ανθρώπων αποτελεί η προφύλαξη της διάδοσης της πανδημίας.

3.1.3. Επιβατηγό «Βενιζέλος»

Ο Συνήγορος έθεσε στον Υπουργό Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής και στην Περιφέρεια Αττικής το ζήτημα που ανέκυψε μετά τον κατάπλου στον Πειραιά του επιβατηγού-οχηματαγωγού «*Ελευθέριος Βενιζέλος*» και τη θέση των επιβαινόντων υπό καθεστώς υποχρεωτικής παραμονής (καραντίνα). Επικαλούμενος την ειδική αρμοδιότητα του «*Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης*» (ν. 4228/2014) που καταλαμβάνει και τις συνθήκες προληπτικού περιορισμού για υγειονομικούς λόγους, τόσο σε πάσης μορφής εγκαταστάσεις όσο και σε πλωτά μέσα, ο Συνήγορος ζήτησε ενημέρωση σχετικά με τον αριθμό των προσώπων υπό καθεστώς καραντίνας, τον αριθμό εκείνων που νοσηλεύονται ή έχουν καθ' οιονδήποτε τρόπο αποδεσμευθεί και τους ακριβείς χώρους όπου παρέμειναν οι τελούντες υπό περιορισμό. Από τις απαντήσεις των υπηρεσιών προέκυψε πως στην εν λόγω περίπτωση είχαν επαρκώς τηρηθεί τα σχετικά μέτρα ασφαλείας, οι δε εμπλεκόμενοι, μετά τη λήξη της προβλεπόμενης περιόδου, επέστρεψαν στις χώρες τους.

3.1.4. Ψυχιατρεία: αλληλογραφία με Υπουργείο Υγείας για γενικά μέτρα

Στις 3.4.2020 ο Συνήγορος του Πολίτη απέστειλε επιστολή στη Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας του Υπουργείου Υγείας με την οποία ζήτησε ενημέρωση σχετικά με τα ληφθέντα μέτρα πρόληψης για την πανδημία σε ψυχιατρεία και ψυχιατρικές κλινικές, η οποία διαβιβάστηκε σε όλες στις υγειονομικές περιφέρειες της χώρας. Σύμφωνα με τις απαντήσεις κάποιων από αυτές, τα ληφθέντα μέτρα αφορούσαν: την διακοπή αδειών εξόδου και διανυκτέρευσης σε νοσηλευόμενους, την διακοπή διαζώσης επισκεπτηρίων, την ελεγχόμενη είσοδο ατόμων στις κλινικές, την εντατικοποίηση μέτρων καθαριότητας και υγιεινής, την αναστολή λειτουργίας τακτικών και εξωτερικών ιατρείων, την αναστολή εκπαιδευτικών και εθελοντικών δραστηριοτήτων και την απομόνωση των ύποπτων κρουσμάτων.

29. <https://old.synigoros.gr/resources/30102019-paratiriseis.pdf>

3.2. Διερεύνηση θανάτων και περιστατικών βίας

Στο πλαίσιο της ειδικής αρμοδιότητάς του, ο ΕΜΠ έχει εγκαινιάσει σειρά διερευνητικών επαφών με το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, τα Καταστήματα Κράτησης και τις Αστυνομικές διευθύνσεις, προκειμένου να εξετάσει περιπτώσεις, ιδίως θανάτων ή τραυματισμών κρατουμένων, που αναδεικνύουν γενικότερα ζητήματα λειτουργίας των φυλακών και των λοιπών χώρων κράτησης με άμεσες επιπτώσεις στη διαμόρφωση των συνθηκών κράτησης, όπως τα μέτρα ασφαλείας, η επάρκεια προσωπικού, η μέριμνα για την έγκαιρη αντιμετώπιση ιδιαίτερων αιτημάτων ή συμπεριφορών και η διαχείριση εκτάκτων περιστατικών, και θα μπορούσαν να προκαλέσουν αυτεπάγγελτες παρεμβάσεις.

Κύριο στόχο των παρεμβάσεων αυτών αποτελεί ο εντοπισμός συστημικών προβλημάτων, τα οποία προφανώς αναδεικνύονται από τη συχνότητα και τα κοινά στερεοτυπικά χαρακτηριστικά των περιστατικών αυτών. Ειδικότερα:

Στις περιπτώσεις που αφορούν αυτοκτονίες ή αυτοτραυματισμούς κρατουμένων, ο ΕΜΠ μέσω επιστολών που αποστέλλει στις αρμόδιες αρχές αιτείται την παροχή πληροφοριών σχετικά με τις συνθήκες κράτησης του φερόμενου ως αυτόχειρα ή αυτοτραυματισθέντος, όπως τον χώρο κράτησής του, την τυχόν παρουσία συγκρατουμένων του, τη φρούρηση και εποπτεία του συγκεκριμένου χώρου. Επίσης ζητούνται στοιχεία σχετικά με τις συνθήκες τέλεσης του περιστατικού, τον τρόπο και χρόνο ενημέρωσης της υπηρεσίας και τα άμεσα μέτρα που λήφθηκαν από αυτή, ενώ διερευνάται και το ενδεχόμενο ύπαρξης χρονικών περιθωρίων παρέμβασης ώστε να αποτραπεί ο θάνατος του κρατουμένου ή τυχόν ανήκεστη βλάβη της υγείας του. Ζητείται επίσης η παροχή πληροφοριών σχετικά με τυχόν προηγηθέντα ειδικά αιτήματα του αυτόχειρα, ενδείξεις ψυχολογικών προβλημάτων ή εκδηλώσεις ιδιαίτερης συμπεριφοράς του που να είχαν υποπέσει στην αντίληψη των αρμοδίων, καθώς και η τυχόν λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση τους. Στο πλαίσιο αυτό οι υπηρεσίες καλούνται να απαντήσουν και σχετικά με τα προβλεπόμενα μέτρα ψυχολογικής μέριμνας για τους κρατουμένους κατά την είσοδο και παραμονή τους, καθώς και την τήρησή τους στην προκειμένη περίπτωση, όπως και για τα προβλεπόμενα μέτρα ασφαλείας του συγκεκριμένου χώρου κράτησης προς αποτροπή αυτοκτονιών ή αυτοτραυματισμών των κρατουμένων, την επάρκεια προσωπικού φρούρησης, εποπτείας και περίθαλψης των κρατουμένων, Τέλος ο ΕΜΠ ζητεί στοιχεία για την πυκνότητα ελέγχων των τόπων κράτησης, τις οδηγίες που έχουν δοθεί στο προσωπικό για την άμεση αντιμετώπιση εκτάκτων περιστατικών (λ.χ. έγκαιρη μεταφορά σε νοσοκομείο), καθώς και την τήρησή τους στην προκειμένη περίπτωση, ενώ στη περίπτωση που ο αυτόχειρας ήταν αλλοδαπός ζητούνται πληροφορίες σχετικά με την ενημέρωση των προξενικών αρχών της χώρας καταγωγής τους και των οικείων του.

Στις περιπτώσεις θανάτων από παθολογικά αίτια λόγω ελλιπούς ή μη έγκαιρης ιατρικής αντιμετώπισης, ο ΕΜΠ ζητεί στοιχεία σχετικά με τις συνθήκες κράτησης του θύματος, όπως τον τόπο κράτησής του, τις περιστάσεις υπό τις οποίες συνέβη το περιστατικό, το σημείο εύρεσης του νεκρού, την τυχόν παρουσία τρίτων κατά τη στιγμή του θανάτου, τη φρούρηση και εποπτεία του συγκεκριμένου τόπου· τα προβλεπόμενα μέτρα ιατρικού ελέγχου των κρατουμένων κατά την είσοδο και παραμονή τους στο χώρο κράτησης, ιδίως αναφορικά με την τήρηση και μεταφορά (αν πρόκειται για μεταγωγή) του ιατρικού τους φακέλου, καθώς και την τήρησή τους στην προκειμένη περίπτωση· τον τρόπο και χρόνο ενημέρωσης της υπηρεσίας και τα άμεσα μέτρα που λήφθηκαν από αυτή, καθώς και αν υπήρχαν χρονικά περιθώρια παρέμβασης για την αποτροπή του θανάτου του κρατουμένου ή τυχόν ανήκεστης βλάβης της υγείας του· τυχόν προηγηθέντα ειδικά αιτήματα του κρατουμένου σχετικά με την υγεία του, καθώς και αν τυχόν τέτοιο αίτημά του είχε καταστεί δυνατό να αντιμετωπισθεί, ή αν είχαν υποπέσει στην αντίληψη του προσωπικού εκδηλώσεις ιδιαίτερης συμπεριφοράς εκ μέρους του και τα αντίστοιχα μέτρα που τυχόν λήφθηκαν· την επάρκεια του προσωπικού φρούρησης, εποπτείας και περίθαλψης των κρατουμένων, την πυκνότητα ελέγχων των τόπων κράτησης, τις οδηγίες που έχουν δοθεί στο προσωπικό για την άμεση αντιμετώπιση εκτάκτων περιστατικών (λ.χ. έγκαιρη μεταφορά σε νοσοκομείο), καθώς και την τήρησή τους στην προκειμένη περίπτωση, τις ενέργειες στις οποίες προχώρησε η υπηρεσία για την διερεύνηση του συμβάντος ή/και την απόδοση τυχόν ευθυνών και το περιεχόμενο σχετικών πορισμάτων.

Τέλος, στις περιπτώσεις περιστατικών βίας μεταξύ κρατουμένων, η παρέμβαση του ΕΜΠ εστιάζεται στην παροχή στοιχείων σχετικά με τις συνθήκες κράτησης του φερόμενου ως θύματος, όπως τον τόπο κράτησής του, την τυχόν παρουσία συγκαταουμένων κατά την τέλεση του περιστατικού, τη φρούρηση και εποπτεία του συγκεκριμένου τόπου· τις συνθήκες υπό τις οποίες συνέβη το περιστατικό, τον τρόπο και χρόνο ενημέρωσης της υπηρεσίας και τα άμεσα μέτρα που λήφθηκαν από αυτή, καθώς και αν υπήρχαν χρονικά περιθώρια παρέμβασης για την αποτροπή του θανάτου του θύματος ή τυχόν ανήκεστης βλάβης της υγείας του· τυχόν προηγηθέντα ειδικά αιτήματα του συγκεκριμένου κρατουμένου, καθώς και αν είχαν υποπέσει στην αντίληψη του προσωπικού εκδηλώσεις ιδιαίτερης συμπεριφοράς εκ μέρους του, εκδηλώσεις αντιδικίας του με άλλους κρατουμένους ή πληροφορίες περί ενδεχομένων διαφορών του με άλλους κρατουμένους και τα αντίστοιχα μέτρα που τυχόν λήφθηκαν· τα προβλεπόμενα μέτρα ασφαλείας του συγκεκριμένου χώρου κράτησης προς αποτροπή συμπλοκής μεταξύ κρατουμένων ή προς ιδιαίτερη προστασία συγκεκριμένων κρατουμένων, καθώς και την τήρησή τους στην προκειμένη περίπτωση· την επάρκεια προσωπικού φρούρησης,

εποπτείας και περίθαλψης των κρατουμένων, την πυκνότητα ελέγχων των τόπων κράτησης, τις οδηγίες που έχουν δοθεί στο προσωπικό για την άμεση αντιμετώπιση εκτάκτων περιστατικών (λ.χ. έκαιρη μεταφορά σε νοσοκομείο), καθώς και την τήρησή τους στην προκειμένη περίπτωση. Πέραν των ανωτέρω, σε όλες τις προαναφερόμενες κατηγορίες περιστατικών, ο ΕΜΠ κατά κανόνα ζητεί να του κοινοποιηθούν, μετά την ολοκλήρωσή τους, τα πορίσματα της ιατροδικαστικής έκθεσης και της διοικητικής διερεύνησης του συμβάντος, καθώς και οποιοδήποτε άλλο στοιχείο θα μπορούσε να θεωρηθεί κρίσιμο για την ορθή αποτίμηση του συμβάντος.

Κατά τα έτη 2020 και 2021 ο ΕΜΠ άσκησε την ανωτέρω πρωτοβουλία σε δεκαπέντε περιπτώσεις:

1. Θάνατοι δύο κρατουμένων από COVID 19 (φυλακές Τρικάλων) (23.11.2021)
2. Αυτοκτονία κρατουμένου στο Α.Τ. Αγ. Παντελεήμονα (20.10.2021)
3. Θάνατος αλλοδαπού στο ΚΥΤ Χίου (6.6.2021)
4. Αυτοκτονία κρατουμένου στο Κατάστημα Κράτησης Ναυπλίου (12.12.2021)
5. Αυτοκτονία κρατουμένου στην Υποδιεύθυνση Μεταγωγών Θεσσαλονίκης (23.11.2021)
6. Αυτοκτονία κρατουμένου στη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Θεσσαλονίκης (12.9.2021)
7. Αυτοκτονία κρατουμένου στην Αστυνομική Διεύθυνση Ηρακλείου (6.6.2021)
8. Θάνατος κρατουμένου από παθολογικά αίτια στο Κατάστημα Κράτησης Κορυδαλλού Ι (14.7.2020)
9. Θάνατος κρατουμένου από εγκεφαλική ανοξία στο Κατάστημα Κράτησης Χαλκίδας (14.7.2020)
10. Αυτοκτονία κρατουμένου στη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής (15.6.2020)
11. Θάνατος κρατουμένου από εγκεφαλική ανοξία στο Κατάστημα Κράτησης Κορυδαλλού (14.7.2020)
12. Ανθρωποκτονία κρατουμένου στο ΚΚ Λάρισας (19.5.2020)
13. Αυτοκτονία κρατουμένου ΑΤ Αλεξανδρούπολης (1.6.2020)
14. Θάνατος κρατουμένου από πνευμονικό οίδημα στο Κατάστημα Κράτησης Μαλανδρινού (4.5.2020)
15. Αυτοκτονία κρατουμένου στο Αστυνομικό Τμήμα Κομοτηνής (30.4.20)

Ωστόσο η μέχρι στιγμής πρακτική των εξατομικευμένων ερωτημάτων δεν έχει οδηγήσει σε αξιοποιήσιμα συμπεράσματα, καθώς οι εκάστοτε ερωτώμενες δι-

οικήσεις των χώρων κράτησης, στις κατά κανόνα λακωνικές και περιγραφικές απαντήσεις τους, περιορίζονται στην τυπική διαβεβαίωση, ότι από πλευράς της υπηρεσίας είχε ληφθεί κάθε ανθρωπίνως δυνατό μέτρο πρόληψης, καθώς και στην επιφύλαξη, ότι η παροχή περαιτέρω πληροφοριών θα καταστεί δυνατή μόνο μετά την ολοκλήρωση των διενεργουμένων διοικητικών ερευνών ή/και ποινικών ανακρίσεων. Είναι, επομένως, προφανές ότι τα κοινά και γενικεύσιμα χαρακτηριστικά των κατ' ιδίαν περιπτώσεων επιβάλλουν όχι μόνο την –επίσης οπωσδήποτε αναγκαία– εκ των υστέρων διερεύνηση περιστατικών όπως τα προαναφερόμενα, αλλά πρωτίτως τη μέριμνα για την πρόληψή τους. Τέλος, δεδομένης της απουσίας εξειδικευμένου προσωπικού και συνακόλουθα της αδυναμίας του ΕΜΠ να προχωρεί σε ολοκληρωμένη κατανόηση και αξιοποίηση των ιατροδικαστικών και ιατρικών εξετάσεων, διαπιστώνεται η ανάγκη αναζήτησης εξωτερικών συνεργασιών, ιδίως στην κατεύθυνση των πανεπιστημιακών ιατρικών σχολών.

3.3. Συνθήκες και δικαιώματα κρατούμενων σε φυλακές

Εξετάζοντας αναφορές στο πλαίσιο της γενικής αρμοδιότητάς του, ο Συνήγορος είχε την ευκαιρία να παρέμβει για την άσκηση θεμελιωδών δικαιωμάτων των κρατούμενων, επισημαίνοντας στη διοίκηση τις αντίστοιχες υποχρεώσεις της βάσει της εθνικής και ευρωπαϊκής νομοθεσίας.

3.3.1. Μεταγωγή λόγω φοίτησης

Κρατούμενος, μετά από συμμετοχή σε πανελλήνιες εξετάσεις, πέτυχε την εισαγωγή του σε Τμήμα ΑΕΙ και ξεκίνησε τη φοίτησή του εξ αποστάσεως, αφ' ενός επειδή εκρατείτο σε Κατάστημα Κράτησης που εδρεύει σε νομό και περιφέρεια διαφορετικά από εκείνα της έδρας του Τμήματος φοίτησής του, αφ' ετέρου επειδή δεν υπήρχε αντίστοιχο Τμήμα ή Πρόγραμμα Σπουδών ΑΕΙ στον τόπο κράτησής του προκειμένου να μετεγγραφεί εκεί. Με έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων του γνωστοποιήθηκε ότι η αίτηση μετεγγραφής που υπέβαλε, για αντίστοιχο Τμήμα στην Αθήνα, «δεν δύναται να πραγματοποιηθεί διότι δεν καλύπτεται από το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο αφού το Τμήμα μετεγγραφής δεν εδρεύει στο νομό κράτησης». Λόγω των δυσκολιών που αντιμετώπιζε στην εξ αποστάσεως παρακολούθηση μαθημάτων και τη συμμετοχή σε εξετάσεις, εν όψει της έλλειψης της απαραίτητης για τις σπουδές του ειδικής υλικοτεχνικής υποδομής στο Κατάστημα όπου εκρατείτο, αλλά και της ύπαρξης εργαστηρίων υποχρεωτικής παρακολούθησης στο πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος φοίτησής του, κατέθεσε τον Ιούνιο του 2020 αίτημα μεταγωγής στο Κατάστημα Κράτησης του τόπου όπου βρίσκεται η έδρα του Τμήματος. Με αναφορά του στο Συνήγορο, ο κρατούμενος φοιτητής επισήμανε τις αυξημένες απαιτήσεις σε υποδομές που προϋποθέτει η

συνέχιση των σπουδών του λόγω του αντικειμένου τους (ιδίως την ανάγκη αυξημένης χρονικά πρόσβασης σε Η/Υ, καθώς επίσης την εγκατάσταση και χρήση ειδικών προγραμμάτων), τις οποίες ο Συνήγορος έθεσε υπ' όψη των αρμοδίων Διευθύνσεων της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής και του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ο Συνήγορος, λαμβάνοντας υπόψη τις διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας και ιδίως το άρθρο 4 του Σωφρονιστικού Κώδικα (ν. 2776/1999), που προβλέπει ότι κατά την εκτέλεση της ποινής δεν περιορίζεται κανένα άλλο ατομικό δικαίωμα των κρατούμενων εκτός από το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία, ενώ αυτοί δεν εμποδίζονται, λόγω της κράτησης, στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους, καθώς και τη σχετική νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου³⁰, ζήτησε από τη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, τις Διευθύνσεις αυτής και, δι' αυτών, από την Κεντρική Επιτροπή Μεταγωγών, την άμεση εξέταση του αιτήματος μεταγωγής του αναφερομένου, ώστε να μπορεί να παρακολουθήσει, κατά το επόμενο ακαδημαϊκό έτος, μαθήματα με μορφή υποχρεωτικού εργαστηρίου, καθώς επίσης την ενίσχυση του Καταστήματος Κράτησής του με τον απαραίτητο υλικοτεχνικό εξοπλισμό (Η/Υ και λογισμικό) για τις ανάγκες της φοίτησής του. Με έγγραφό της, η Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής ενημέρωσε το Συνήγορο για την αμελλητί διαβίβαση του αιτήματος μεταγωγής του κρατούμενου στην ΚΕΜ και την απόφαση αυτής για μεταγωγή του στο Κατάστημα Κράτησης του τόπου όπου εδρεύει το Τμήμα φοίτησής του. Περαιτέρω, με το ίδιο έγγραφο γνωστοποιείται στην Αρχή η εντολή προς τη Διεύθυνση του εν λόγω Καταστήματος Κράτησης για ενίσχυση με τον απαραίτητο για τις ανάγκες φοίτησης του αναφερομένου υλικοτεχνικό εξοπλισμό. Ο Συνήγορος εξέφρασε την ικανοποίησή του για την άμεση ανταπόκριση, τις προσπάθειες και τη συνεργασία του αρμοδίου Υπουργείου και της Γ.Γ. Αντεγκληματικής Πολιτικής, ώστε να εξασφαλιστεί η συμμετοχή του αναφερομένου στην εκπαιδευτική διαδικασία³¹.

30. Βλ. ενδεικτικά τη σκέψη 96 της Απόφασης της 18.1.2018 επί της υποθέσεως Κουρέας κλπ. Κατά Ελλάδα (αριθ. προσφ.30030/15): «γενικά, οι κρατούμενοι συνεχίζουν να χαιρούν όλων των δικαιωμάτων και των βασικών ελευθεριών που υπερασπίζει η Σύμβαση, εκτός από το δικαίωμα της ελευθερίας. Όσον αφορά το δικαίωμα της εκπαίδευσης, το άρθρο 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης, δεν επιβάλλει στα συμβαλλόμενα Κράτη την υποχρέωση, να προβλέψουν αυτή τη δυνατότητα να εκπαιδευθούν οι κρατούμενοι, αν αυτή ακόμα δεν υπάρχει. Παρόλο που αυτό το άρθρο δεν επιβάλλει μία θετική υποχρέωση, να προβλεφθεί μία εκπαίδευση εντός της φυλακής υπό οποιεσδήποτε συνθήκες, όταν όμως ήδη υπάρχει αυτή η δυνατότητα, δεν πρέπει να υπόκειται σε αυθαίρετους και αδικαιολόγητους περιορισμούς. Κάθε περιορισμός αυτού του δικαιώματος πρέπει επομένως, να είναι προβλεπόμενος και να επιδιώκει έναν νόμιμο σκοπό με τον οποίο να είναι αναλογικός».

31. Φ.Υ. 270361, <https://www.synigoros.gr/el/category/astynomia-fylakes/post/metagwgh->

3.3.2. Πρόσβαση σε αποφάσεις μεταγωγής

Κρατούμενος, ο οποίος μετέχθη από το Ειδικό Αγροτικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Κασσαβέτειας στο Κατάστημα Κράτησης Δομοκού, ζήτησε αντίγραφο της απόφασης μεταγωγής προκειμένου να την προσβάλει δικαστικά. Η Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής του απάντησε εγγράφως ότι στην πραγματικότητα είχαν λάβει χώρα δύο αλληπάλληλες μεταγωγές, η πρώτη από το ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας στο Κατάστημα Κράτησης Κορυδαλλού με απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής Μεταγωγών κατ' εφαρμογή του άρθρου 3 ν. 4760/2020 (επειδή έπαυσαν να πληρούνται οι προϋποθέσεις παραμονής του σε αγροτικές φυλακές) και η δεύτερη από το ΚΚ Κορυδαλλού στο ΚΚ Δομοκού με απόφαση Γενικής Γραμματείας κατ' εφαρμογή του άρθρου 9 § 3 Σωφρονιστικού Κώδικα στο πλαίσιο των μέτρων αντιμετώπισης του κορονοϊού. Το αίτημά του για χορήγηση αντιγράφων απορρίφθηκε με επίκληση του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων, επειδή οι αποφάσεις περιείχαν και στοιχεία άλλων μεταχθέντων κρατουμένων. Απευθυνόμενος στη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής και στα εμπλεκόμενα Καταστήματα Κράτησης, ο Συνήγορος επεσήμανε το έννομο συμφέρον του μεταχθέντος για πλήρη ενημέρωση σχετικά με την ακριβή αιτιολογία και τεκμηρίωση των αποφάσεων μεταγωγής καθώς και την υλοποίησή τους. Όπως, άλλωστε, η Αρχή έχει ήδη προ 12 ετών υποστηρίξει³², αφ' ενός αποτελεί δικαίωμα κάθε κρατουμένου η πρόσβαση στις διοικητικές πράξεις που ρυθμίζουν τις συνθήκες κράτησής του, όπως κατ' εξοχήν είναι οι αποφάσεις μεταγωγής, αφ' ετέρου η Κεντρική Επιτροπή Μεταγωγών, ως συλλογικό διοικητικό όργανο, υπόκειται σε υποχρέωση αιτιολόγησης των πράξεών της. Αν τυχόν, λόγω του περιεχομένου των αποφάσεων μεταγωγής, ανακύπτει ζήτημα προστασίας προσωπικών δεδομένων, τούτο ευχερώς μπορεί ν' αντιμετωπισθεί είτε με τη χορήγηση ακριβούς αποσπάσματος (αντί πλήρους αντιγράφου) αυτών, όπου θα έχουν διαγραφεί ή καλυφθεί τα προσωπικά δεδομένα τρίτων (άρθρο 3 § 2 ν. 3448/2006 «Για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα»³³, απόφαση 401/2010 ΑΠΔΠΧ³⁴), είτε

kratoymenoy-foithth-se-katasthma-krathshs-ths-edras-toy-tmhmatos-foithshs.

32. Έγγραφο 12858/09/1/15.7.2009 δημοσιευμένο στο: Συνήγορος του Πολίτη, *Ποινικός εγκλεισμός και δικαιώματα. Η οπτική του Συνηγόρου του Πολίτη*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2011, σελ.38-39.
33. «Η περαιτέρω χρήση εγγράφων γίνεται πάντοτε με την επιφύλαξη τήρησης των διατάξεων για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ... και, σε κάθε περίπτωση, ύστερα από ειδική επεξεργασία προκειμένου να απαλειφθούν τα παραπάνω στοιχεία».
34. «Η απόλειψη στοιχείων που αφορούν προσωπικά δεδομένα αποτελεί ενδεικνυόμενη ενέργεια

με ακριβή αναπαραγωγή, σε ξεχωριστό απαντητικό έγγραφο, των εδαφίων των εν λόγω αποφάσεων τα οποία αναφέρονται στον ίδιο τον αιτούντα (γνωμοδότηση 491/2003 ΝΣΚ³⁵). Κατόπιν της παρέμβασης του Συνηγόρου, η Γενική Γραμματεία ανασκεύασε το προηγούμενο έγγραφό της και διευκρίνισε πως υπήρξαν μεν δύο ξεχωριστές αποφάσεις, στην πράξη όμως η εκτέλεσή τους συνενώθηκε με απ' ευθείας μεταγωγή από το ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτιας στο ΚΚ Δομοκού, γεγονός το οποίο επιβεβαίωσαν και τα Καταστήματα Κράτησης. Το αίτημα του κρατουμένου για χορήγηση αντιγράφων ικανοποιήθηκε³⁶.

3.3.3. Πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας

3.3.3.1. Μεταγωγές για εξετάσεις και νοσηλεία

Κρατούμενος στο Κατάστημα Κράτησης Δομοκού, ζήτησε να μεταφερθεί σε νοσοκομείο για επείγουσα ανάγκη ιατρικών εξετάσεων και παρακολούθησης λόγω χρόνιου ορθοπεδικού προβλήματος και ενδείξεων επανεμφάνισης νεοπλασματικής νόσου. Παρά τις επίμονες σχετικές οχλήσεις του ήδη από την πρώτη μέρα της άφιξής του και παρά τη σύμφωνη γνώμη των ιατρών του Καταστήματος Κράτησης, επί τετράμηνο δεν είχε καταστεί δυνατή η μεταφορά του. Μάλιστα, ενώ ο ίδιος έλαβε από τη Διεύθυνση του Καταστήματος την πληροφορία πως είχε προγραμματισθεί ημερομηνία εξέτασης που κάθε τόσο αναβάλλεται, κατά την επικοινωνία της συζύγου του με το Νοσοκομείο Λαμίας προέκυψε πως ουδέποτε υπήρξε καν τέτοιος προγραμματισμός. Αμέσως μετά την παρέμβαση του Συνηγόρου, ο κρατούμενος μεταφέρθηκε στο Νοσοκομείο Λαμίας όπου έγιναν οι αναγκαίες ιατρικές πράξεις³⁷.

3.3.3.2. Κρατούμενοι χωρίς ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ

Ο Συνήγορος εξέτασε αναφορές αλλοδαπών κρατουμένων, οι οποίοι δεν διαθέτουν ΑΜΚΑ ή ΠΑΑΥΠΑ και κατά συνέπεια δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση σε

στις περιπτώσεις που ο νόμος ... απαγορεύει τη χορήγηση προσωπικών δεδομένων προς περαιτέρω επεξεργασία, όπως στην περίπτωση εγγράφων που περιέχουν ευαίσθητα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και τα οποία δεν επιτρέπεται να χορηγηθούν για περαιτέρω χρήση».

35. «Αν αναφέρονται και άλλα πρόσωπα, η αρχή οφείλει να αρνηθεί την πρόσβαση ... σύμφωνα με τη νομοθεσία σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Αν μόνο μέρη του ζητούμενου εγγράφου καλύπτονται από κάποια από τις παραπάνω εξαιρέσεις, η αρχή οφείλει να γνωστοποιήσει στον ενδιαφερόμενο όσα από τα υπόλοιπα μέρη τον αφορούν».

36. Φ.Υ. 291630.

37. Φ.Υ. 294215.

απαιτούμενες υπηρεσίες φαρμακευτικής περίθαλψης, σύμφωνα με τις προβλέψεις του άρθρου 33 ν. 4368/2016, αλλά και σε ευεργετικό υπολογισμό ποινής που συνδέεται με τον χαρακτηρισμό τους ως άτομα με αναπηρία, σύμφωνα με το άρθρο 105B § 4 εδ. 2 Ποινικού Κώδικα.

Ειδικότερα, από τη διερεύνηση σχετικών υποθέσεων προκύπτουν τα ακόλουθα:

A) Περιπτώσεις κρατουμένων που έχουν διαγνωστεί με Ηπατίτιδα C (HCV+) και χρήζουν φαρμακευτικής αγωγής με φάρμακα υψηλού κόστους

Από την αλληλογραφία με τα καταστήματα κράτησης προκύπτει ότι τόσο ο ΕΟΠΠΥ (Τμήμα Φαρμάκου) όσο και η Επιτροπή Φαρμάκων Υψηλού Κόστους αλλά και το Ηπατολογικό Ιατρείο του αρμόδιου δημόσιου Νοσοκομείου τούς επιβεβαίωσαν ότι δεν υπάρχει διαδικασία κάλυψης του κόστους της συνιστώμενης φαρμακευτικής αγωγής χωρίς ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ, το οποίο απαιτείται να συμπληρωθεί σύμφωνα με το σύστημα ηλεκτρονικής συνταγογράφησης της ΗΔΙΚΑ ΑΕ και το οποίο ο αναφερόμενος ούτε διαθέτει, ούτε δικαιούται να εκδώσει. Περαιτέρω, σύμφωνα με τα απολογιστικά στοιχεία έρευνας τα οποία διαβίβασε στο Συνήγορο ο Σύλλογος Ασθενών Ήπατος «Προμηθέας» και την οποία πραγματοποίησε τα δύο τελευταία χρόνια σε 8 καταστήματα κράτησης, προκύπτει ότι στα καταστήματα αυτά εντοπίστηκαν 464 άτομα θετικά σε Ηπατίτιδα C (HCV+), 203 εξ αυτών χωρίς ΑΜΚΑ, τα οποία δεν διαθέτουν πρόσβαση σε φαρμακευτική αγωγή για την ανωτέρω νόσο. Τέλος, η έκταση του προβλήματος επιβεβαιώνεται και από την επίσκεψη-αυτοψία στο Κατάστημα Κράτησης Αλικαρνασσού (βλ. κατωτέρω).

Σύμφωνα με το άρθρο 33 ν. 4368/2016: «1. Ανασφάλιστοι και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως προσδιορίζονται στην παράγραφο 2 του παρόντος, έχουν το δικαίωμα της ελεύθερης πρόσβασης στις Δημόσιες Δομές Υγείας και δικαιούνται νοσηλευτικής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης... Η φαρμακευτική περίθαλψη παρέχεται από τα συμβεβλημένα με τον Ε.Ο.Π.Υ.Υ. ιδιωτικά φαρμακεία. Φάρμακα υψηλού κόστους, που εμπίπτουν στο πλαίσιο της παρ. 2 του άρθρου 12 του ν. 3816/2010, παρέχονται αποκλειστικά από τα φαρμακεία των Νοσοκομείων και του Ε.Ο.Π.Υ.Υ. ... Για την παροχή των υπηρεσιών της παρούσας ρύθμισης προς τους δικαιούχους απαιτείται η κατοχή από αυτούς Αριθμού Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ), με εξαίρεση τις κατηγορίες της περίπτωσης β' της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου, για τους οποίους ο τρόπος διασφάλισης της πρόσβασης στις δημόσιες δομές υγείας καθορίζεται με την κοινή υπουργική απόφαση της παραγράφου 5 του παρόντος άρθρου... 4. Οι δαπάνες της παρούσας ρύθμισης καλύπτονται από τον Ε.Ο.Π.Υ.Υ. ... 5. Με απόφαση των Υπουργών Υγείας, Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Οικονομικών και κάθε κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουρ-

γού, ορίζονται οι όροι, οι προϋποθέσεις της πρόσβασης και της νοσηλευτικής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης στους φορείς της παραγράφου 1, ενδεχόμενη οικονομική συμμετοχή στη φαρμακευτική δαπάνη στη βάση οικονομικών κριτηρίων, η απαιτούμενη διοικητική διαδικασία, η τήρηση ηλεκτρονικών Μητρώων, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα και αναγκαία λεπτομέρεια για την εφαρμογή του παρόντος άρθρου. Η διαπίστωση της ασφαλιστικής ικανότητας των δικαιούχων της παρούσας πραγματοποιείται μέσω του ηλεκτρονικού συστήματος της Η.Δ.Ι.Κ.Α. Α.Ε.». Στις διατάξεις του άρθρου 33 ν. 4368/2016 συμπεριλαμβάνονται, μεταξύ άλλων και ανεξάρτητα του νομικού καθεστώτος στο οποίο βρίσκονται και της κατοχής νομιμοποιητικών εγγράφων παραμονής, οι κρατούμενοι σε φυλακές, όπως επιβεβαιώνεται και από σχετικό έγγραφο του Υπουργείου Υγείας. Σύμφωνα με την Κ.Υ.Α. Α3(γ)/ΓΠ/οικ.25132/4.4.2016 (άρθρο 3 § 1), η έκδοση Κάρτας Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (Κ.Υ.Π.Α.) θα έδινε τη δυνατότητα σε πρόσωπα των κατηγοριών της περίπτωσης γ της παραγράφου 2 του άρθρου 33 ν. 4368/2016, τα οποία δεν διαθέτουν και αδυνατούν να εκδώσουν ΑΜΚΑ ή ΠΑΑΥΠΑ, να έχουν πρόσβαση του συνόλου των παροχών της ανωτέρω εγκυκλίου, με την κατοχή και επίδειξη της κάρτας. Όπως προκύπτει, όμως, από σχετική αλληλογραφία με το Υπουργείο Υγείας (Γ26/Γ.Π 5304 ΕΜΠ/2021), η εφαρμογή του συστήματος Κ.Υ.Π.Α δεν υλοποιήθηκε, με αποτέλεσμα τα άτομα των ανωτέρω κατηγοριών, που δεν μπορούν να εκδώσουν ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ να μην μπορούν να έχουν πρόσβαση στο σύνολο των παροχών που προβλέπει το άρθρο 33 ν.4368/2016. Περαιτέρω, αν και, σύμφωνα με το άρθρο 27 Σωφρονιστικού Κώδικα, «Η Διεύθυνση εξασφαλίζει στους κρατούμενους ιατρική και φαρμακευτική περίθαλψη επιπέδου ανάλογου με αυτό του λοιπού πληθυσμού», ειδικά στην περίπτωση φαρμάκων υψηλού κόστους και εξαιτίας του μεγάλου αριθμού κρατουμένων που εμπíπτουν στις κατηγορίες αυτές, τα καταστήματα κράτησης αδυνατούν να ανταποκριθούν οικονομικά και να καλύψουν τη σχετική δαπάνη, με αποτέλεσμα οι κρατούμενοι να μην έχουν πρόσβαση στην δέουσα φαρμακευτική αγωγή.

B) Πιστοποίηση αναπηρίας κρατουμένων χωρίς ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ

Σύμφωνα με αναφορά που κατατέθηκε στο Συνήγορο³⁸, ζήτημα προκύπτει και ως προς την πιστοποίηση αναπηρίας κρατουμένων που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις έκδοσης ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ και, κατά συνέπεια, δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως άτομα με αναπηρία σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που θέτει η ΥΑ Φ.80320/οικ.28107/1857 σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 1 και 2 της ΥΑ 84045/2.11.2021 «Κανονισμός Λειτουργίας του Κέντρου Πιστοποίησης

38. Φ.Υ. 309035.

Αναπηρίας (ΚΕ.Π.Α.) του Ηλεκτρονικού Εθνικού Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (e-Ε.Φ.Κ.Α.)». Ειδικότερα, όπως προκύπτει από τα ανωτέρω, αρμόδιες για τον χαρακτηρισμό ατόμων ως ατόμων με αναπηρία είναι οι υγειονομικές επιτροπές των ΚΕ.ΠΑ (άρθρο 1 ΥΑ 84045/2.11.2021), ενώ προαπαιτούμενο για την αξιολόγηση της σχετικής αίτησης είναι το Αποδεικτικό Αριθμού Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (Α.Μ.Κ.Α.) ή Προσωρινού Αριθμού Ασφάλισης και Υγειονομικής Περιθάλψης Αλλοδαπού (Π.Α.Α.Υ.Π.Α.). Περαιτέρω, σύμφωνα με την ΥΑ Φ.80320/οικ.28107/1857, για την απόδοση ΑΜΚΑ σε υπηκόους τρίτων χωρών απαιτείται τίτλος άδειας διαμονής ή βεβαίωση κατάθεσης για άδεια διαμονής, είτε η λεγόμενη «μπλε βεβαίωση» είτε η απλή λευκή βεβαίωση όσον αφορά την κατηγορία της άδειας για εξαιρετικούς λόγους.

Η αδυναμία έκδοσης ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ έχει ως συνέπεια την αδυναμία πιστοποίησης της αναπηρίας, όπου ο νόμος απαιτεί γνωμάτευση από ΚΕ.ΠΑ για τον ευεργετικό υπολογισμό της ποινής σύμφωνα με το άρθρο 105B § 4 εδ. 2 Ποινικού Κώδικα, το οποίο ορίζει, μεταξύ άλλων: *«Κάθε ημέρα κράτησης κρατουμένων που πάσχουν από ημιπληγία ή παραπληγία, σκλήρυνση κατά πλάκας ή έχουν υποβληθεί σε επέμβαση μεταμόσχευσης καρδιάς, ήπατος, νεφρού ή μυελού των οστών ή είναι φορείς του συνδρόμου επίκτητης ανοσοποιητικής ανεπάρκειας ή πάσχουν από κακοήθη νεοπλασμάτα ή από νεφρική ανεπάρκεια για την οποία γίνεται τακτική αιμοκάθαρση ή από φυματίωση κατά τη διάρκεια της θεραπείας της, υπολογίζεται ευεργετικά ως δύο (2) ημέρες εκτιώμενης ποινής. Το ίδιο ισχύει και για: α) κρατουμένους με ποσοστό αναπηρίας πενήντα τοις εκατό (50%) και άνω, που δεν μπορούν να εργαστούν, εφόσον κρίνεται ότι η παραμονή τους στο κατάστημα κράτησης καθίσταται ιδιαίτερα επαχθής λόγω αδυναμίας αυτοεξυπηρέτησης, β) κρατουμένους με ποσοστό αναπηρίας εξήντα επτά τοις εκατό (67%) και άνω, γ) κρατουμένους στους οποίους απαγορεύεται ύστερα από γνωμάτευση από Κέντρο Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕ.Π.Α.) η ανάληψη εργασίας ή απασχόλησης που μπορεί βάσιμα να προκαλέσει σοβαρή και μόνιμη βλάβη στην υγεία τους (...)*». Όπως προκύπτει από τα ανωτέρω, οι κατηγορίες κρατουμένων που δεν διαθέτουν ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ δεν δύνανται να έχουν πρόσβαση στην απαραίτητη θεραπεία με φάρμακα υψηλού κόστους (όπως χαρακτηριστικά συμβαίνει στην περίπτωση της θεραπείας για Ηπατίτιδα C), όπως δικαιούνται σύμφωνα με το άρθρο 33 του ν. 4368/2016, αλλά ούτε στον ευεργετικό υπολογισμό ποινής, σε κάποιες περιπτώσεις, σύμφωνα με το άρθρο 105B § 4 εδ. 2 του Ποινικού Κώδικα.

Προκειμένου να επιλυθεί το ανωτέρω ζήτημα, ο Συνήγορος έχει επικοινωνήσει με τα συναρμόδια Υπουργεία (Προστασίας του Πολίτη, Υγείας και Εργασίας), ζητώντας την πρόβλεψη δυνατότητας ηλεκτρονικής συνταγογράφησης και πιστοποίησης αναπηρίας μέσω ΚΕ.ΠΑ χωρίς τη συμπλήρωση του εν λόγω πεδίου για

κρατούμενους, οι οποίοι αδυνατούν να εκδώσουν ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ. Εναλλακτικά, προτάθηκε να χρησιμοποιηθεί η λύση του ΠΑΜΚΑ προκειμένου να χορηγηθεί η προσήκουσα φαρμακευτική αγωγή, με σχετική πρόβλεψη στο σύστημα της ηλεκτρονικής συνταγογράφησης, λύση η οποία άλλωστε χρησιμοποιήθηκε επιτυχώς ώστε να γίνει ο εμβολιασμός κρατουμένων δίχως ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ για την καταπολέμηση του Covid-19. Υπενθυμίζεται ότι το Υπουργείο Υγείας παρουσίασε (2017) το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ηπατίτιδα C, σύμφωνα με το οποίο η ιογενής Ηπατίτιδα C, αποτελεί μείζον πρόβλημα δημόσιας υγείας παγκοσμίως αλλά και στη χώρα μας, που συνοδεύεται από κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις και αναδεικνύεται ως μία από τις προτεραιότητες των Πολιτικών Υγείας. Μάλιστα, ανάμεσα στις πρωταρχικές αξίες, στις οποίες βασίζεται το Εθνικό Σχέδιο, συγκαταλέγεται η ισότητα και ισοτιμία των ασθενών στην απαραίτητη φροντίδα υγείας. Τέλος, ο Συνήγορος έχει ήδη απευθύνει ειδικά ερωτηματολόγια (βλ. ανωτέρω) σχετικά με τις συνθήκες υγειονομικής περίθαλψης στα καταστήματα κράτησης προκειμένου να σχηματίσει πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τις συνθήκες που επικρατούν.

3.4. Συνθήκες και δικαιώματα κρατουμένων σε ΠροΚεΚΑ: περίθαλψη & ψυχολογική υποστήριξη

Ο Συνήγορος παρένεβη προτείνοντας την απελευθέρωση Σύριου υπερήλικα, υπό διοικητική κράτηση επί εξάμηνο στο ΠροΚεΚΑ Κω, επικαλούμενος ιατρικές γνωματεύσεις για την επιβαρυσμένης υγείας του (προχωρημένο στάδιο άνοιας, μεγάλη δυσκολία στην όραση, ακοή και κίνηση) και την αναστολή επανεισδοχών κατά τη συγκεκριμένη περίοδο. Ο Σύριος αφέθηκε ελεύθερος³⁹.

Σύρια, υπό διοικητική κράτηση για περισσότερο από ένα έτος στο ΠροΚεΚΑ Κω, ανέφερε ότι είναι θύμα έμφυλης βίας αλλά δεν έχει παραπεμφθεί προς εξειδικευμένη εξέταση παρά τη σχετική εισήγηση του αρμόδιου ψυχολόγου της ΑΕΜΥ. Απαντώντας στο Συνήγορο, η οικεία Αστυνομική Διεύθυνση έκρινε αναπόδεικτο τον ανωτέρω ισχυρισμό της όσο και την αναφορά σε δυσμενείς συνθήκες κράτησης. Στην επισήμανση του Συνηγόρου για την ανάγκη αποσυμφόρησης λόγω πανδημίας, με δεδομένη και την ευαλωτότητα της κρατούμενης, η ΕΛΑΣ δεν απάντησε καν⁴⁰.

39. Α.Φ.Υ. 292235.

40. Φ.Υ. 304201.

Ο Συνήγορος παρένεβη για τις συνθήκες κράτησης Σύριου, αιτούντος διεθνή προστασία, στο ΠροΚεΚΑ Κω. Στη σχετική αναφορά από ΜΚΟ γινόταν λόγος για απάνθρωπες και εξευτελιστικές συνθήκες, καθώς, μεταξύ άλλων, ο κρατούμενος φέρεται να μη λάμβανε την ειδική διατροφή που επιβάλλεται από το πρόβλημα υγείας του, να φέρει εξανθήματα στο σώμα του λόγω συνθηκών ελλιπούς καθαριότητας, να μην έχει δικαίωμα συμμετοχής σε καμμία δραστηριότητα και να στερείται άμεσης πρόσβασης σε ιατρική και ψυχοκοινωνική παρακολούθηση, αφού, κατά το χρόνο υποβολής της αναφοράς, το ΠροΚεΚΑ δεν διέθετε ιατρό παρά μόνο νοσηλευτικό προσωπικό. Ο Συνήγορος απευθύνθηκε στην οικεία Αστυνομική Διεύθυνση, παραπέμποντας και σε παλαιότερες αυτοψίες του ΕΜΠ, κατά τις οποίες είχαν διαπιστωθεί, ως διαρκή προβλήματα στο συγκεκριμένο ΠροΚεΚΑ, η αδυναμία αποτελεσματικής παροχής ιατρικών υπηρεσιών, η ελλιπής συντήρηση υποδομών, ο υπερπληθυσμός και η έλλειψη επαρκούς διαθέσιμου χώρου για τους κρατούμενους, καθώς επίσης η έλλειψη κοινωνικής υπηρεσίας ή δυνατότητας ψυχολογικής υποστήριξης στους κρατούμενους και η έλλειψη ψυχιάτρου στο τοπικό νοσοκομείο. Η Αστυνομική Διεύθυνση αρκέσθηκε σε απλή διάψευση των καταγγελλομένων, ισχυριζόμενη ότι στο μεταξύ το ΠροΚεΚΑ είχε εξασφαλίσει νοσηλευτικό προσωπικό, ψυχολόγο και διερμηνέα καθώς και ότι δύναται να παρασχεθεί άμεση ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και διατίθενται χώροι για φυσική δραστηριότητα. Στις αιτιάσεις ως προς τις συνθήκες υγιεινής και καθαριότητας, καθώς και στα ερωτήματα σχετικά με την παρουσία ιατρού και τη δυνατότητα για εκτίμηση της ανάγκης παραπομπής σε νοσοκομείο, η ΕΛΑΣ δεν παρέσχε απαντήσεις⁴¹.

---

41. Φ.Υ. 302619.

4. ΑΥΤΟΨΙΕΣ

4. ΑΥΤΟΨΙΕΣ

4.1. Μεθοδολογία αυτοψιών

Η μεθοδολογία των αυτοψιών⁴² συμπληρώνεται, αναθεωρείται και εμπλουτίζεται κάθε χρόνο σύμφωνα με την εσωτερική αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας προηγούμενων εμπειριών αλλά και με την αποκτώμενη γνώση από την εκπαίδευση του προσωπικού, την ανταλλαγή εμπειριών κατά τις διεθνείς συναντήσεις αλλά και την παρακολούθηση της εξέλιξης των διεθνώς ακολουθούμενων προτύπων. Η μέθοδος διενέργειας αυτοψιών κατά το 2021 δεν διαφοροποιήθηκε ουσιαστικά από εκείνη των προηγούμενων ετών, με μόνη προσθήκη τη λήψη μέτρων πρόληψης για την προστασία των κρατουμένων και του προσωπικού από τον κίνδυνο διασποράς της πανδημίας.

4.2. Φυλακές

Κατάστημα Κράτησης Αλικαρνασσού

Στις 16 και 17 Νοεμβρίου 2021, κλιμάκιο του Συνηγόρου αποτελούμενο από 4 ειδικούς επιστήμονες επισκέφθηκε το Κατάστημα Κράτησης Αλικαρνασσού. Η αυτοψία έγινε χωρίς προηγούμενη ειδοποίηση, ενώ η αμέσως προηγούμενη αυτοψία είχε λάβει χώρα τον Φεβρουάριο του 2018.

Το Κατάστημα Κράτησης Αλικαρνασσού αποτελεί κλειστή φυλακή, τύπου Β'. Ο αριθμός προβλεπομένων θέσεων κράτησης ανέρχεται στα 105 κελιά με ανώτατη χωρητικότητα 210 κρατουμένων, όπως προκύπτει από τα διαθέσιμα στοιχεία. Την ημέρα της αυτοψίας κρατούνταν συνολικά 278 κρατούμενοι σπό 30 διαφο-

---

42. Συνήγορος του Πολίτη, *Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2017*, σελ. 16-17 https://old.synigoros.gr/resources/opcat_2017_gr.pdf, *Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2018*, σελ. 13-15 <https://old.synigoros.gr/resources/e8nikos-mhxanismos-prolhyhs-twn-vasanisthriwn--ths-kakometaxeirishs---ethsia-eidikh-ekthesh-opcat-2018.pdf> και *Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2019*, σελ. 30-33 https://old.synigoros.gr/resources/docs/eee_opcat_2019_gr.pdf

ρετικές ιθαγένειες. Στη συντριπτική πλειοψηφία των κρατούμενων έχει επιβληθεί ποινή πρόσκαιρης κάθειρξης πέντε ετών και άνω, γεγονός που επιβεβαιώνει τη σημαντική ανισοκατανομή μεταξύ των καταδίκων και τη σχετική παρατήρηση της Έκθεσης του Συμβουλίου της Ευρώπης⁴³. Στο Κατάστημα προβλέπονται 123 οργανικές θέσεις προσωπικού, ενώ δεν προβλέπονται ειδικότητες εργασιοθεραπευτών, ψυχολόγων ή εκπαιδευτικών, ούτε ειδικότητες ΠΕ Ιατρού ειδικότητας παθολόγου, ΠΕ Ιατρού ειδικότητας ψυχιάτρου και ΠΕ οδοντίατρο.

Το Κατάστημα Κράτησης επιλέχθηκε λόγω υποβληθεισών αναφορών σχετικά με τον υπερπληθυσμό, την κακή κατάσταση των υποδομών, τις συνθήκες κράτησης εν μέσω πανδημίας και την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, καθώς και κατόπιν δημοσιευμάτων σχετικά με θάνατο κρατούμενου μετά από φωτιά τον Οκτώβριο του 2021, της απόφασης του ΕΔΔΑ *Nikolaos Athanasiou and Others v. Greece* σχετικά με τις συνθήκες κράτησης και της 4^{ης} έκθεσης της CPT προς την ελληνική κυβέρνηση (2016). Σε σχέση με τα ευρήματα της προηγούμενης αυτοψίας επισημαίνεται ότι εξακολουθεί να απαγορεύεται η χρήση του βορείου κλιμακοστασίου του Καταστήματος Κράτησης, μέχρι η Διοίκηση του Καταστήματος Κράτησης να προβεί σε στατική ενίσχυση και αποκατάστασή του, δεδομένου ότι τμήμα του εξωτερικού τοίχου κατέρρευσε τον Νοέμβριο του 2011. Σύμφωνα με την Έκθεση Λειτουργίας του Καταστήματος Κράτησης, η Διοίκηση έχει προβεί στις απαραίτητες ενέργειες προς το αρμόδιο Υπουργείο σε συνεργασία με τις Τεχνικές Υπηρεσίες της Περιφέρειας Κρήτης για να εγκριθούν τα σχετικά χρηματικά ποσά για τη μελέτη και προϋπολογισμό που θα χρειάζονταν για τις προαναφερθείσες εργασίες. Κατά τη διάρκεια της αυτοψίας επισημάνθηκε ως ανασταλτικός παράγοντας για την έναρξη και ολοκλήρωση οικοδομικών εργασιών το γεγονός ότι το συγκρότημα του Καταστήματος είναι αυθαίρετο. Η εικόνα των κοινόχρηστων χώρων είναι πολύ κακή (ελλιπής συντήρηση, φθορές, δυσοσμία) και συνδέεται με την παλαιότητα και τις εκτεταμένες φθορές κτιρίου, ενώ φαίνεται να έχει επιλυθεί το πρόβλημα της διακοπτόμενης παροχής νερού. Περαιτέρω, αν και η χωρητικότητα των κελιών (2,10 μ. επί 4,10 μ.) δεν επιτρέπει την άνετη διαμονή για πάνω από δύο κρατούμενους ανά κελί, εξ αιτίας του υπερπληθυσμού η προϋπόθεση αυτή δεν τηρείται. Μάλιστα υπάρχουν και τετράκλινα κελιά, στα οποία φιλοξενούνται συνήθως Ρομά.

43. Βλ. Council of Europe, Report of the Directorate General of Human Rights and Rule of Law, Action against Crime Department, Criminal Law Co-operation Unit, «*Reducing Prison Overcrowding in Greece*», March 2019, p. 4, και σε ελληνική μετάφραση «*Αντιμετωπίζοντας το πρόβλημα του υπερπληθυσμού στις ελληνικές φυλακές*» στο <https://theartofcrime.gr/αντιμετωπίζοντας-το-πρόβλημα-του-υπερ/>.

Κατάστημα Κράτησης Αλικαρνασσού - αυτοψία 16 & 17/11/21

Ο προαύλιος χώρος είναι μεγάλος (συνολικού εμβαδού 6.137 τ.μ) αλλά δεν μπορεί να γίνει διαχωρισμός κρατουμένων όταν υπάρχει ανάγκη, καθώς έχει απαγορευθεί η χρήση του ενός εκ των δύο προαυλίων (βόρειο κλιμακοστάσιο) λόγω επικινδυνότητας. Υπάρχει φαρμακείο-ιατρείο στο οποίο συστεγάζεται οργανωμένο οδοντιατρείο. Οι ειδικότητες ψυχιάτρου και οδοντιάτρου καλύπτονται από ιατρούς αμειβόμενους κατ' επίσκεψη. Ιατρός Γενικής Ιατρικής προσέρχεται στο κατάστημα καθημερινά (με εξαίρεση τις ημέρες εφημεριών), από το Βενιζέλειο Γενικό Νοσοκομείο Ηρακλείου, στο οποίο ανήκει η οργανική θέση του καθώς το ιατρείο του Καταστήματος αποτελεί Περιφερειακό Ιατρείο του ανωτέρω νοσοκομείου. Στο Βιβλίο Τραυματισμών, που τηρείται στο Ιατρείο του Καταστήματος Κράτησης, το τρέχον έτος και μέχρι την ημέρα της αυτοψίας περιλαμβάνονται 17 εγγραφές και σε όλες αναφερόταν μεταγωγή στο Νοσοκομείο. Από τις εγγραφές οι έξι αφορούσαν περιστατικά αυτοτραυματισμού. Υπάρχει αυξημένος αριθμός κρατουμένων που λαμβάνουν ψυχιατρική αγωγή (105 την ημέρα της επίσκεψης σε σύνολο 278), ενώ υπάρχουν και 22 κρατούμενοι χωρίς ΑΜΚΑ, οι οποίοι πάσχουν από ηπατίτιδα C (HCV) και δεν μπορούν να λάβουν την προσήκουσα φαρμακευτική αγωγή, επει-

δή η φυλακή δεν μπορεί να καλύψει το υψηλό κόστος θεραπείας ανά κρατούμενο. Σε σχετική επικοινωνία με το ηπατολογικό ιατρείο του ΠΑ.Γ.ΝΗ επιβεβαιώθηκε η αδυναμία πρόσβασης των ασθενών αυτών σε θεραπευτικά σχήματα λόγω έλλειψης ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ. Στο Κατάστημα Κράτησης υπάρχουν επίσης κατ' επίσκεψη αμειβόμενος οδοντίατρος και ψυχίατρος, ενώ λειτουργεί οργανωμένο οδοντιατρείο. Η εγκριθείσα φαρμακευτική δαπάνη ανήλθε σε 6000 ευρώ για φάρμακα από τον τακτικό προϋπολογισμό και δαπανήθηκε σχεδόν στο σύνολό της, με την επισήμανση ότι οι ανάγκες σε φάρμακα καλύπτονται και από το Βενιζέλειο Γενικό Νοσοκομείο, στο οποίο υπάγεται οργανικά το ιατρείο.

Στο Κατάστημα δεν λειτουργεί σχολείο, λόγω έλλειψης χώρου. Σύμφωνα με τη Διοίκηση έχει ζητηθεί από τον Δήμο Ηρακλείου άδεια για την τοποθέτηση λυόμενου κτιρίου (προκάτ) στον προαύλιο χώρο, το οποίο θα λειτουργεί ως σχολείο αλλά το αίτημα προσκρούει στην πολεοδομική αδειοδότηση. Λειτουργεί μια από τις περισσότερες εμπλουτισμένες και οργανωμένες βιβλιοθήκες καταστημάτων κράτησης στη χώρα. Εξ αιτίας της πανδημίας ανεστάλησαν όλα Προγράμματα Εκπαίδευσης και Κατάρτισης. Στο εξωτερικό γυμναστήριο τα όργανα είναι παλιά και φθαρμένα, ενώ δεν υπάρχει επίβλεψη καθηγητών Φυσικής Αγωγής εξ αιτίας της πανδημίας. Στο Κατάστημα λειτουργεί εργαστήριο - συνεργείο με σαπωνοποιείο, φυτώριο, ξυλουργείο και τμήμα αγγειοπλαστικής, ενώ θέσεις εργασίας μένουν κενές γιατί οι κρατούμενοι δεν πληρούν τις προϋποθέσεις χειρισμού μηχανημάτων.

Το τρέχον έτος μέχρι την ημέρα της αυτοψίας εκδόθηκαν 103 πειθαρχικές αποφάσεις από το αρμόδιο Συμβούλιο, όλες ομόφωνες. Από αυτές οι 23 αφορούσαν συγχώνευση επιβληθεισών πειθαρχικών ποινών. Από τις υπόλοιπες 80, όπως ενημερώθηκε το κλιμάκιο, αθωωτικές ήσαν μόνο 15. Εξετάσθηκε το βιβλίο αδειών και ελήφθησαν δειγματοληπτικά αντίγραφα απορριπτικών αποφάσεων. Από τις αιτήσεις για άδειες περίπου 2/3 έγιναν δεκτές και 1/3 απορρίφθηκαν. Το τρέχον έτος υποβλήθηκαν 94 αιτήματα για χορήγηση αδειών, εγκρίθηκαν 55 και απορρίφθηκαν 39. Σύμφωνα με πληροφόρηση από την κοινωνική λειτουργό που συμμετέχει στο πενταμελές συμβούλιο για τη χορήγηση αδειών, η ίδια κατά κανόνα συνεννοείται με τον διευθυντή, στο πλαίσιο της πρακτικής να μην υπάρχουν διαφωνίες στην άποψη που παρουσιάζεται στον Εισαγγελέα. Κυριότερες αιτίες απόρριψης είναι η αδυναμία αλλοδαπών κρατουμένων να αποδείξουν την ύπαρξη οικογενειακού ή φιλικού περιβάλλοντος, καθώς και τα πειθαρχικά παραπτώματα (ιδίως η παραγωγή αλκοόλ). Από τις άδειες που δίνονται, ελάχιστες παραβιάζονται.

Από το Διευθυντή του Καταστήματος Κράτησης, τέθηκαν ζητήματα που αφορούν κυρίως το κτιριακό πρόβλημα, τον υπερπληθυσμό και τη δυσκολία διαχείρισης περιστατικών συμπλοκής μεταξύ κρατουμένων εξ αιτίας της απουσίας χωριστών πτερύγων στο Κατάστημα Κράτησης. Από τον Αρχιφύλακα τέθηκε το πρόβλημα

Κατάστημα Κράτησης Αλικαρνασσού - αυτοψία 16 & 17/11/21

της έλλειψης προσωπικού και της ανεπαρκούς εκπαίδευσής του, καθώς πολλές φορές η εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων λαμβάνει χώρα αρκετά χρόνια μετά την ανάληψη υπηρεσίας. Από την αντιπροσωπεία του ΔΣ του Συλλόγου των Σωφρονιστικών Υπαλλήλων τέθηκε το ζήτημα των δύσκολων συνθηκών εργασίας.

Η επικοινωνία με τους κρατούμενους έγινε με συνεντεύξεις σε εξωτερικούς χώρους και με ερωτηματολόγια, τα οποία διανεμήθηκαν την πρώτη μέρα της επίσκεψης και συλλέχθηκαν την δεύτερη. Συνολικά διανεμήθηκαν 260 ερωτηματολόγια με ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου. Ενδεικτικά, τα ζητήματα που τέθηκαν από τους ερωτηθέντες ήταν ο υπερπληθυσμός και η συμβίωση πολλών εθνικοτήτων, η παλαιότητα και κακή κατάσταση του κτιρίου, οι συνθήκες διαβίωσης στα κελιά (οσμές, κοριοί, υπερπληθυσμός), η έλλειψη διαθεσίμων θέσεων εργασίας, η αναστολή επισκεπτηρίων εξ αιτίας της πανδημίας. Η παροχή βοήθειας κατά τη συμπλήρωση από μέλη του κλιμακίου δεν κατέστη δυνατή αυτή τη φορά, λόγω των μέτρων προστασίας. Τη δεύτερη μέρα της αυτοψίας, το κλιμάκιο της Αρχής παρακολούθησε την κινητοποίηση του προσωπικού προς αντιμετώπιση περιστατικού πυρπόλησης κελιού απομόνωσης από αλλοδαπό κρατούμενο που είχε πρόσφατα επιστρέψει από μεταγωγή και φέρεται να είχε ως κίνητρο τη διαμαρτυρία

Κατάστημα Κράτησης Αλικαρνασού - αυτοψία 16 & 17/11/21

για την επιμήκυνση της παραμονής του σε κελί απομόνωσης καθώς τα κελιά αυτά χρησιμοποιούνται ως χώροι καραντίνας, αν και προφανώς δεν ενδείκνυνται για τη χρήση αυτή.

Στο Κατάστημα εντοπίσθηκαν περί το τέλος Σεπτεμβρίου του 2021, 25 ενεργά κρούσματα Covid. Υπήρξε επίσης και ένας θάνατος κρατουμένου, ο οποίος διακομίσθηκε για νοσηλεία στο Βενιζέλειο Γενικό Νοσοκομείο Ηρακλείου. Τα κρούσματα αντιμετωπίσθηκαν με απομόνωση αυτών και των στενών επαφών τους στα κελιά τους. Κατά τις ημέρες της επίσκεψης, οι 230 από τους 275 κρατουμένους ήσαν εμβολιασμένοι, ποσοστό σχετικά υψηλό.

Γενικά συμπεράσματα

Επιδεινώνεται σοβαρά, παρά τις προσπάθειες του προσωπικού, το οξύτατο κτιριακό πρόβλημα που είχε διαπιστωθεί ήδη προ τριετίας. Οι παμπάλαιες και μη συντηρούμενες εγκαταστάσεις, των οποίων η ακαταλληλότητα έχει και επισήμως πιστοποιηθεί, αφ' ενός καθιστούν αδύνατη τη διαχείριση του υπερπληθυσμού (υπέρβαση δυναμικότητας κατά 40%, κελιά εκτός χρήσεως λόγω κατάρρευσης),

την εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης (ύδρευση, αποφυγή συγχρωτισμού σε περιπτώσεις κρουσμάτων κορονοϊού) και τη συνέχιση ή έναρξη εκπαιδευτικών ή άλλων δραστηριοτήτων, αφ' ετέρου δημιουργούν άμεσο κίνδυνο για την ασφάλεια κρατουμένων και προσωπικού σε ενδεχόμενα σεισμού ή πυρκαγιάς. Επί πλέον, σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη κρατουμένων χωρίς ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ, ειδικά όταν εκείνοι χρήζουν θεραπείας με φάρμακα υψηλού κόστους.

Επιμέρους παρατηρήσεις και συστάσεις

Προβλήματα υποδομών και υπερπληθυσμού: Παραμένει επίκαιρη η προσέγγιση του Συνηγόρου στο ζήτημα του σωφρονιστικού υπερπληθυσμού, όπως διατυπώθηκε ήδη από την πρώτη Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ το 2014 αλλά και σε επόμενες⁴⁴. Πρέπει να βρεθεί λύση στο ζήτημα των κτιριακών υποδομών με συντονισμένη δράση του αρμοδίου Υπουργείου, της Διοίκησης του Καταστήματος Κράτησης και των υπηρεσιών του Δήμου και της Περιφέρειας. Η μη επίλυση του κτιριακού σε συνδυασμό με τον υπερπληθυσμό του Καταστήματος Κράτησης αλλά και τον τύπο της φυλακής (χρήση λουκέτων) εγείρει σοβαρές ανησυχίες τόσο για τις καθημερινές συνθήκες διαβίωσης, όσο και για την οργάνωση έγκαιρης εγκατάλειψης του κτιρίου σε περίπτωση κινδύνου.

Ελλείψεις στα προγράμματα εκπαίδευσης, κατάρτισης και ψυχαγωγίας: Η αναστολή προγραμμάτων κατάρτισης και εκπαίδευσης εξ αιτίας της πανδημίας, σε συνδυασμό με τον υπερπληθυσμό και τους περιορισμούς επισκεπτηρίου, στερεί από τους κρατουμένους δημιουργικές διεξόδους. Η αναστολή των προγραμμάτων προτείνεται να ακολουθεί την αρχή της αναλογικότητας, καθώς και να εξετάζονται εναλλακτικοί τρόποι διεξαγωγής τους, εξ αποστάσεως ή δια ζώσης, με τήρηση όλων των προβλεπομένων μέτρων. Εκτιμάται πως η λειτουργία σχολείου, προγραμμάτων εργασιοθεραπείας αλλά και ψυχολογικής υποστήριξης θα λειτουργούσε ιδιαίτερα ευεργετικά στους κρατουμένους, ειδικά αν ληφθούν υπ' όψιν τα πολύ υψηλά ποσοστά κρατουμένων που λαμβάνουν φάρμακα ψυχικής

44. 2016: https://old.synigoros.gr/resources/docs/opcat_2016_gr.pdf σελ. 10-11, 2018: <https://old.synigoros.gr/resources/eθnikos-mhchanismos-prolhyhs-twn-vasanisthriwn--ths-kakometaxeirishs---ethsia-eidikh-ekthesh-opcat-2018.pdf> σελ. 19-20, 2019: https://old.synigoros.gr/resources/docs/eee_opcat_2019_gr.pdf σελ. 26-29, ενώ συναφή προς αυτή τη θέση ήταν και τα σχόλια της Αρχής <https://www.synigoros.gr/api/files/download/4> για το νομοσχέδιο, με το οποίο τροποποιήθηκαν οι τυπικές προϋποθέσεις χορήγησης τακτικής άδειας (ν. 4760/2020).

Κατάστημα Κράτησης Αλικαρνασσοῦ - αυτοψία 16 & 17/11/21

υγείας (105 από τους 278, σύμφωνα με τα στοιχεία του ιατροῦ κατά την ημέρα της αυτοψίας). Επισημαίνεται, περαιτέρω, ότι το «στεγνό πρόγραμμα» αυτοβοήθειας και συμβουλευτικής, το οποίο εκπονούσε το ΚΕΘΕΑ «Αριάδνη» Ηρακλείου, υλοποιήθηκε μόνο κατά το Μάρτιο του 2020, καθώς αναστάλη λόγω των μέτρων πρόληψης και αντιμετώπισης του Covid-19. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τη λειτουργία «στεγνού προγράμματος» στο Κατάστημα Κράτησης και τη συντηρητική πολιτική χορήγησης φαρμάκων ψυχικής υγείας που ακολουθείται από τον επισκέπτη ψυχίατρο, είναι επιτακτικό να δοθούν εναλλακτικές υπηρεσίες υποστήριξης των κρατουμένων που αντιμετωπίζουν προβλήματα εξαρτήσεων και ψυχικής υγείας. Η έλλειψη σχολείου θα πρέπει να επιλυθεί με συντονισμό των αρμοδίων υπηρεσιών του Δήμου, καθώς η Διοίκηση έχει προτείνει την τοποθέτηση λυόμενης αίθουσας σε κατάλληλο χώρο της φυλακής. Θα ήταν επωφελές να λειτουργεί πρόγραμμα εκμάθησης ελληνικών για αλλοδαπούς καθώς το Κατάστημα Κράτησης φιλοξενεί κρατούμενους από 30 εθνικότητες. Σύμφωνα με την παρασχεθείσα ενημέρωση,

αρκετοί κρατούμενοι βασίζονται σε συγκρατούμενους τους προκειμένου να επικοινωνήσουν με τις αρχές, ενώ προβλήματα εντοπίζονται και στην επικοινωνία τους με τις ιατρικές υπηρεσίες. Τα συναρμόδια Υπουργεία Προστασίας του Πολίτη και Παιδείας θα πρέπει να εξετάσουν την υλοποίηση σχετικών προγραμμάτων. Χρειάζεται ανανέωση του υλικοτεχνικού εξοπλισμού του εργαστηρίου, ώστε να μην τίθεται ζήτημα ασφάλειας στη χρήση τους. Οι διαθέσιμες θέσεις εργασίας, οι αναλυτικές πληροφορίες για τις απαιτήσεις και τον ευεργετικό υπολογισμό κάθε θέσης, θα ήταν χρήσιμο να υπάρχουν αναρτημένες σε σημείο και γλώσσα προσβάσιμη σε όλους τους κρατούμενους, ώστε να διευκολύνεται η συμμετοχή τους αλλά και η διαφάνεια της σχετικής διαδικασίας. Περαιτέρω, σε περίπτωση απορριπτικών αποφάσεων, πέρα από την ειδική και σαφή αιτιολόγηση της απόφασης, οι κρατούμενοι θα πρέπει να ενημερώνονται με τρόπο κατανοητό για τη διαδικασία υποβολής ενστάσεων και το αρμόδιο όργανο.

Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη: Εντοπίζεται σοβαρό πρόβλημα πρόσβασης κρατουμένων χωρίς ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ σε φαρμακευτική περίθαλψη, ειδικά όταν πρόκειται για φάρμακα υψηλού κόστους, όπως η θεραπεία για Ηπατίτιδα C. Η αδυναμία υπέρβασης της έλλειψης ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ κατά την ηλεκτρονική συνταγογράφηση έχει ως αποτέλεσμα να μην εφαρμόζονται οι προβλέψεις του άρθρου 27 του Σωφρονιστικού Κώδικα, το οποίο ορίζει σαφώς ότι *«η διεύθυνση εξασφαλίζει στους κρατούμενους ιατρική και φαρμακευτική περίθαλψη επιπέδου ανάλογου με αυτό του λοιπού πληθυσμού»*, αλλά και του άρθρου 33 του ν. 4368/2016, σύμφωνα με το οποίο οι κρατούμενοι σε φυλακές συγκαταλέγονται στους δικαιούχους δωρεάν ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης (βλ. και α.6 § 8 της ΚΥΑ Α3(γ)/ΓΠ/οικ.25132/4-4-2016). Το ζήτημα θα πρέπει να επιλυθεί με συντονισμό των συναρμοδίων Υπουργείων Προστασίας του Πολίτη, Υγείας και Εργασίας, ώστε να προβλεφθεί η δυνατότητα ηλεκτρονικής συνταγογράφησης χωρίς συμπλήρωση του εν λόγω πεδίου για κρατούμενους χωρίς ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ. Εναλλακτικά, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί η λύση του ΠΑΜΚΑ προκειμένου να χορηγηθεί η προσήκουσα φαρμακευτική αγωγή με τη σχετική πρόβλεψη στο σύστημα της ηλεκτρονικής συνταγογράφησης, η οποία χρησιμοποιήθηκε ώστε να γίνει ο εμβολιασμός κρατουμένων χωρίς ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ κατά του Covid-19. Υπενθυμίζεται ότι το Υπουργείο Υγείας παρουσίασε (2017) το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ηπατίτιδα C, σύμφωνα με το οποίο η ιογενής Ηπατίτιδα C αποτελεί μείζον πρόβλημα δημόσιας υγείας παγκοσμίως αλλά και στη χώρα μας, που συνοδεύεται από κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις και αναδεικνύεται ως μία από τις προτεραιότητες των Πολιτικών Υγείας. Μάλιστα, ανάμεσα στις πρωταρχικές αξίες, στις οποίες βασίζεται το Εθνικό Σχέδιο, συγκαταλέγεται η ισότητα και ισοτιμία των ασθενών στην απαραίτητη φροντίδα υγείας. Πρέπει να διευκολυνθεί η πρόσβαση των κρατουμένων σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας πέραν της λήψης φαρμακευτικής αγωγής. Προτείνεται

η ενίσχυση του προσωπικού με πρόβλεψη οργανικής θέσης ψυχολόγου και η δι-ασύνδεση του ιατρείου του Καταστήματος Κράτησης με τις υπηρεσίες ψυχικής υγείας του Βενιζέλειου Γενικού Νοσοκομείου Ηρακλείου και του ΠΑ.Γ.ΝΗ.

4.3. Αστυνομικά κρατητήρια

4.3.1. Αστυνομική Διεύθυνση Ηρακλείου

Στις 17.11.2021, κλιμάκιο της Αρχής διενήργησε αυτοψία στα κρατητήρια της Αστυνομικής Διεύθυνσης Ηρακλείου. Σε χωρητικότητα 68 θέσεων υπήρχαν 28 κρατούμενοι, όλοι διοικητικοί. Διαπιστώθηκαν σχετικά αξιοπρεπείς συνθήκες και αποτελεσματική διαχείριση της επιβάρυνσης που προκαλεί το μεγάλο ποσοστό περιπτώσεων διοικητικής κράτησης. Φαίνεται πως έχουν εκλείψει φαινόμενα υπερπληθυσμού ή μακρόχρονης κράτησης. Προτείνονται βελτιωτικές παρεμβάσεις, όπως η αξιοποίηση διαθέσιμου χώρου για προαυλισμό.

Κρατητήριο Αστυνομικής Διεύθυνσης Ηρακλείου - αυτοψία 17/11/21

Κρατητήριο Αστυνομικής Διεύθυνσης Ηρακλείου - αυτοψία 17/11/21

4.3.2. Τμήμα Διαχείρισης Μετανάστευσης Θέρμης

Στις 7 Δεκεμβρίου 2021, εκπρόσωπος της Αρχής διενήργησε αυτοψία στο Τμήμα Διαχείρισης Μετανάστευσης Θέρμης, στο οποίο κρατούνταν την ημέρα της αυτοψίας 2 άτομα. Τα κρατητήρια στεγάζονται σε χώρο του εργοστασίου συντήρησης – επισκευής οχημάτων της ελληνικής αστυνομίας, σε απόσταση περίπου 1 χλμ βορειοανατολικά της Νέας Ραιδεστού Θεσσαλονίκης.

Υπάρχουν δυο χώροι κράτησης συνολικά 12 ατόμων, ένας με χωρητικότητα για πέντε άτομα και ένας για επτά. Οι χώροι παρουσιάζουν σημαντικές φθορές και χρειάζονται ανακαίνιση και βάψιμο. Τα κρεβάτια είναι κτιστά και επάνω στο καθένα έχει τοποθετηθεί στρώμα από αφρολέξ. Τα στρώματα φαίνονται αρκετά παλιά. Τα κλινοσκεπάσματα αποτελούνται μόνο από κουβέρτες που χορηγεί η υπηρεσία, ενώ δεν επιτρέπονται σεντόνια και μαξιλάρια. Η καθαριότητα στο Τμήμα γίνεται από συνεργείο καθημερινά. Απολύμανση γίνεται από ιδιωτική εταιρία κάθε 15 ημέρες. Χορηγείται στους κρατούμενους σκόνη καθαρισμού για να πλένουν οι ίδιοι τα ρούχα τους αλλά δεν τους χορηγούνται μέσα και υλικά ατομικής καθαριότητας.

Παρ' ότι υπάρχει σακούλα σκουπιδιών σε κάθε κελί, ο χώρος ανάμεσα στον πίσω εξωτερικό τοίχο και τα κάγκελα του κελιού ήταν γεμάτος σκουπίδια και χρησιμοποιημένα πλαστικά ποτήρια. Ο χώρος χρειάζεται επείγοντως καθαρισμό, ενώ κρατούμενος σημείωσε ότι υπάρχουν έντομα που τους τσιμπάνε και τους κάνουν σημάδια, ότι η τουαλέτα είχε βουλώσει μια ώρα πριν και ότι η κουβέρτα που τους έχει χορηγηθεί ως κλινოსκεπάσματα δεν είναι επαρκής. Υπάρχει ζεστό νερό με θερμοσίφωνα και κλιματισμός για ψύξη το καλοκαίρι και θέρμανση τον χειμώνα. Η σίτιση των κρατουμένων γίνεται από τοπική επιχείρηση. Δεν υπάρχει καμμία δυνατότητα προαυλισμού, πράγμα που καθιστά τους εν λόγω χώρους εντελώς ακατάλληλους για πολυήμερη κράτηση. Υπάρχει αρκετό φυσικό φως από τα παράθυρα κάθε κελιού. Έξω από τα κελιά έχει τοποθετηθεί καρτοτηλέφωνο. Υπάρχει στο τμήμα μικρό απόθεμα από ρούχα που μπορούν να δοθούν σε κρατούμενους. Τυχόν ζημιές στις εγκαταστάσεις και τα υδραυλικά επισκευάζονται με γρήγορες διαδικασίες από εξωτερικά συνεργεία.

Οι κρατούμενοι υποβάλλονται σε rapid test για ανίχνευση του COVID-19 κατά την είσοδό τους στο τμήμα. Το τμήμα δεν διαθέτει φαρμακείο ή νοσηλεύτη, εάν ζητηθεί δίνουν στους κρατούμενους παυσίπονο που τυχαίνει να έχει κάποιος αστυνομικός. Εάν παρουσιαστεί ανάγκη ιατρικής φροντίδας γίνεται μεταγωγή τους σε εφημερεύον νοσοκομείο.

Συμπερασματικά, διαπιστώνονται χρόνια προβλήματα παρά τη βελτίωση των συνθηκών. Τα προβλήματα αυτά αφορούν κυρίως την εντελώς ακατάλληλη για πολυήμερη κράτηση κτιριακή υποδομή και το προβληματικό οργανωτικό πλαίσιο λειτουργίας που δεν προβλέπει υπηρεσίες όπως, για παράδειγμα, τη χορήγηση επαρκών κλινοσκεπασμάτων και ατομικών ειδών καθαριότητας. Στη συγκεκριμένη περίπτωση προέκυψε επίσης η ανάγκη πληρέστερου καθαρισμού και συχνότερης απολύμανσης του χώρου κράτησης.

4.3.3. Υποδιεύθυνση Μεταγωγών Θεσσαλονίκης

Στις 9 Δεκεμβρίου 2021, εκπρόσωπος του Συνηγόρου διενήργησε αυτοψία στα κρατητήρια της Υποδιεύθυνσης Μεταγωγών Θεσσαλονίκης.

Στα κελιά δεν υπήρχαν χτιστά κρεβάτια και οι κρατούμενοι κοιμόντουσαν σε στρώματα απλωμένα στο πάτωμα. Το πάτωμα στον διάδρομο ήταν καθαρό ενώ μέσα στα κελιά, όπου ακόμα κοιμόντουσαν οι κρατούμενοι, ήταν λιγότερο καθαρό. Σύμφωνα με την ενημέρωση από τον υπεύθυνο αστυνομικό, φέτος εγκαταστάθηκε νέο σύστημα εξαερισμού με μεγάλους σωλήνες με αποτέλεσμα να μην υπάρχει πλέον η χαρακτηριστική μυρωδιά κρατητηρίων. Επίσης τοποθετήθηκαν ηλιακοί θερμοσίφωνες, ένας για κάθε κελί, για την παροχή ζεστού νερού. Η θέρμανση τον χειμώνα είναι από καλοριφέρ με καυστήρα πετρελαίου. Η καθαριότητα

γίνεται από συνεργείο που καθαρίζει καθημερινά το χώρο του διαδρόμου, τις τουαλέτες και τα ντους, ενώ τα κελιά τα καθαρίζουν οι ίδιοι οι κρατούμενοι. Επίσης οι φύλακες δίνουν στους κρατούμενους ατομικά ήδη καθαριότητας και σύμφωνα με τον υπεύθυνο αστυνομικό υπάρχει σχετική επάρκεια στις αποθήκες.

Η σίτιση των κρατουμένων γίνεται μέσω εταιρίας εστίασης (μεσημέρι) και του κυλικείου (πρωί και απόγευμα). Στο χώρο έχει δημιουργηθεί γραφείο-ιατρείο με βασικό εξοπλισμό (κρεβάτι εξέτασης, καρδιογράφο, σύνδεση με το διαδίκτυο ώστε να μπορεί να γίνει έκδοση παραπεμπτικών και συνταγών, πιεσόμετρο, οξύμετρο, κλπ). Δεν υπάρχουν όμως βασικά φάρμακα, όπως απλά παυσίπονα, και, το κυριότερο, δεν υπάρχουν γιατροί. Δεδομένης της απουσίας χώρου προαυλισμού, ο χώρος παραμένει ακατάλληλος για πολυήμερη κράτηση.

Τα ειδικά μέτρα λόγω πανδημίας περιλαμβάνουν τον έλεγχο με rapid test όλων των αλλοδαπών πριν την άφιξή τους στα κρατητήρια και, στη συνέχεια, την τοποθέτησή τους για 10-14 μέρες σε ξεχωριστό κελί σε ομάδες σύμφωνα με την ημερομηνία άφιξης. Σύμφωνα με τον υπεύθυνο αστυνομικό τα μέτρα αυτά είχαν ως συνέπεια να έχει διαπιστωθεί μόνο μια περίπτωση Covid-19 σε όλη τη διάρκεια της κρίσης. Διαγνώστηκαν θετικοί δυο κρατούμενοι που βρίσκονταν σε κελί 5 ατόμων. Κρατήθηκαν ξεχωριστά από τους υπόλοιπους για όσες μέρες χρειάστηκε και δεν παρουσιάστηκε άλλο κρούσμα.

4.4. ΠροΚεΚΑ και Τμήματα Συνοριακής Φύλαξης

Σε επισκέψεις στα Τμήματα Συνοριακής Φύλαξης Σουφλίου και Φερών Έβρου και στα ΠροΚεΚΑ Ταύρου, Αμυγδαλέζας Αττικής και Φυλακίου Ορεστιάδας, ο ΕΜΠ διαπίστωσε προσπάθειες για βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, αλλά και πάγια προβλήματα, όπως η έλλειψη διερμηνείας και τηλεκαρτών.

Δεν διαπιστώθηκε υπερπληθυσμός, χωρίς ωστόσο να έχει εισακουσθεί η πρόταση για αποσυμφόρηση ως μέτρο προφύλαξης. Οι εμβολιασμοί ξεκίνησαν, μόλις τον Οκτώβριο 2021, σε μικρό ποσοστό εγκλειστών στα ΠροΚεΚΑ της Αττικής, ενώ η έλλειψη προσωρινού ΑΜΚΑ εμποδίζει τον εμβολιασμό στο Φυλάκιο Ορεστιάδας. Ο ΕΜΠ επαναφέρει την πρότασή του για μέτρα εναλλακτικά της κράτησης και συνιστά ταχεία επέκταση του προγράμματος εμβολιασμού στο σύνολο των κρατουμένων.

Παραμένει η πρακτική της κράτησης των νεοεισερχομένων από τον Έβρο (οδηγούνται, πλην οικογενειών, στο ΠροΚεΚΑ Φυλακίου) αλλά και από τα θαλάσσια σύνορα (οι διασωθέντες από ναυάγια το Σεπτέμβριο και Οκτώβριο 2021 οδηγήθηκαν στην Αμυγδαλέζα). Η πρακτική αυτή καταστρατηγεί τις διατάξεις για την Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής (οργανική μονάδα του Υπουργείου Μετανάστευσης και

όχι της ΕΛΑΣ), και σηματοδοτεί την πάγια θεώρηση του μετανάστη ή/και αιτούντος άσυλο ως κρατούμενου, δηλαδή την κατά κανόνα στέρηση της προσωπικής του ελευθερίας κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας.

4.4.1. Ταύρος

Την 1.11.2021 διενεργήθηκε αυτοψία στο Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης Αλλοδαπών (ΠροΚεΚΑ) Ταύρου, χωρητικότητας 200 ατόμων συνολικά, όπου κρατούνται 98 αλλοδαποί (ενήλικοι άνδρες). 48 αλλοδαποί κρατούνται πέραν του τριμήνου ενώ 15 αλλοδαποί έχουν υπερβεί το εξάμηνο διάστημα κράτησης, σε ποσοστό (15%) μη αμελητέο. Εμβολιασμοί έχουν ξεκινήσει πρόσφατα.

Οι συνθήκες διαβίωσης φάνηκαν βελτιωμένες σε σχέση με παλαιότερα (αρχές 2020). Τούτο οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη μείωση των κρατούμενων κατά το ήμισυ (98 άτομα). Ειδικότερα: Στον 2^ο όροφο χρησιμοποιούνται οι πτέρυγες Δ2 (χωρητικότητας 55 ατόμων) στην οποία βρίσκονται 26 άτομα, και Δ5 (χωρητικότητας 55 ατόμων) με 24 άτομα. Η πτέρυγα Δ4 (χωρητικότητας 49 ατόμων) χρησιμοποιείται για τους νεοεισερχόμενους, 19 άτομα την ημέρα αυτοψίας, οι οποίοι παραμένουν καραντίνα για 14 ημέρες. Η πτέρυγα που είχε καεί (Δ3) είναι προς το παρόν άδεια. Στον 3^ο όροφο κρατούνται 26 άτομα στην πτέρυγα η οποία μέχρι το 2019 φιλοξενούσε γυναίκες, ενώ σε ειδικό χώρο διαβιούν ένας κρατούμενος που πάσχει από ηπατίτιδα, ένας οροθετικός και ένας με ψυχιατρικά προβλήματα. Λόγω COVID-19 το κλιμάκιο επισκέφθηκε μόνο την πτέρυγα της οποίας οι κρατούμενοι προσαυλιζόνταν εκείνη την ώρα. Η καθαριότητα κρίνεται ικανοποιητική, τόσο στον διάδρομο και στην πτέρυγα που ελέγχθηκε όσο και στην αυλή. Στα κρεβάτια που χρησιμοποιούνταν υπήρχαν στρώματα και κλινοσκεπάσματα. Οι χώροι υγιεινής ήταν σε αποδεκτή κατάσταση.

Το φαγητό ετοιμάζεται στη λέσχη της Αστυνομίας που βρίσκεται στο ισόγειο του κτιρίου. Στον διάδρομο υπήρχαν δύο τροχήλατες βάσεις όπου ήταν τοποθετημένα κιβώτια με τρόφιμα με το μεσημεριανό φαγητό. Το ψωμί ήταν τοποθετημένο σε μεγάλες σακκούλες σκουπιδιών, ακουμπισμένες στο πάτωμα. Σε κάθε πτέρυγα υπάρχουν δύο καρτοτηλέφωνα. Προσφάτως, τοποθετήθηκαν άλλες τρεις συσκευές στο προαύλιο του 2^{ου} ορόφου. Ελέγχθηκαν οι δύο χώροι όπου φυλάσσονται τα προσωπικά αντικείμενα των κρατούμενων (σακίδια, ρούχα, παπούτσια). Διαπιστώθηκε μεγαλύτερη τάξη και καθαριότητα από παλιότερα, λόγω μικρότερου αριθμού κρατούμενων. Υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης. Τα συνεργεία καθαρισμού είναι πιο αποτελεσματικά, καθώς οι καθαρίστριες εισέρχονται πλέον και στις πτέρυγες των κρατούμενων. Προαυλισμός γίνεται ανά πτέρυγα, πρωί – βράδυ για 1 ώρα και 15 λεπτά τη φορά.

Συνολικά, στο κέντρο απασχολούνται 3 νοσηλευτές, μία επισκέπτρια υγείας, μία

ψυχολόγος μία κοινωνική λειτουργός και ένας διοικητικός υπάλληλος. Η σύμβαση του γιατρού έχει λήξει και μέχρι να ανανεωθεί, διατίθεται ο γιατρός του ΠροΚεΚΑ Αμυγδαλέζας, δύο πρωινά την εβδομάδα. Από τη συνάντηση με δύο νοσηλευτές, τη ψυχολόγο και την κοινωνική λειτουργό, προέκυψε πως έχει ξεκινήσει ήδη, άτυπα, η συνεργασία με τον ΟΚΑΝΑ, για τους τοξικοεξαρτημένους κρατούμενους.

Θετικά σημεία: μείωση του πληθυσμού του κέντρου, ύπαρξη διερμηνέων σε σταθερή βάση με διάθεση από τη FRONTEX, ιατροκοινωνική μέριμνα με αρκετό προσωπικό, επαρκείς συνθήκες υγιεινής, έναρξη εμβολιασμών που όμως είναι ακόμη σε πολύ μικρό ποσοστό, προγραμματισμός Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής για Μνημόνιο συνεργασίας με τον ΟΚΑΝΑ.

Προτάσεις για βελτίωση: Περισσότερος χρόνος προαυλισμού, δεδομένου του μικρού αριθμού κρατούμενων, συνολικά. Αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων πτερυγών για ακόμη μεγαλύτερη αποσυμφόρηση. Καλύτερες συνθήκες μεταφοράς και προετοιμασίας γευμάτων. Γιατρός σε καθημερινή βάση. Μόνιμη πρόβλεψη χορήγησης τηλεκάρτας από την ΕΛΑΣ σε όλους όσους αδυνατούν να προμηθευτούν. Διασφάλιση της ουσιαστικής ιατρικής εξέτασης/λήψης ιατρικού ιστορικού όλων των επιστρεφόμενων που διέρχονται από το ΠροΚεΚΑ πριν την επιχείρηση. Επανεξέταση της ύπαρξης εύλογης προοπτικής απομάκρυνσης για τη συνέχιση διοικητικής κράτησης εθνικών ομάδων όπως οι Αφγανοί.

4.4.2. Αμυγδαλέζα

Την 4.11.2021 διενεργήθηκε αυτοψία στο Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης Αλλοδαπών (ΠροΚεΚΑ) Αμυγδαλέζας όπου υπήρχαν συνολικά 584 κρατούμενοι. 142 κρατούμενοι έχουν υπερβεί το εξάμηνο διάστημα κράτησης, σε αναλογία 1 στους 4 κρατούμενους. Στον Α΄ Τομέα⁴⁵ κρατούνταν 521 άνδρες (χωρητικότητα 650) και 34 γυναίκες (χωρητικότητα 50). Στον Β΄ τομέα κρατούνταν 28 ασυνόδευτοι ανήλικοι (χωρητικότητα 50) και οικογένειες (συνολικά 9 άνδρες, 11 γυναίκες, 13 αγόρια, 5 κορίτσια, χωρητικότητα 50). Ο Γ΄ τομέας (COVID-19) είναι ανενεργός. Συνολική χωρητικότητα Κέντρου: 1.100 θέσεις.

Κατά τη συνάντηση με τον Διοικητή συζητήθηκε ο τρόπος λειτουργίας του Κέντρου, οι αλλαγές που έχουν λάβει χώρα από την τελευταία αυτοψία του Συνηγόρου του Πολίτη τον Ιούλιο του 2019 καθώς και η διαχείριση έκτακτων καταστάσεων. Συνολικά, το ΠροΚεΚΑ έχει 200 containers και, σύμφωνα με τον Διοικητή, δεν υπάρχει χώρος για τοποθέτηση περισσότερων προκειμένου να αποσυμφορηθούν

45. Στοιχεία της Δ/σης Αλλοδαπών Αττικής της 01.11.2021. Σύνολο 621 κρατούμενοι στην Αμυγδαλέζα. 530 άνδρες, 45 γυναίκες, 46 ανήλικοι εκ των οποίων οι 28 ασυνόδευτοι).

όσα βρίσκονται σε λειτουργία. Εντός του κάθε οικίσκου στεγάζονται 8 άτομα, χωρίς επαρκή χώρο καθώς δεν τηρείται το minimum των 4 τ.μ. ανά κρατούμενο υπό κανονικές συνθήκες, πολλών μάλλον δεν τηρούνται αποστάσεις για λόγους προφύλαξης έναντι του κορονοϊού. Έχει ολοκληρωθεί η τοποθέτηση εξωτερικών καλωδίων σε κάθε οικίσκο και με τον τρόπο αυτό έχουν ελαχιστοποιηθεί οι φθορές, ζημιές και καταστροφές των ηλεκτρικών ειδών.

Ο προαύλιος χώρος στις πτέρυγες παραμένει χωρίς σκέπαστρο/σκίαση και δεν έχει προστεθεί κάποιο γήπεδο/χώρος δραστηριοτήτων, παρά μόνο ένα αυτοσχέδιο γήπεδο ποδοσφαίρου. Σε κάθε πτέρυγα ωστόσο υπάρχει χώρος λατρείας (τζαμί ή/και εκκλησάκι). Υπάρχει πρόσβαση σε wi-fi σύνδεση ίντερνετ και επιτρέπονται τα κινητά τηλέφωνα, γεγονός που έχει συμβάλει στην κοινωνική ειρήνη. Το πρόβλημα της αποκομιδής των σκουπιδιών εξακολουθεί να μην έχει βρει οριστική λύση λόγω της σχετικής άρνησης του Δήμου Αχαρνών. Ως προσωρινή λύση γίνεται χρήση απορριμματοφόρων του Δήμου Αθηναίων 2 φορές/εβδομάδα ενώ η καθαριότητα του Κέντρου πραγματοποιείται μέσω υπηρεσιών εταιρείας καθαριότητας. Ελλείψεις παρατηρούνται σε είδη πρώτης ανάγκης (σαπούνια, σαμπουάν κ.ά), ενώ τα κλινοσκεπάσματα αποστέλλονται για πλύση εντός των δομών της ΕΛΑΣ. Λοιπές ανάγκες σε ρουχισμό/υπόδηση καλύπτονται με μέριμνα των κοινωνικών λειτουργών, μέσω χορηγιών, που δεν επαρκούν πάντα. Η σίτιση πραγματοποιείται από την Αστυνομία καθημερινά είτε από τη Λέσχη (Πέτρου Ράλλη) είτε από τη ΓΑΔΑ. Ιδιαίτερης σημασίας κρίνεται η πρόβλεψη ειδικών γευμάτων για άτομα με ειδικές ανάγκες (πχ πάσχοντες από διαβήτη).

Στο Κέντρο έχει δημιουργηθεί ειδική πτέρυγα για τον Covid-19 καθώς και πτέρυγα για τις επαφές, δηλαδή τα άτομα που έχουν έρθει σε επαφή με κρούσμα Covid-19 αλλά δεν έχουν εμφανώς νοσήσει. Το ΠροΚεΚΑ Αμυγδαλέζας λειτουργεί ως Κέντρο Covid- 19 για όλη την Αττική, δηλαδή στις πτέρυγες του μεταφέρονται τα κρούσματα που εντοπίζονται είτε στα Αστυνομικά Τμήματα είτε σε άλλα ΠροΚεΚΑ. Κατά την άφιξη στο Κέντρο διενεργείται rapid τεστ σε όλους και προληπτική καραντίνα 1 εβδομάδας. Στις 25.10.2021 πραγματοποιήθηκαν οι πρώτοι εμβολιασμοί από κλιμάκιο του ΕΟΔΥ σε 43 άτομα. Διαπιστώθηκε ότι οι κρατούμενοι δεν ήταν επαρκώς ενημερωμένοι και για αυτό δεν σημειώθηκε μεγάλη συμμετοχή. Σημαντικό εμπόδιο για την ολοκλήρωση του εμβολιασμού είναι η μη δυνατότητα χορήγησης Προσωρινού ΑΜΚΑ (ΠΑΜΚΑ) για τους κρατούμενους, κυρίως λόγω μη ταυτοποίησης ονοματεπωνυμικών στοιχείων. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να προβλεφθεί τρόπος αντιμετώπισης του ζητήματος ταυτοποίησης προκειμένου να προχωρήσει το εμβολιαστικό πρόγραμμα και εντός των χώρων κράτησης.

Υπηρεσίες υγείας, ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και διερμνεϊας παρέχονται καθημερινά, εκτός Σαββάτου και Κυριακής, από την Ανώνυμη Εταιρεία Μονάδων

Υγείας (ΑΕΜΥ), συνολικού δυναμικού 15 ατόμων, εκ των οποίων 2 γιατροί (1 ιατρός γενικός χειρουργός και επικουρικά 1 γιατρός καρδιολόγος), 2 ψυχολόγοι, 3 νοσηλεύτριες, 2 κοινωνικοί λειτουργοί, 1 επισκέπτης υγείας, 1 διοικητικός υπάλληλος και 3 διαπολιτισμικοί μεσολαβητές για γλώσσες ουρντού, φαρσί και παστούν, ενώ χρησιμοποιείται και η τηλεφωνική διερμηνεία με τους διερμηνείς της FRONTEX για αραβικά, μέσω του ΠροΚεΚΑ Ταύρου. Το κλιμάκιο της Αρχής παρατήρησε ότι το προσωπικό της ΑΕΜΥ δεν είναι εξοικειωμένο με το screening ευαλωτότητας των Κέντρων Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ιδίως όσον αφορά την καταγραφή θυμάτων trafficking), διότι παρέχει υπηρεσίες στην ΕΛΑΣ και αντιμετωπίζει αλλοδαπούς προς επιστροφή στα Προαναχωρησιακά Κέντρα και όχι νεοεισερχόμενους από τα σύνορα, κάτι το οποίο, σύμφωνα με το ν. 4375/2016 (άρθρο 14) είναι το αντικείμενο της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου και όχι της ΕΛΑΣ.

Κατά μέσο όρο εξυπηρετούνται 40 ωφελούμενοι καθημερινά, ενώ χορηγούνται πάνω από 40 φαρμακευτικές αγωγές (ψυχιατρικές και παθολογικές) από τους νοσηλευτές σε καθημερινή βάση. Ωστόσο, υπάρχουν ελλείψεις σε φάρμακα (παρόλο που προβλέπεται ειδική χρηματοδότηση) ενώ ιατρικές υπηρεσίες παρέχονται καθημερινά έως τις 15.00 και οι λοιπές υπηρεσίες έως τις 16.00, με αποτέλεσμα κατά τις λοιπές ώρες να μην παρέχεται ιατρική φροντίδα. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα ενός κρατούμενου, με τον οποίο συνομίλησαν τα στελέχη του Συνηγόρου, ο οποίος υπέστη καρδιακό επεισόδιο εντός του Κέντρου και του παρασχέθηκαν οι πρώτες βοήθειες από το νοσηλευτικό προσωπικό εντός της βάρδιάς του έως ότου έρθει το ΕΚΑΒ. Για το ίδιο περιστατικό, μετά την επιστροφή του από το νοσοκομείο, έπρεπε να ανευρεθεί άμεσα ειδική αγωγή, η οποία εν τέλει χορηγήθηκε από Κοινωνικό Φαρμακείο. Επομένως, κρίνεται απαραίτητο αφενός να υπάρχει ιατρική κάλυψη όλο το 24ωρο εντός του Κέντρου καθώς και να προβλεφθεί μεγαλύτερη επάρκεια σε φάρμακα.

Οι ειδικότητες που υπάρχουν δεν καλύπτουν όλες τις παθήσεις. Θα πρέπει να γίνει πρόβλεψη για παιδίατρο, εφόσον υπάρχουν ανήλικα παιδιά (κατά την ημέρα της αυτοψίας 18 ανήλικα παιδιά με τις οικογένειές τους και 28 ασυνόδευτα), καθώς και για ψυχίατρο, καθώς πολλοί κρατούμενοι λαμβάνουν ψυχιατρική αγωγή (κατά μέσο όρο 35 άτομα την ημέρα) ενώ οι ανάγκες για ψυχιατρική παρακολούθηση καλύπτονται από τον ψυχίατρο του Πολυιατρείου της ΕΛ.ΑΣ. Στο Κέντρο λειτουργεί οδοντιατρείο, πλήρως εξοπλισμένο και στελεχωμένο με οδοντίατρο, το οποίο επισκέπτονται οι διαμένοντες και από άλλα ΠροΚεΚΑ.

Επιπλέον, όσον αφορά την ανάπτυξη δραστηριοτήτων, καταγράφεται η έλλειψη εξωτερικών αθλητικών δραστηριοτήτων, εκτός μόνον από αυτοσχέδιο ποδόσφαιρο. Ειδικά για τα ανήλικα μικρής ηλικίας, δεν είναι σε λειτουργία πλέον η παιδική

χαρά και επομένως παραμένουν εντός της πτέρυγας. Η χορήγηση ρούχων, υποδημάτων, παιχνιδιών, ειδών υγιεινής γίνεται μέσω χορηγιών υπό την επιμέλεια των κοινωνικών λειτουργιών. Με θετική ανταπόκριση από τους διαμένοντες λειτουργεί βιβλιοθήκη, στην οποία αναμένεται να προστεθούν αραβόφωνα βιβλία.

Συμπεράσματα και προτάσεις:

Οι συνθήκες διαβίωσης και λειτουργίας του Κέντρου κρίνονται βελτιωμένες σε σχέση με την αυτοψία που πραγματοποιήθηκε από κλιμάκιο του Συνηγόρου του Πολίτη τον Ιούλιο του 2019, ως προς την αποκομιδή των σκουπιδιών και την κατάσταση των οικίσκων. Ωστόσο, παρατηρήθηκαν ελλείψεις στην παροχή υπηρεσιών και στα παρασχεθέντα υλικά προς τους διαμένοντες ενώ ακολουθείται η πρακτική στο Προαναχωρησιακό Κέντρο να οδηγούνται νεοεισερχόμενοι στη χώρα από ναυάγια (άνδρες, γυναίκες, οικογένειες, παιδιά) χωρίς να έχουν περάσει από διαδικασίες πρώτης υποδοχής σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης. Στα θετικά σημεία συγκαταλέγεται η λειτουργία οδοντιατρείου, ενώ προτείνονται τα εξής: 24ωρη παρουσία ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού, προσθήκη απαραίτητου ιατρικού προσωπικού ειδικότητας παιδιατρικής, ψυχιατρικής κ.ά., πλήρης πρόβλεψη για φαρμακευτική κάλυψη τόσο για τις τακτικές φαρμακευτικές αγωγές όσο και για έκτακτα περιστατικά ή καθημερινές ανάγκες, πλήρης αποκατάσταση των ζημιών και φθορών στα κοντέινερ, η αντικατάσταση των ολοσχερώς κατεστραμμένων (καμένων), η επαναλειτουργία των κλειστών πτερυγών για την αποσυμφόρηση των οικίσκων, προκειμένου να μην διαμένουν πάνω από 4 κρατούμενοι ανά οικίσκο (αντί των 8 σήμερα), πλήρης ενημέρωση των κρατουμένων για το εμβολιαστικό πρόγραμμα και επιτάχυνση του προγράμματος εμβολιασμού όσο το δυνατόν μεγαλύτερου πληθυσμού με λήψη ιστορικού παθήσεων/αλλεργιών προς αποφυγή οιασδήποτε διακινδύνευσης της υγείας των κρατουμένων, μετεγκατάσταση των γραφείων της Υπηρεσίας Ασύλου σε καινούργιους οικίσκους, δημιουργία χώρων άθλησης/ ψυχαγωγίας, ειδικά για τους ανήλικους διαμένοντες.

4.4.3. Τμήματα Συνοριακής Φύλαξης Σουφλίου και Φερών

Την 9.11.2021 διενεργήθηκε αυτοψία στο Τμήμα Συνοριακής Φύλαξης Σουφλίου. Οι χώροι κράτησης αποτελούνται από τέσσερα (4) κελιά , συνολικής χωρητικότητας 32 ατόμων (8 άτομα/κελί). Κατά την ημέρα της αυτοψίας δεν υπήρχαν κρατούμενοι. Οι χώροι κράτησης διαθέτουν θέρμανση (με καυστήρες πετρελαίου), ζεστό (με ηλιακό θερμοσίφωνα και καυστήρες πετρελαίου). Η καθαριότητα έχει ανατεθεί σε εξωτερικό συνεργείο καθαρισμού. Έχει διαμορφωθεί προαύλιο στον εξωτερικό χώρο των κρατητηρίων. Δεν υπάρχει γιατρός ή νοσηλεύτης στο Τμήμα Συνοριακής Φύλαξης Σουφλίου. Τη σίτιση έχει αναλάβει εταιρεία catering με ευ-

θύνη της Αστυνομικής Διεύθυνσης Αλεξανδρούπολης. Δεν υπάρχει ψυχολόγος, κοινωνικός λειτουργός ή νοσηλευτές. Η έλλειψη διερμηνέων δημιουργεί μεγάλο πρόβλημα στην επικοινωνία με τους κρατούμενους. Υπήρχαν καρτοτηλέφωνα και διατίθενται τηλεφωνικές κάρτες σε όσους δεν διαθέτουν. Γενική εικόνα αρκετά καλή από πλευράς καθαριότητας χώρων, βελτίωση σε σχέση με προηγούμενες αυτοψίες.

Την 9.11.2021 διενεργήθηκε αυτοψία στο Τμήμα Συνοριακής Φύλαξης Φερών Έβρου. Στο χώρο κράτησης υπάρχουν δύο πτέρυγες, η Βόρεια με 7 κελιά και η Νότια με 8 κελιά. Συνολική δυναμικότητα κάθε πτέρυγας είναι 32 άτομα. Κατά την ημέρα της αυτοψίας υπήρχαν κρατούμενοι 31 αλλοδαποί (άνδρες). Εξ αυτών οι 26 ήταν διοικητικοί και οι 5 ποινικοί κρατούμενοι. Κατά την ενημέρωση από τον Διοικητή, αναφέρθηκε ότι γίνεται προσπάθεια τα ευάλωτα άτομα (ασθενείς, γυναίκες έγκυοι ή οικογένειες με μικρά παιδιά να προωθούνται όσο το δυνατόν πιο γρήγορα στο ΠροΚεΚΑ Φυλακίου Ορεστιάδας ή και απευθείας για ταυτοποίηση στο Κ.Υ.Τ Φυλακίου Ορεστιάδας (π.χ. ασυνόδευτοι ανήλικοι). Σχετικά με τον χρόνο κράτησης αναφέρθηκε ότι οι κρατούμενοι βρίσκονται στη συγκεκριμένη δομή κατά μέσον όρο περίπου 5-10 ημέρες - Ο χρόνος κράτησης φαίνεται να εξαρτάται από την διαθεσιμότητα του ΠροΚεΚΑ Φυλακίου και του ΚΥΤ Φυλακίου. Δεν γινόταν προαυλισμός λόγω της πανδημίας προκειμένου να αποφεύγεται ο συγχρωτισμός μεταξύ των κρατουμένων, καθώς δεν έχουν υποβληθεί σε έλεγχο για Covid-19. Στους χώρους κράτησης υπάρχει θέρμανση (με καυστήρες πετρελαίου) και ζεστό νερό (με ηλιακό θερμοσίφωνα και καυστήρες πετρελαίου). Ο φωτισμός ήταν επαρκής. Ο καθαρισμός των χώρων διαβίωσης έχει ανατεθεί σε εξωτερικό συνεργείο καθαρισμού. Η καθαριότητα του χώρων κράτησης, των χώρων υγιεινής και των κοινόχρηστων χώρων ήταν μέτρια. Δεν υπάρχει γιατρός ή νοσηλεύτης. Σε περίπτωση ανάγκης νοσηλείας ή έκτακτων περιστατικών οι κρατούμενοι μεταφέρονται στο Κέντρο Υγείας Φερών ή Νοσοκομείο Αλεξανδρούπολης. Τη σίτιση έχει αναλάβει εταιρεία catering με ευθύνη της Αστυνομικής Διεύθυνσης Αλεξανδρούπολης. Δεν υπάρχουν ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί ή νοσηλευτές. Η έλλειψη διερμηνέων δημιουργεί μεγάλο πρόβλημα στην επικοινωνία με τους κρατούμενους. Γενική εικόνα αρκετά καλή από πλευράς καθαριότητας χώρων, βελτίωση σε σχέση με προηγούμενες αυτοψίες.

4.4.4. Φυλάκιο Ορεστιάδας

Την 8.11.2021 διενεργήθηκε αυτοψία στο Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης Αλλοδαπών Φυλακίου Ορεστιάδας. Το Κέντρο ήταν κλειστό κατά το διάστημα από τον Σεπτέμβριο του 2020 μέχρι τον Μάιο του 2021 λόγω επισκευών και επαναλειτούργησε στις 20.5.2021. Διαθέτει 6 θαλάμους (με προαύλιο). Κάθε θάλαμος είναι

χωρητικότητα 25 ατόμων (υπάρχει η δυνατότητα κράτησης 40 ατόμων/θάλαμο σε κουκέτες). Η συνολική δυναμικότητα είναι 149 ατόμων (πριν την ανακαίνιση του Κέντρου και την ανακατασκευή των χώρων η χωρητικότητά του ήταν 347 άτομα). Κατά την ημέρα της αυτοψίας ο αριθμός των κρατουμένων ήταν 91 αλλοδαποί. Εξ αυτών 80 άνδρες και 9 γυναίκες, μεταξύ των οποίων 2 ανήλικα άτομα (1 αγόρι και 1 κορίτσι). Κατά την ημέρα της επίσκεψης είχε εντοπιστεί ένα άτομο με Covid-19 που είχε τεθεί στην απομόνωση.

Γίνεται διαχωρισμός των ασυνόδευτων ανηλίκων. Συγκεκριμένα, τα ανήλικα κρατούνται σε ξεχωριστό θάλαμο, αν είναι ασυνόδευτα, ή με τα μέλη της οικογένειάς τους, και οδηγούνται κατά προτεραιότητα στο ΚΥΤ για την διαδικασία της καταγραφής και της ταυτοποίησης. Η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη παρέχεται στους κρατούμενους από προσωπικό, το οποίο προσλαμβάνεται την Ανώνυμη Εταιρεία Μονάδων Υγείας (ΑΕΜΥ). Κατά τον χρόνο της αυτοψίας υπηρετούσαν 1 Ιατρός και 3 νοσηλεύτριες από την ΑΕΜΥ. Στο ΠροΚεΚΑ υπηρετούν επίσης (με πρόσληψη από την ΑΕΜΥ) μία (1) ψυχολόγος και μία (1) κοινωνική λειτουργός. Η έλλειψη διερμηνέων δημιουργεί μεγάλο πρόβλημα στην επικοινωνία με τους κρατούμενους.

Το Κέντρο διαθέτει θέρμανση (με καυστήρες πετρελαίου και αερολέβητες). Υπάρχει διαθέσιμο ζεστό νερό με ηλιακό θερμοσίφωνα και καυστήρες πετρελαίου. Ο φωτισμός των χώρων ήταν επαρκής. Η καθαρισμός των χώρων διαβίωσης έχει ανατεθεί σε εξωτερικό συνεργείο καθαρισμού. Η καθαριότητα των κοινόχρηστων χώρων ήταν σε ικανοποιητικό επίπεδο. Παρέχονται κλινοσκεπάσματα και είδη υγιεινής. Ο προαυλισμός λαμβάνει χώρα 9π.μ- 1 μ.μ στα προαύλια των θαλάμων. Δύο θάλαμοι μοιράζονται το ίδιο προαύλιο εναλλάξ. Έχει διαμορφωθεί μετά τις επισκευαστικές εργασίες ένα προθάλαμος εντός των θαλάμων, με ειδικά διαμορφωμένο χώρο λατρείας. Στο διάδρομο εμπροσθεν των θαλάμων έχουν τοποθετηθεί τηλεοράσεις. Τη σίτιση έχει αναλάβει εταιρεία catering με ευθύνη της Α.Δ. Ορεστιάδας. Γενική εικόνα αρκετά καλή από πλευράς καθαριότητας χώρων, βελτίωση σε σχέση με προηγούμενες αυτοψίες.

4.5. Αρματαγωγό «Ρόδος»

Σε συνέχεια της Φ.1101/12567/2020 Απόφασης Διενέργειας Αυτοψίας, την 20.3.2020 ειδικοί επιστήμονες της Αρχής επιχείρησαν να προβούν σε επίσκεψη/αυτοψία και συλλογή στοιχείων με κάθε διαθέσιμο μέσο σε χώρο κράτησης παράτυπων μεταναστών στο αρματαγωγό πλοίο Π/Ν ΡΟΔΟΣ, το οποίο ήταν αγκυροβολημένο στον λιμένα της Μυτιλήνης, να έχουν επικοινωνία με τους κρατούμενους και να προβούν σε λήψη στοιχείων από την Αστυνομική Διεύθυνση Λέσβου και

κάθε άλλο αρμόδιο φορέα. Ωστόσο ο λιμενικός φύλαξης της εισόδου, πληροφόρησε το κλιμάκιο της Αρχής ότι δεν μπορούσε να επιτραπεί η είσοδος διότι ο χώρος ελέγχεται από το Λιμενικό και θα πρέπει να υπάρξει αδειοδότηση εισόδου, αρνούμενος να επικοινωνήσει αρμοδίως ο ίδιος και να λάβει σχετικές οδηγίες.

Κατόπιν αυτού, το κλιμάκιο της Αρχής μετέβη στα γραφεία του Λιμεναρχείου Μυτιλήνης, όπου ο αρμόδιος Αξιωματικός αμέσως ανέλαβε να επιλύσει το θέμα, καθιστώντας σαφές στους υφισταμένους του και στον φύλακα εισόδου, ότι οφείλουν να επιτρέψουν την είσοδο χωρίς περαιτέρω διαδικασίες. Πράγματι, το κλιμάκιο επανήλθε στο χώρο του λιμένα, όπου ήταν αγκυροβολημένο το αρματαγωγό. Είχε ανοικτή τη μπουκαπόρτα και υπήρχαν αναπτυγμένα κιγκλιδώματα τα οποία εμπόδιζαν την είσοδο-έξοδο από αυτά. Έξω από το πλοίο και στον περιφρακτο χώρο περιφέρονταν αρκετοί αλλοδαποί, μεταξύ των οποίων και πολλά μικρά παιδιά. Το πλοίο είχε επίσης στην αριστερή του πλευρά κατεβασμένη σκάλα η οποία οδηγούσε στη γέφυρα. Έξω από τα κιγκλιδώματα υπήρχαν αστυνομικοί και αξιωματικοί του πλοίου, όπως και αλλοδαποί δημοσιογράφοι και φωτογράφοι ξένων ειδησεογραφικών πρακτορείων. Ο αρμόδιος αξιωματικός, στον οποίο εξηγήθηκε ο λόγος της επίσκεψης και επιδόθηκε η απόφαση του Συνηγόρου, άρχισε να επικοινωνεί αρμοδίως ώστε να επιτραπεί η είσοδος. Κατά την αναμονή διαπιστώθηκε ότι οι μετανάστες χρησιμοποιούσαν τις βρύσες έξω από τα κιγκλιδώματα για την ατομική τους υγιεινή και το πλύσιμο των ρούχων, ενώ είχαν αναπτυχθεί και χημικές τουαλέτες, τόσο στο χώρο έξω από το πλοίο, όσο και στο χώρο εκτός των κιγκλιδωμάτων. Χρησιμοποιούσαν τα κινητά τους τηλέφωνα και περιφέρονταν στον ελεύθερο χώρο.

Τελικά, το κλιμάκιο ενημερώθηκε από αξιωματικό του πλοίου ότι δεν μπορεί να εισέλθει, χωρίς η άρνηση αυτή να δικαιολογηθεί. Το κλιμάκιο αποχώρησε, ενημερώνοντας την Αρχή για την άρνηση εισόδου.

Στη συνέχεια, ο Συνήγορος του Πολίτη, με έγγραφό του προς τους συναρμόδιους Υπουργούς, επισήμανε ότι ήδη από το 2014, δυνάμει του ν. 3907/2011 με τον οποίο ενσωματώθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη η Οδηγία 2008/115/EK, επισκέπτεται συστηματικά τους χώρους κράτησης αλλοδαπών προς επιστροφή, οι δε σχετικές εκθέσεις του δεν απευθύνονται στο ευρύ κοινό, αλλά διαβιβάζονται στην αρμόδια υπηρεσία, ενώ τα συνοπτικά συμπεράσματα και προτάσεις του περιλαμβάνονται στην οικεία Ειδική Έκθεση Επιστροφών⁴⁶. Παράλληλα, δυνάμει του ν. 4228/2014, έχει το δικαίωμα αλλά και το καθήκον να επισκέπτεται και να επιθεωρεί κάθε χώρο κράτησης και εν γένει στέρησης της ελευθερίας, η δε αρμοδιό-

46. *Ειδική Έκθεση Επιστροφών 2018* https://old.synigoros.gr/resources/docs/greek_final.pdf

τητα αυτή εκτείνεται σε οιοδήποτε χώρο κράτησης, ποινικής ή διοικητικής, ακόμη και στρατιωτικής διοίκησης. Το συγκεκριμένο περιστατικό αποτελεί την πρώτη φορά, από την ανάληψη των ειδικών αρμοδιοτήτων βάσει των ν. 3907/2011 και 4228/2014, που η Διοίκηση αρνήθηκε την είσοδο σε στελέχη της Αρχής σε οιοδήποτε χώρο περιορισμού ή στέρησης της ελευθερίας ή κράτησης.

Στη συνέχεια, ο Συνήγορος επισήμανε πως η νομική βάση της άρνησης εισόδου ερείδεται στο άρθρο τέταρτο⁴⁷ του ν. 4228/2014⁴⁸, που προβλέπει ιεραρχική απόφαση, σε περίπτωση άρνησης, και υποχρέωση νόμιμης αιτιολογίας. Ως νόμιμη, δε, αιτιολογία, καίτοι δεν παρασχέθηκε από τη Διοίκηση του αρματοαγωγού, όπως θα όφειλε, ταυτόχρονα με την άρνηση εισόδου, πιθανολογείται ότι πρόκειται περί της επίκλησης επειγόντων και επιτακτικών λόγων εθνικής άμυνας και ασφαλείας, βάσει της από 2.3.2020 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου. Η διοικητική κράτηση των αλλοδαπών εν προκειμένω γίνεται με αποφάσεις της αστυνομικής αρχής και επίκληση στο σώμα των αποφάσεων, των σχετικών διατάξεων ν. 3386/2005 για την παράνομη είσοδο και της ανωτέρω ΠΝΠ για απέλαση των παρανόμως εισερχομένων στη χώρα από 1.3.2020. Η ΠΝΠ, ως μέτρο της εκτελεστικής εξουσίας που ελήφθη υπό τους όρους του άρθρου 44 παρ. 1 Συντάγματος⁴⁹, προβλέπει την απέλαση με τη συνήθη διαδικασία των παράνομα εισερχομένων αλλοδαπών από 1.3.2020 άνευ καταγραφής, χωρίς να επιτρέπει την υποβολή αιτημάτων διεθνούς προστασίας. Εξ ου και ακολουθείται η ανωτέρω διοικητική οδός της κείμενης νομοθεσίας, ήτοι των πράξεων απέλασης και κράτησης της αστυνομικής αρχής (ν. 3386/2005, ν. 3907/2011).

Ως προς τις συνθήκες κράτησης, η άρνηση εισόδου συνεπάγεται ότι ο Συνήγορος του Πολίτη αδυνατεί να επιβεβαιώσει ή να διαψεύσει αν ισχύουν οι ισχυρισμοί των

47. Παρ.1 άρθρου τέταρτου ν. 4228/2014: «1. Κατά την ενάσκηση των καθηκόντων του, ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης διενεργεί επισκέψεις σε όλους τους χώρους στέρησης της ελευθερίας, με ή χωρίς προηγούμενη ενημέρωση των αρμόδιων αρχών που προϊστάται των χώρων αυτών. Αιτιολογημένη αντίρρηση για επίσκεψη σε συγκεκριμένο χώρο στέρησης της ελευθερίας μπορεί να προβληθεί, υπό την αίρεση της έγκρισής της από την αμέσως ανώτερη αρχή εντός είκοσι τεσσάρων ωρών, μόνο για επείγοντες και επιτακτικούς λόγους εθνικής άμυνας, δημόσιας ασφάλειας, φυσικών καταστροφών ή σοβαρής αναταραχής στο χώρο στον οποίο πρόκειται να πραγματοποιηθεί η επίσκεψη, οι οποίοι αποτρέπουν προσωρινά την πραγματοποίηση μιας τέτοιας επίσκεψης».

48. Οι δυνητικές εξαιρέσεις επίσκεψης του οποίου προσιδιάζουν στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Πρόληψης (SPT) σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 2 του Πρόσθετου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου OPCAT που κυρώθηκε με το ν. 4228/2014 και όχι στον Εθνικό Μηχανισμό σύμφωνα με το άρθρο 20 του Πρωτοκόλλου αυτού.

49. Και όχι μέτρο κατάστασης ανάγκης από τη Βουλή κατόπιν πρότασης της Κυβέρνησης για λόγους άμεσης απειλής της εθνικής ασφαλείας κατ' άρθρο 48 παρ. 1 Συντάγματος.

αναφερομένων. Σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με τα στοιχεία που αναφέρονται αναλυτικά στην έκθεση αυτοψίας, μπορεί να συναχθεί, ότι στο αρματαγωγό υπήρξε επαρκής μέριμνα για τη σίτιση, στοιχειώδης μέριμνα για την ιατρική περίθαλψη σε περίπτωση ανάγκης, και πλήρης έλλειψη διερμηνείας. Οι καθ' υπέρβαση της χωρητικότητας του πλοίου 70 αλλοδαποί την ημέρα της επιχειρηθείσας αυτοψίας κρατούνταν σε 2 λεωφορεία έξω από το πλοίο, οι οποίοι διέθεταν ελευθερία κίνησης στον συγκεκριμένο χώρο του λιμένα, χρησιμοποιούσαν κινητά τηλέφωνα και χημικές τουαλέτες. Ως προς τις συνθήκες κράτησης εντός του αρματαγωγού, ο Συνήγορος, κατόπιν της άρνησης εισόδου, διαθέτει μόνον πληροφορίες από τις αναφορές των ιδίων των κρατουμένων αλλοδαπών που του υποβλήθηκαν, καθώς και πληροφορίες και φωτογραφίες σε ηλεκτρονικά δημοσιεύματα ΜΜΕ. Η μόνη επίσημη πληροφορία είναι ότι διέμεναν 450 άτομα την 11.3.2020, τα οποία είχαν εξαντλήσει την χωρητικότητα του πλοίου.

Κατόπιν των ανωτέρω, δεδομένου ότι το αρματαγωγό Π/Ν «ΡΟΔΟΣ» απέπλευσε κατά δημοσιογραφικές πληροφορίες την 12.3.2020 προς στέγαση των διαμενόντων σε δομές μεταναστών στη Μαλακάσα και ενδεχομένως και σε άλλη δομή, ο Συνήγορος του Πολίτη εισηγείται στο μέλλον, σε περίπτωση που υπάρξει κατ' εξαίρεση ανάγκη χρήσης αρματαγωγών πλοίων για επείγουσα στέγαση παράτυπων μεταναστών, τυχόν κράτηση στον εσωτερικό χώρο αφενός να μην είναι πολυήμερη αλλά να διαρκεί τον ελάχιστο δυνατό χρόνο, προκειμένου να διασφαλίζεται η πρόσβαση σε προαυλισμό, φυσικό φως και αέρα και επαρκείς συνθήκες υγιεινής, και αφετέρου ο χώρος να διασφαλίζει τον αναγκαίο διαχωρισμό γυναικών από άνδρες κρατούμενους αλλά και οικογενειών ή τυχόν ασυνόδευτων ανηλίκων, περιπτώσεις, για τις οποίες, άλλωστε, όπως και κάθε άλλου προσώπου που ανήκει σε ευάλωτη ομάδα, δεν ενδείκνυται η κράτηση, όπως ο Συνήγορος έχει ήδη επισημάνει πολλακίς⁵⁰. Επίσης, οι συνθήκες στέγασης σε κλειστό χώρο μεγάλου αριθμού ανθρώπων, ακόμη κι εάν υπάρχει ο παραπάνω διαχωρισμός, θα πρέπει να επανεξετασθούν, ιδίως εν όψει της υφιστάμενης κατάστασης εκτάκτου ανάγκης και της λήψης αυστηρών μέτρων προφύλαξης σε πανελλήνιο επίπεδο για την αντιμετώπιση του κορονοϊού COVID-19.

4.6. Ψυχιατρεία

Ψυχιατρική Κλινική Πανεπιστημιακού Γενικού Νοσοκομείου Ηρακλείου

Στις 18 Νοεμβρίου 2021, κλιμάκιο της Αρχής επισκέφθηκε την Ψυχιατρική Κλινική του Πανεπιστημιακού Γενικού Νοσοκομείου Ηρακλείου (ΠΑ.Γ.Ν.Η). Το νοσο-

50. <https://old.synigoros.gr/resources/30102019-paratiriseis.pdf>

κομείο βρίσκεται σε καλή κατάσταση και διαθέτει νέες πτέρυγες. Η Ψυχιατρική Κλινική Ενηλίκων, η οποία περιλαμβάνει Τμήμα Βραχείας Νοσηλείας και Τμήμα Οξέων Περιστατικών, είναι χωροθετημένη σε σημείο απομακρυσμένο από τα εξωτερικά ιατρεία και τα γραφεία των ιατρών της Κλινικής, γεγονός που δυσχεραίνει την μεταξύ τους επικοινωνία. Η δυναμικότητα της Κλινικής είναι είκοσι 23 κλίνες στο Τμήμα Βραχείας Νοσηλείας και 10 κλίνες στο Τμήμα Οξέων Περιστατικών. Κατά την επίσκεψη του κλιμακίου, οι νοσηλευόμενοι ανέρχονταν στα δύο Τμήματα σε 26 και 8 ασθενείς, αντιστοίχως. Ο μέγιστος αριθμός επικουρικών κλινών δεν υπερβαίνει, κατ' εκτίμηση της Διεύθυνσης της Κλινικής, τις 8 κλίνες στο Τμήμα Βραχείας Νοσηλείας και τις 3 κλίνες στο Τμήμα Οξέων Περιστατικών. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του έτους 2019, η μέση πληρότητα στη βραχεία νοσηλεία ανήλθε σε ποσοστό 107,6% και στα οξέα σε ποσοστό 81%. Τόσο το Τμήμα Οξέων όσο και το Τμήμα Βραχείας Νοσηλείας είναι κλειστού τύπου και δεν επιτρέπεται η πρόσβαση σε επισκέπτες. Οι θάλαμοι είναι τρίκλινοι, με μπάνιο εσωτερικά και ντουλάπες/ερμάρια για την αποθήκευση των προσωπικών αντικειμένων των ασθενών. Ο μέσος χρόνος διάρκειας της νοσηλείας είναι, σύμφωνα με την εκτίμηση της Διευθύντριας της Κλινικής, 20 μέρες και η μέγιστη διάρκεια δεν υπερβαίνει τον μήνα, πλην των περιπτώσεων όπου ο ασθενής παραμένει για κοινωνικούς λόγους, έως ότου ανευρεθεί κατάλληλη μετανοδοσκομειακή δομή για να στεγαστεί.

Το προσωπικό που απασχολείται στην Κλινική κατά τον χρόνο της επίσκεψης είναι: 3 επιμελητές ψυχίατροι, 4 ψυχολόγοι (εκ των οποίων μία οικογενειακή θεραπεύτρια), 2 κοινωνικοί λειτουργοί, 1 επισκέπτης υγείας, 13 νοσηλευτές ΤΕ (2 εκ των οποίων με ειδικότητα στην ψυχιατρική) και 10 βοηθοί νοσηλευτές. Επιπλέον, στην Κλινική απασχολούνται 10 ειδικευόμενοι ιατροί ενώ εκπαιδεύονται και φοιτητές. Το προσωπικό που υπηρετεί στην κλινική καλύπτει και τις ανάγκες των εξωτερικών ιατρείων, της Κλινικής Depot, της Κινητής Μονάδας Ψυχικής Υγείας, του μετανοδοσκομειακού ξενώνα (10 θέσεων) και των δυο προστατευόμενων διαμερισμάτων (6 θέσεων), με αποτέλεσμα να μην επαρκεί.

Στην Ψυχιατρική Κλινική νοσηλεύονται ενήλικες ασθενείς (οι ασθενείς έως 18 ετών νοσηλεύονται στην Παιδοψυχιατρική Κλινική του ΠΑ.Γ.Ν.Η.), με εκούσια ή ακούσια νοσηλεία, όχι όμως άτομα που έχουν απαλλαγεί από την ποινή λόγω ψυχικής διαταραχής κατ' άρθρο 69 Ποινικού Κώδικα. Η γενική εφημερία γίνεται κάθε δεύτερη μέρα, το νοσοκομείο, ωστόσο, δέχεται καθημερινά εισαγωγές συνεπεία εισαγγελικής παραγγελίας, καθώς διαθέτει τη μοναδική ψυχιατρική κλινική για την κάλυψη των νομών Ηρακλείου και Λασιθίου. Στα εξωτερικά ιατρεία λειτουργεί Κλινική Depot, η οποία προβλέφθηκε, σύμφωνα με τη Διευθύντρια,

προκειμένου να ανακοπεί η εκθετική πορεία των νοσηλειών κατά τα έτη 2014-2015. Το προσωπικό της Κλινικής Depot εφαρμόζει πρωτόκολλο, κατά το οποίο ενημερώνεται το συγγενικό περιβάλλον σε περίπτωση που ο ασθενής παραλείπει τη θεραπεία των ενέσιμων σκευασμάτων. Στα εξωτερικά ιατρεία προσέρχονται τα τελευταία χρόνια και πρόσφυγες που έχουν εγκατασταθεί στην περιοχή, συνοδευόμενοι, σε ορισμένες περιπτώσεις, από διερμηνέα της Ύπατης Αρμοστείας. Σύμφωνα με τη Διευθύντρια της Ψυχιατρικής Κλινικής, η λειτουργία της κλινικής Depot σε συνδυασμό με τη μετάβαση της Κινητής Μονάδας σε απομακρυσμένα χωριά και δυσπρόσιτες περιοχές, καθώς και η δικτύωση με τα τοπικά Κέντρα Ψυχικής Υγείας, είχαν ως αποτέλεσμα να μειωθούν κατά το ήμισυ οι ακούσιες νοσηλείες. Η ψυχιατρική κλινική παρέχει υπηρεσίες διασυνδεδετικής- συμβουλευτικής ψυχιατρικής προς τις κλινικές του νοσοκομείου.

Στους χώρους της Κλινικής, και, κυρίως, στη μονάδα Οξέων, είναι τοποθετημένα ηλεκτρονικά μέσα παρακολούθησης (κάμερες), με χρήση των οποίων πραγματοποιείται η επιτήρηση των ασθενών από το χώρο της στάσης των νοσηλευτών. Οι κάμερες είναι τοποθετημένες σε εξωτερικούς χώρους, στους διαδρόμους και τους κοινόχρηστους χώρους, στον θάλαμο που έχει διαμορφωθεί εντός του Τμήματος Βραχείας Νοσηλείας για την περίπτωση νοσηλείας ασθενών με SARS-CoV-2, καθώς και σε όλους τους θαλάμους (περιλαμβανομένου του «ήσυχου δωματίου») του Τμήματος Οξέων Περιστατικών. Οι ασθενείς και των δυο Τμημάτων, ακόμη κι αν νοσηλεύονται εκούσια, δεν έχουν πρόσβαση στους εξωτερικούς χώρους και δεν προαυλίζονται, παρά το γεγονός ότι και οι δυο μονάδες διαθέτουν αυλή –παρακείμενη στον κοινόχρηστο χώρο των ασθενών– με ψηλή περίφραξη. Η πόρτα παραμένει κλειδωμένη και ο προαυλισμός αποφεύγεται υπό το φόβο απομάκρυνσης των ασθενών από την κλινική. Σε σχετική ερώτηση του κλιμακίου, δόθηκε η απάντηση ότι οι ασθενείς δεν προαυλίζονται επειδή δεν επαρκεί το προσωπικό φύλαξης, το οποίο θα έπρεπε να καλείται και να παρίσταται σε κάθε περίπτωση. Συνεπεία των ανωτέρω, οι νοσηλευόμενοι παραμένουν αποκλειστικά στην κοινόχρηστη αίθουσα, έναν χώρο με αποπνικτική ατμόσφαιρα και στερούμενο μέσω ψυχαγωγίας (πέραν μιας τηλεόρασης). Οι ασθενείς δεν συμμετέχουν σε κάποιου είδους οργανωμένη θεραπευτική δραστηριότητα. Το προσωπικό αναφέρθηκε σε περιστασιακές δράσεις (π.χ. μουσικές εκδηλώσεις) ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες (προβολή ταινιών) που διοργανώνονταν κατά το παρελθόν. Δεν λειτουργεί αίθουσα εργοθεραπείας ούτε υπάρχει ο αναγκαίος εξοπλισμός, δεν λαμβάνουν χώρα ομαδικές συναντήσεις ή συνεδρίες, δεν πραγματοποιούνται οργανωμένες έξοδοι ή άσκηση σε εξωτερικούς χώρους. Με δεδομένο ότι οι ασθενείς δεν λαμβάνουν άδειες και δεν δέχονται επισκεπτήρια, λόγω και των έκτακτων περιοριστικών μέτρων κατά τη διάρκεια της πανδημίας, οι επιλογές δημιουργικής και θεραπευτικής τους απασχόλησης κατά την παραμονή τους στην κλινική είναι

ουσιαστικά εκμηδενισμένες. Η ενημέρωση των ιατρών προς τους συγγενείς των ασθενών, συνεπεία και των περιορισμών στα επισκεπτήρια, γίνεται επί το πλείστον τηλεφωνικά, όπως και η επικοινωνία των νοσηλευομένων με τους οικείους τους, ενώ οι κοινωνικοί λειτουργοί διευκολύνουν τους ασθενείς σε εναλλακτικούς τρόπους επικοινωνίας με ηλεκτρονικά μέσα (tablet) και χρήση του ασύρματου δικτύου της κλινικής.

Οι ασθενείς, όταν εισάγονται στο νοσοκομείο με τη διαδικασία της ακούσιας νοσηλείας, δεν ενημερώνονται εγγράφως για την ακολουθούμενη διαδικασία, τα δικαιώματά τους ή τα ένδικα μέσα που διαθέτουν, ούτε υπάρχει σε εμφανές σημείο αναρτημένο σχετικό πληροφοριακό υλικό. Οι ασθενείς λαμβάνουν μόνο ένα έντυπο που χορηγείται και σε όσους εισάγονται με τη διαδικασία της εκούσιας νοσηλείας. Σύμφωνα με την πληροφόρηση της Διευθύντριας της Κλινικής, οι ασθενείς δεν ενημερώνονται ούτε για την ημερομηνία της δικάσιμου, αφού κατά κανόνα έχουν ήδη λάβει εξιτήριο έως την επίδοση της κλήτευσης. Συνεπεία τούτων, δεν υπήρχε η δυνατότητα συλλογής στοιχείων ως προς την τακτικότητα της παρουσίας των νοσηλευομένων στο δικαστήριο κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας. Ομοίως δεν προέκυψε με σαφήνεια αν οι ατομικοί φάκελοι των ασθενών ενημερώνονται με τις δικαστικές αποφάσεις.

Παρά τη ρητή διατύπωση της νομοθεσίας που διέπει την ακούσια νοσηλεία (άρθρο 96 § 2 ν. 2071/1992) για «*αιτιολογημένες γραπτές γνωματεύσεις δύο ψυχιάτρων*», η κλινική, μετά την εξέταση που πραγματοποιείται στον μεταφερθέντα ασθενή, εκδίδει κοινή γνωμάτευση που υπογράφουν οι δυο ψυχίατροι. Η γνωμάτευση εκδίδεται σε μορφή προτυπωμένης φόρμας που συμπληρώνεται ως προς τα στοιχεία και το φύλο του ασθενούς, ενώ περιλαμβάνει ήδη και τους δυο υπαλλακτικούς λόγους επιβολής του μέτρου της ακούσιας νοσηλείας κατ' άρθρο 95 (δηλαδή τόσο τον επαπειλούμενο αποκλεισμό της θεραπείας του ασθενούς και την επιδείνωση της κατάστασης της υγείας του ως συνέπεια από την έλλειψη νοσηλείας, όσο και την ανάγκη αποτροπής πράξεων βίας κατά του ίδιου ή τρίτου). Κατά τούτο, ο ακούσια μεταφερθείς για εξέταση φερόμενος ως ασθενής κρίνεται σε κάθε περίπτωση «*επικίνδυνος*» ως επιρρεπής σε πράξεις βίας, δίχως να χωρεί εξατομικευμένη και αιτιολογημένη κρίση για τους λόγους αναγκαστικής νοσηλείας του, οι οποίοι μπορεί να εδράζονται αποκλειστικά στην ανάγκη να αποκλειστεί η επιδείνωση της κατάστασης της υγείας του. Το κλιμάκιο, κατά τον δειγματοληπτικό έλεγχο των ατομικών ιατρικών φακέλων, διαπίστωσε ότι η Ψυχιατρική Κλινική, ανταποκρινόμενη στα έγγραφα της Αστυνομικής Διεύθυνσης -που συντάσσονται κατόπιν προφορικής εντολής του Εισαγγελέα- για τη μεταφορά του ασθενούς προς εξέταση, αποστέλλει τις ψυχιατρικές γνωματεύσεις όχι στην Εισαγγελία αλλά την Αστυνομία. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μάλιστα, στο έγγραφο της Αστυνομικής Διεύθυνσης περιλαμβάνεται το αίτημα να παραδοθούν οι σχετικές γνωματεύσεις

στο αστυνομικό όργανο που συνοδεύει τον ασθενή προς εξέταση, σε προφανή αναντιστοιχία με τις προβλέψεις του άρθρου 96 § 5 ν. 2071/1992, που ορίζει τις 48 ώρες ως όριο παραμονής του ασθενούς στη δημόσια ψυχιατρική κλινική για τη διενέργεια των αναγκαίων εξετάσεων και την έκδοση των γνωματεύσεων. Όπως διαπιστώθηκε, στα σχετικά έγγραφα της Αστυνομικής Διεύθυνσης περιλαμβάνονται στερεοτυπικές και σιγματιστικές για τον πάσχοντα διατυπώσεις, όπως «*επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη*», κ.ο.κ. Η αλληλογραφία μεταξύ της Ψυχιατρικής Κλινικής και της Αστυνομικής Διεύθυνσης, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η γνωμάτευση δεν παραδίδεται κατευθείαν στο αστυνομικό όργανο που συνοδεύει τον ασθενή, διενεργείται με την αποστολή των γνωματεύσεων μέσω mail ή φαξ, με ό,τι αυτό συνεπάγεται ως προς την προστασία του ιατρικού απορρήτου και των προσωπικών δεδομένων των ασθενών.

Σύμφωνα με την Διευθύντρια της Ψυχιατρικής Κλινικής, οι πολίτες που μεταφέρονται στο Π.Α.Γ.Ν.Η. συνοδεία αστυνομικών οργάνων προσέρχονται σε ορισμένες περιπτώσεις με χειροπέδες, οι οποίες ωστόσο αφαιρούνται όταν παραλαμβάνονται οι ασθενείς από το Τμήμα Επειγόντων Περιστατικών (ΤΕΠ), οπότε η εισαγωγή τους στην Ψυχιατρική Κλινική γίνεται σε κάθε περίπτωση χωρίς μέτρα δέσμευσης. Επιδίωξη του προσωπικού είναι να παρέχεται η συναίνεση του ασθενούς στη θεραπεία του και να μετατρέπονται οι ακούσιες νοσηλείες σε εκούσιες, στόχος που, σύμφωνα με την εκτίμηση της Διευθύντριας της Ψυχιατρικής Κλινικής, επιτυγχάνεται συχνά.

Η Κλινική διαθέτει θάλαμο αυξημένης φροντίδας/απομόνωσης («*ήσυχο δωμάτιο*») στο Τμήμα Οξέων Περιστατικών. Το «*ήσυχο δωμάτιο*» χρησιμοποιείται, σύμφωνα με τις πληροφορίες της Διευθύντριας της Ψυχιατρικής Κλινικής, για ποικίλες περιστάσεις, όπως οι καθηλώσεις ασθενών ή η διαμονή ασθενών που χρήζουν ειδικής μεταχείρισης (π.χ. ανοϊκοί ασθενείς, άτομα με αναπηρίες, κ.ο.κ.).

Στους ασθενείς εφαρμόζονται μέσα φυσικού περιορισμού (καθήλωση) με ιμάντες με μαγνήτες. Η Κλινική δεν διαθέτει Κανονισμό Λειτουργίας αλλά, κατά δήλωση της Διευθύντριας, ακολουθείται στις περιπτώσεις καθήλωσης το ειδικό πρωτόκολλο χρήσης μέτρων περιορισμού, το οποίο περιλαμβάνει τα εξής στάδια: φαρμακευτική αγωγή, λεκτική αποκλιμάκωση, ενέσιμη αγωγή με συναίνεση του ασθενούς, καθήλωση και αναγκαστική χορήγηση θεραπείας. Κατά τη διενέργεια της επίσκεψης-αυτοψίας ήταν ιδιαίτερα δυσχερής, εκ μέρους του κλιμακίου, η άντληση πληροφοριών ως προς τη συχνότητα και τον τρόπο επιβολής του μέτρου του κλινοστατικού περιορισμού, προκειμένου να σχηματισθεί εκτίμηση για την υπέρβαση ή μη της χρήσης μέσων καθήλωσης. Στην Κλινική δεν τηρείται ξεχωριστό βιβλίο καθηλώσεων και η συλλογή πληροφοριών για την επιβολή του μέτρου πρέπει να γίνεται με επισκόπηση κάθε ιατρικού ατομικού φακέλου ξεχωριστά.

Πέραν τούτου, η Κλινική δεν συντάσσει και δεν αποστέλλει στο Υπουργείο Υγείας μηνιαίες καταστάσεις με πίνακες επιβολής του μέτρου, όπου να καταγράφονται τα προβλεπόμενα ειδικότερα στοιχεία (ειδική αιτιολόγηση, τεχνικές αποκλιμάκωσης που εφαρμόστηκαν και απέτυχαν, λόγος ασθενών σε περιορισμό επί του συνόλου των νοσηλευόμενων, κ.ο.κ.)⁵¹. Πρόσθετα, το παριστάμενο ιατρικό προσωπικό ήταν ιδιαίτερα φειδωλό στο να χορηγήσει πληροφορίες για τις προσφάτως διενεργηθείσες καθηλώσεις, με βασικό ισχυρισμό ότι οι καθηλώσεις λαμβάνουν χώρα όλως εξαιρετικά και αδυνατούν να ανακαλέσουν συγκεκριμένο περιστατικό κατά το τελευταίο διάστημα. Μετά την επιμονή, ωστόσο, του κλιμακίου να του υποδειχθεί φάκελος ασθενούς στον οποίο εφαρμόστηκε μέτρο περιορισμού, προκειμένου να διενεργηθεί δειγματοληπτικός έλεγχος, αποδείχθηκε ότι υπήρχε καθηλωμένη ασθενής για συνεχόμενα 24ωρα, το μέτρο καθήλωσης της οποίας έληξε το πρωί της προγραμματισμένης άφιξης του κλιμακίου. Ειδική αιτιολόγηση της συνέχισης του μέτρου δεν προέκυψε από τα στοιχεία του φακέλου, αφού, σύμφωνα με τις ανά ημίωρο καταγραφές των νοσηλευτών, η ασθενής κοιμόταν ή ήταν ήρεμη κατά το μεγαλύτερο μέρος του διαστήματος της καθήλωσης. Σε κάθε περίπτωση, λόγω μη συμμετοχής ψυχιάτρου στη σύνθεση του κλιμακίου, δεν είναι εφικτό να γίνει αξιολόγηση επί της χημικής καθήλωσης των νοσηλευόμενων.

Κατά την επισκόπηση των ατομικών φακέλων, παρατηρήθηκε ότι τηρείται η ανά ημίωρο επίσκεψη του ασθενούς από τους νοσηλευτές και ο έλεγχος των ζωτικών σημείων. Οι υπογραφές των ιατρών που δίδουν την εντολή για την έναρξη και συνέχιση/λήξη του μέτρου δεν συνοδεύονται πάντα από ειδική αιτιολόγηση ή αναφορά σε τυχόν τεχνικές αποκλιμάκωσης που εφαρμόστηκαν. Δεν προέκυψε, τέλος, από τους ατομικούς φακέλους ή τα βιβλία που τηρούνται στην κλινική, ότι αποτυπώνεται με κάποιο τρόπο η ενημέρωση προς τους ασθενείς ή/και τους οικείους τους σχετικά με τα επιβληθέντα μέτρα αυξημένης ψυχιατρικής φροντίδας.

Το κλιμάκιο επισκέφθηκε το χώρο όπου στεγάζεται το Γραφείο Προστασίας Δικαιωμάτων Ληπτών/τριων Υπηρεσιών Υγείας και συνομίλησε με μια εκ των 2 υπαλλήλων που το στελεκώνουν. Με βάση τον τρόπο λειτουργίας του, το Γραφείο φαίνεται να αγνοεί καθολικά τις αρμοδιότητες που του έχουν ανατεθεί όσον αφορά τις διαδικασίες της ακούσιας νοσηλείας και την προστασία των δικαιωμάτων των νοσηλευόμενων ψυχικά ασθενών. Ειδικότερα, στους ασθενείς που εισέρχονται ακούσια στην ψυχιατρική κλινική δεν χορηγείται σε έντυπη μορφή πληροφόρηση επί των δικαιωμάτων τους, παρά τη ρητή πρόβλεψη⁵² περί μέριμνας για την

51. Έγγραφο Γ.Γ. Υπουργείου Υγείας υπ' αρ. οικ.43798/7.6.2018.

52. Άρθρο 3 §§ 1 και 4 της Α36/Γ.Π.οικ.10976/10.2.2017 ΥΑ.

ενημέρωση των ασθενών για τα δικαιώματά τους κατά τη λήψη ενδονοσοκομειακών υπηρεσιών υγείας, καθώς και τη διανομή σχετικού έντυπου υλικού. Προβληματική κρίνεται, στο ίδιο πλαίσιο, η συνεργασία του Γραφείου με τις αρμόδιες υπηρεσίες εντός και εκτός νοσοκομείου. Το Γραφείο δεν τελεί σε συνεργασία με την Ψυχιατρική Κλινική, παρά την προφανή εγγύτητα μεταξύ της ειδικότητάς της και των ζητημάτων προστασίας των δικαιωμάτων των ασθενών. Υπενθυμίζεται ότι το Γραφείο οφείλει να λαμβάνει ειδική μέριμνα για την προστασία των ψυχικά ασθενών και, ύστερα από σχετική ενημέρωση από το γραφείο κίνησης, να εξετάζει συστηματικά τις συνθήκες εισαγωγής, εξέτασης, θεραπείας και νοσηλείας της κατηγορίας αυτής ασθενών⁵³.

Τέλος, το Γραφείο όφειλε να παραλαμβάνει από τη μονάδα ψυχικής υγείας τα σχετικά αρχεία με την καταγραφή των μέσων περιορισμού, να τα επεξεργάζεται και να εξάγει ποσοτικούς δείκτες σε μηνιαία και ετήσια βάση, ενημερώνοντας παράλληλα, με ευθύνη του Διοικητή του Νοσοκομείου, τη Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας του Υπουργείου Υγείας και τον Υπουργό, την Ειδική Επιτροπή Ελέγχου Προστασίας των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Ψυχικές Διαταραχές και τον Συνήγορο του Πολίτη⁵⁴.

Συμπεράσματα - συστάσεις

Ο Συνήγορος του Πολίτη, με την ιδιότητά του ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης και λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) κατά την επίσκεψή της στη χώρα μας [CPT/Inf (2019)4], καθώς επίσης και τη Δήλωση Αρχών που δημοσίευσε σχετικά με τη μεταχείριση των ατόμων που στερούνται την ελευθερία τους στο πλαίσιο της πανδημίας Covid-19 [CPT/Inf (2020)13], υπενθυμίζει ότι:

α) Η χρήση μέτρων περιορισμού των ψυχικά ασθενών δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση θεραπευτικό μέσο αλλά μέτρο ασφαλείας και δικαιολογείται μόνο για το σκοπό αποτροπής της άμεσης πρόκλησης τραυματισμού ή βλάβης στον ίδιο τον νοσηλευόμενο ή τρίτο, εφόσον πρώτα έχουν εφαρμοστεί και αποτύχει τεχνικές αποκλιμάκωσης. Κατά τούτο, το μέτρο πρέπει να επιβάλλεται για τον ελάχιστο αναγκαίο χρόνο, να υπόκειται σε διαρκή επίβλεψη και να καταγράφεται σε ειδικό μητρώο. Σε κάθε περίπτωση, η καθήλωση ασθενών για διάρκεια ημερών συνιστά απάνθρωπη μεταχείριση.

53. Άρθρο 4 § 2 της Α36/Γ.Π.οικ.10976/10.2.2017 ΥΑ.

54. Έγγραφο Γ.Γ. Υπουργείου Υγείας οικ.43798/7.6.2018 «Πλαίσιο καταγραφής και παρακολούθησης της κατ' εξαίρεση χρήσης μέτρων περιορισμού κατά την ψυχιατρική νοσηλεία».

β) Η διαδικασία της ακούσιας νοσηλείας πρέπει να διεξάγεται υπό τις εγγυήσεις του νόμου, να στηρίζεται σε δυο διακριτές, αιτιολογημένες ψυχιατρικές γνωματεύσεις και κατά την εφαρμογή της να διασφαλίζεται η επαρκής ενημέρωση του ασθενούς ως προς τα δικαιώματά του και τα ένδικα μέσα που διαθέτει.

γ) Ειδικά κατά την περίοδο της πανδημίας, μπορεί να κρίνεται νομιμοποιημένος ο περιορισμός των δραστηριοτήτων όχι όμως και ο περιορισμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ατόμων που βρίσκονται σε χώρους στέρσης της ελευθερίας. Έτσι, το δικαίωμα καθημερινής πρόσβασης σε ανοιχτούς χώρους για τουλάχιστον μια ώρα την ημέρα πρέπει να διασφαλίζεται, ενώ οι περιορισμοί στην επαφή και την επικοινωνία με τους οικείους πρέπει να αντισταθμίζονται με αυξημένη πρόσβαση σε εναλλακτικά μέσα επικοινωνίας.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, το κλιμάκιο διαπίστωσε κατά την αυτοψία που διενήργησε στην Ψυχιατρική Κλινική Ενηλίκων του ΠΑ.Γ.Ν.Η. (Τμήμα Βραχείας Νοσηλείας και Τμήμα Οξέων Περιστατικών) ότι στην κλινική επικρατεί μια φυλακτική λογική, με αποτέλεσμα η θεραπευτική προσέγγιση να υποχωρεί σε κάποιες περιπτώσεις έναντι της επίκλησης της ασφάλειας. Ο Ε.Μ.Π. κρίνει ασύμβατη με τις αρχές της αναλογικότητας και της αναγκαιότητας την απαγόρευση προαυλισμού των νοσηλευόμενων του Τμήματος Βραχείας Νοσηλείας στον αποκλειστικής πρόσβασης περίφρακτο χώρο πρασίνου. Υπενθυμίζεται, εξάλλου, ότι σύμφωνα και με τα επικαιροποιημένα μέτρα πρόληψης για την προστασία της δημόσιας υγείας στις Μονάδες Ψυχικής Υγείας της χώρας⁵⁵, τα Ψυχιατρικά Τμήματα των Γενικών Νοσοκομείων καλούνται να προγραμματίζουν την καθημερινή πρόσβαση σε ανοιχτούς χώρους των νοσηλευόμενων στις μονάδες αυτές. Σε κάθε περίπτωση, η παραμονή των ασθενών σε έναν χώρο χωρίς ερεθίσματα, χωρίς θεραπευτικές δραστηριότητες (εργοθεραπεία, άσκηση σε εξωτερικούς χώρους, ομαδικές συνεδρίες, άδειες, οργανωμένες έξοδοι, κ.ο.κ.), χωρίς καθημερινές ενασχολήσεις και χωρίς δυνατότητα επικοινωνίας με τους οικείους τους οπωσδήποτε δεν μπορεί να λειτουργεί ευεργετικά ως προς το αναμενόμενο θεραπευτικό αποτέλεσμα.

Ο Ε.Μ.Π. υπενθυμίζει ακόμη ότι κάθε Μονάδα Ψυχικής Υγείας πρέπει να τηρεί ειδικό μητρώο καταγραφής των εφαρμοζόμενων μέτρων περιορισμού, σε αρχείο ξεχωριστό από τον ατομικό φάκελο του ασθενούς. Ο Συνήγορος του Πολίτη αναμένει την ανταπόκριση του ΠΑ.Γ.Ν.Η. στις υποχρεώσεις του ως προς την εφαρμογή των διαδικασιών πλήρους καταγραφής και παρακολούθησης των μέτρων

55. Έγγραφο Γ3α,β/Γ.Π.οικ.36353/09.06.2021 Διεύθυνσης Ψυχικής Υγείας του Υπουργείου Υγείας.

περιορισμού των ασθενών κατά την ψυχιατρική νοσηλεία⁵⁶. Στο πλαίσιο αυτό, το ΠΑ.Γ.Ν.Η. καλείται να ενισχύσει κατάλληλα το Γραφείο Προστασίας Δικαιωμάτων Ληπτών/τριών Υπηρεσιών Υγείας, προκειμένου να είναι σε θέση να ανταποκριθεί στις εκ του νόμου υποχρεώσεις του. Παράλληλα, το προσωπικό της Κλινικής θα πρέπει να μεριμνήσει για την τήρηση βιβλίου καθηλώσεων, στο οποίο να καταγράφονται επιμελώς στοιχεία όπως ακριβής χρόνος έναρξης και λήξης του μέτρου, ονοματεπώνυμο ιατρού που δίδει την εντολή έναρξης/συνέχισης/λήξης του μέτρου, σαφής και ειδική αιτιολόγηση, απολογισμός τυχόν τραυματισμών του ασθενούς ή του προσωπικού, τεχνικές αποκλιμάκωσης που εφαρμόστηκαν και απέτυχαν, στοιχεία του υπεύθυνου βάρδιας.

Όσον αφορά τους ατομικούς ιατρικούς φακέλους, θα πρέπει να περιλαμβάνουν το εξατομικευμένο θεραπευτικό πλάνο κάθε ασθενούς (με τους στόχους της θεραπείας, τα θεραπευτικά μέσα, το εμπλεκόμενο προσωπικό, κ.λ.π.), το οποίο θα προκύπτει με την κατά το δυνατόν ενημερωμένη συναίνεση του ασθενούς. Ειδικά στις διαδικασίες ακούσιας νοσηλείας, είναι σημαντικό να τηρούνται με επιμέλεια αντίγραφα του συνόλου των στοιχείων του ιατρικού και διοικητικού φακέλου, όπως ενδεικτικά, εισαγγελική παραγγελία εξέτασης, εισαγγελική παραγγελία νοσηλείας, γνωματεύσεις δύο ψυχιάτρων, κλήση ασθενούς για να παραστεί στο δικαστήριο, δικαστική απόφαση για την ακούσια νοσηλεία, παραπεμπτικά, κ.ο.κ. Ο ασθενής θα πρέπει να λαμβάνει αποδεδειγμένα πλήρη και σαφή ενημέρωση ως προς τα ανωτέρω και, ιδίως, ως προς την κλήτευσή του να παραστεί στη συνεδρίαση του δικαστηρίου, χωρίς τη νομότυπη επίδοση της οποίας είναι δυνατό να κηρυχθεί अपαράδεκτη η συζήτηση⁵⁷.

Ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης κρίνει, σε κάθε περίπτωση, παράτυπη και απολύτως εσφαλμένη την πρακτική να χορηγούνται οι ψυχιατρικές γνωματεύσεις στους αστυνομικούς υπαλλήλους, στους οποίους απευθύνεται η παραγγελία για τη μεταφορά του φερόμενου ως ασθενούς προς εξέταση, πολλώ μάλλον που η αλληλογραφία διεξάγεται με τρόπο που ουδόλως διασφαλίζει το ιατρικό απόρρητο ή τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των ασθενών. Η διαδικασία της ακούσιας νοσηλείας, ως πράξη που ενέχει περιορισμό της προσωπικής ελευθερίας, τελεί, όπως προδιαγράφεται και στον ν. 2071/1992, υπό τις εγγυήσεις της δικαστικής εξουσίας και, συνεπώς, μόνο οι εισαγγελικοί λειτουργοί είναι αρμόδιοι να λαμβάνουν τις οικείες ψυχιατρικές γνωματεύσεις.

56. Έγγραφο οικ.43798/7.6.2018 Γ.Γ. Υπουργείου Υγείας.

57. Εγκύκλιος 10/2021 Εισαγγελίας Αρείου Πάγου.

Τέλος, συνιστάται η αναμόρφωση των κοινόχρηστων χώρων των δυο Τμημάτων της Ψυχιατρικής Κλινικής και η προμήθεια κατάλληλης υλικοτεχνικής υποδομής, προκειμένου η παραμονή και περίθαλψη των νοσηλευομένων να γίνεται σε ένα θεραπευτικό περιβάλλον λιγότερο απρόσωπο και αφιλόξενο.

Κατάστημα Κράτησης Αλικαρνασσοῦ - αυτοψία 16 & 17/11/21

ISSN: 2623-3711

Χαλκοκονδύλη 17, Τ.Κ. 104 32 Αθήνα, Τηλ.: 213 1306 600
e-mail: press@synigoros.gr • www.synigoros.gr